

ИЗДИРВАНЕ
НА НЕЗАКОННО
ПРИДОБИТО
ИМУЩЕСТВО

РЪКОВОДСТВО ЗА ПРАКТИКУВАЩИ

МЕЖДУНАРОДЕН ЦЕНТЪР ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА АКТИВИ
БАЗЕЛСКИ ИНСТИТУТ ПО УПРАВЛЕНИЕ
ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

ИЗДИРВАНЕ НА НЕЗАКОННО ПРИДОБИТО ИМУЩЕСТВО

РЪКОВОДСТВО ЗА ПРАКТИКУВАЩИ

2017

Финансовите престъпления и навлизането на престъпно придобито имущество в легалната икономика се превърнаха в едно от най-сериозните предизвикателства пред международните и националните правоприлагащи органи през последните две десетилетия. Тяхното предотвратяване и разкриване изисква изключително прецизна съвместна работа на различни институции и непрекъснато подобряване на познанията им в областта. Настоящата публикация представя най-съвременните методи за издирване на незаконно придобито имущество. Тя цели да подпомогне националните органи за противодействие на изпирането на пари и за отнемане на незаконно придобито имущество в тяхното по-нататъшно обучение и работа. В това отношение предложеният практически наръчник съчетава преглед на традиционните методи за издирване на незаконно придобито имущество, включително взаимна правна помощ, с най-новите тенденции в сферата, като проследяването на цифрови валути.

Ръководството е разработено от Международния център за възстановяване на активи към Базелския институт за управление. Преводът на български език е осъществен от екип на Центъра за изследване на демокрацията под общата редакция на д-р Мария Йорданова, д-р Емил Ценков и Руслан Стефанов.

BULGARIAN-SWISS COOPERATION PROGRAMME
БЪЛГАРО-ШВЕЙЦАРСКА ПРОГРАМА ЗА СЪТРУДНИЧЕСТВО

Тази публикация се издава с подкрепата на Българо-швейцарската програма за сътрудничество.

*Публикацията не отразява мнението или вижданията на Българо-швейцарската програма за сътрудничество.
Отговорността за текста е изцяло на авторите и на преводачите.*

ISBN 978-954-477-308-3

- © Международен център за възстановяване на активи
- © Базелски институт по управление, 2015 г.
- © Център за изследване на демокрацията, 2017 г.

Базелски институт по управление
Ул. Щайненринг 60
Базел 4051
Швейцария
info@baselgovernance.org
www.baselgovernance.org

Център за изследване на демокрацията
ул. „Александър Жендов“ 5
София 1113
България
csd@online.bg
www.csd.bg

СЪДЪРЖАНИЕ

АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ	5
БАЗЕЛСКИ ИНСТИТУТ ПО УПРАВЛЕНИЕ	6
ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА	6
СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА	7
1. УВОД	9
2. СТРАТЕГИЯ И ПЛАНИРАНЕ НА РАЗСЛЕДВАНЕТО ПРИ КОНКРЕТНИ СЛУЧАИ	15
1. Увод	17
2. Проследяване на престъпно имущество: задача с много неизвестни	17
3. Съставяне на разследващ екип	18
4. Формулиране и приемане на цялостна стратегия по случая	19
5. Изготвяне план на разследването	19
5.1. Описание на характеристиките на престъплението	19
5.2. Създаване на доказателствена матрица: описание на доказателствата, които трябва да бъдат събрани, както и на метода на разследването	20
5.3. Описание на медийната комуникационна стратегия	30
5.4. Описание на процедурите по оценка на случая	31
6. Да се помни основният приоритет	31
3. ФИНАНСОВО ПРОФИЛИРАНЕ	33
1. Увод	35
1.1. Инструмент за събиране на непреки или косвени доказателства	35
1.2. Инструмент за доказване престъплението „необяснимо богатство“ или „незаконно обогатяване“	36
2. Анализ на източниците и употребата на активите при оценката на необяснимото богатство	36
4. ВЗАИМНА ПРАВНА ПОМОЩ	39
1. Увод	41
2. Стъпка 1: Подготовка на искане за взаимна правна помощ (ВПП)	42
2.1. Събиране на разузнавателна информация и неформални методи на сътрудничество преди да се пристъпи към искане за ВПП	42
2.2. Кога да се иска ВПП: определяне момента на изпращане на молбата	43
2.3. Как да се иска ВПП: правни основания	44
2.4. Какво да се иска чрез ВПП: видове помощ	44
2.5. Как да се иска ВПП: двойна наказуемост	45
2.6. Как да се иска ВПП: принципът на изключителност	45
3. Стъпка 2: Съставяне на искането за ВПП	45
3.1. Окончателно оформление: експедиция „фишинг“	46
3.2. Използван език в молбата	46
4. Стъпка 3: Подаване на искане за ВПП	47
Приложение 1 – Въпросник при изготвяне на молба за ВПП	48
Приложение 2 – Образец на молба за ВПП	49

5. ПРИЛАГАНЕ НА РАМКата СРЕЩУ ИЗПИРАНЕТО НА ПАРИ ПРИ ПРОСЛЕДЯВАНЕТО НА АКТИВИ	51
1. Увод.....	53
2. Рамка срещу изпирането на пари.....	53
3. Използване на ограничителни мерки срещу изпирането на пари при проследяването на активи.....	55
3.1. Временни мерки.....	55
3.2. Временни мерки при случаи с международен елемент	56
3.3. Конфискация и обръщане на доказателствената тежест	56
3.4. Конфискация без влязла в сила присъда	57
3.5. Видове активи, обект на замразяване, изземване и конфискуване	58
4. Използване на превантивни мерки срещу изпирането на пари при проследяването на активи.....	58
4.1. Изисквания за комплексна проверка на клиент и водене на отчетност	58
4.2. Идентифициране на високопоставени политици и други публични личности (ВПЛ)	60
4.3. Целенасочени финансови санкции, свързани с физически и юридически лица	61
5. Ролята на звената за финансово разузнаване (ЗФР) при проследяването на активи	62
5.1. Видове ЗФР.....	62
5.2. Задължения за докладване и информация, получена от ЗФР	64
5.3. Ролята на ЗФР при финансови разследвания и съдържателен анализ на данните.....	66
5.4. Разпространение на информация до други органи.....	68
6. Ролята на националното и международното сътрудничество при проследяването на активи.....	68
6.1. Сътрудничество на национално ниво.....	68
6.2. Международно сътрудничество	69
6. ИЗПОЛЗВАНЕ НА КОРПОРАТИВНИ СРЕДСТВА ЗА ПРИКРИВАНЕ НА НЕЗАКОННИ АКТИВИ	73
1. Увод.....	75
2. Понятието „корпоративно средство“	76
2.1. Понятието „офшорен“	77
2.2. Ролята на доставчиците на доверителни и корпоративни услуги	78
3. Действителен собственик	78
4. Типични корпоративни средства, използвани за престъпни цели	79
4.1. Кухи (shell) компании	79
4.2. Готови (shelf) компании.....	81
4.3. Доверителни фондове (тръстове).....	82
5. Установяване на контрол и облага.....	86
5.1. Международно сътрудничество	87
5.2. Значима документация/информация	88
7. ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА ЦИФРОВИ ВАЛУТИ	91
1. Запознаване с цифровите валути.....	93
1.1. Основни характеристики	93
1.2. Къде се намират биткойните на потребителите?.....	95
1.3. Законодателни характеристики	95
2. Проследяване на цифрови валути	96
2.1. Биткойн и престъпниците.....	96
2.2. Блокверигата като инструмент за разследване	97
2.3. Техники на разследване.....	97
2.4. Конкретен случай: Пътят на коприната	99
3. Заключителни бележки.....	101

АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ

- **Филис Аткинсон** е ръководител на обучението в Международния център за възстановяване на активи, който предоставя техническа помощ на развиващите се страни и на страните в преход. Тя се изразява в подготовка, организация и провеждане на интерактивни семинари с практическа насоченост и активно участие от обучаващите се по антикорупция, борба с прането на пари, финансови разследвания и възстановяване на активи. (Редактор и автор).
- **Елена Хунта** е старши специалист по възстановяване на активи в Международния център за възстановяване на активи. Тя оказва помощ на различни държави, предимно в Тропическа Африка и Южна Америка, за разработването на стратегии за противодействие на прането на пари и корупцията с оглед възстановяване на активите, придобити по престъпен начин, както и за създаване на ефективни механизми за борба с прането на пари и корупцията. (Редактор и автор).
- **Селван Леман** е експерт по борбата срещу пране на пари и противодействие финансирането на тероризма, както и проектен мениджър на Базелския индекс за борбата срещу прането на пари в Международния център за възстановяване на активи. Той също така е консултант по конкретни случаи в Източна Европа/Централна Азия, както и в рамките на различни технически проекти, отнасящи се до прането на пари и възстановяването на активи. (Редактор и автор).
- **Чарлс Монтейт** е ръководител на службата „Консултации по правни и практически въпроси“ в Международния център за възстановяване на активи. Неговият екип оказва консултантски услуги на голям брой страни по въпросите на възстановяването на активи, както и за реформиране и усъвършенстване на правно-институционалната рамка на съответните държави в борбата срещу корупцията и при възстановяване на активи. (Редактор и автор).
- **Ендрю Дорнбирер** е специалист по възстановяване на активи в Международния център за възстановяване на активи. Той работи по конкретни разследвания в Тропическа Африка и оказва помощ при оценка на законодателството в сферата на антикорупцията и възстановяването на активи. Участва като автор и в анализи на борбата срещу прането на пари и срещу финансирането на тероризма в съответните държави.
- **Педро Гомеш Перейра** е старши специалист по възстановяване на активи в Международния център за възстановяване на активи. Той работи по случаи в Южна Африка, Югоизточна Азия и Близкия изток, като предоставя правна експертиза на държавите за превенцията и борбата срещу корупцията и прането на пари. Специализирал се е предимно в противодействието на прането на пари, екстрадицията и международните стратегии в областта на правото и разследването.
- **Федерико Паезано** е старши специалист по финансови разследвания в рамките на отдела по обучение в Международния център за възстановяване на активи. Той изготвя технически обучителни програми по финансови разследвания и възстановяване на активи за нуждите на Южна Америка, Африка, Азия и Европа. Участва и в изготвянето на оперативни справочници, предназначени за служителите в правоприлагащите органи.

БАЗЕЛСКИ ИНСТИТУТ ПО УПРАВЛЕНИЕ

Базелският институт по управление е независим нестопански експертен център, специализиран в превенция на корупцията и публично управление, корпоративно управление и съответствие със законите, борба срещу прането на пари, наказателно правораздаване и възстановяване на активи. Базиран в Швейцария, неговият мултидисциплинарен и международен екип взаимодейства с публични и частни организации в целия свят в изпълнение на мисията си за борба с финансовата престъпност и за съществено подобряване качеството на управлението в глобален план.

Базелският институт има четири секции: Международен център за възстановяване на активи (ICAR), Секция за публично управление, Секция за корпоративно управление и съответствие с правилата, и Международен център за колективни действия (ICCA).

Международният център за възстановяване на активи (основан през 2006 г.) подпомага повишаването на капацитета на институциите да отнемат, конфискуват и възстановяват активите, придобити чрез корупция и пране на пари. Той предоставя консултации по конкретни случаи, техническа помощ и обучение. Програмите на Центъра са разработени на основата на практически ориентирана и интерактивна методология и са съобразени с нуждите на съответната държава, нейните закони и институции. Те обхващат всички въпроси, които се разглеждат в отделните глави на настоящия наръчник. ICAR поддържа уеббазирана информация и платформа за споделяне на знания: www.assetrecovery.org.

ЦЕНТЪР ЗА ИЗСЛЕДВАНЕ НА ДЕМОКРАЦИЯТА

Създаден в края на 1989 г. като неправителствена организация с идеална цел, Центърът за изследване на демокрацията работи за успешното развитие и реализиране на демократични политически и икономически реформи в страната. Центърът има четири основни програми, специализирани в различни области. Това са Икономическата, Правната, Социологическата и програма Сигурност. Като интердисциплинарен институт, Центърът осъществява проучвания на политиката в различни области, извършва анализ и мониторинг, изготвя законопроекти, организира информационна и разяснителна дейност и изгражда партньорства и мрежи в национален и международен мащаб: www.csd.bg.

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

ВПЛ	Високопоставени политици и други публични личности
ВПП	Взаимна правна помощ
ЗФР	Звена за финансово разузнаване
ОФЦ	Офшорни финансови центрове
РГФД	Работна група за финансово действие
ФБР	Федерално бюро за разследване на САЩ
ARIS	Разузнавателна системата за възстановяване на имуществата
BTC	Биткойн
ICAR	Международен център за възстановяване на активи
ICIJ	Международен консорциум на разследващите журналисти
SAR	Доклад за подозрителна дейност
StAR	Инициатива за възстановяване на откраднатите активи
STR	Доклад за подозрителни транзакции
UNCAC	Конвенция на ООН срещу корупцията
UNODC	Служба на ООН по наркотиците и престъпността
UNTOC	Конвенция на ООН срещу транснационалната организирана престъпност

1. УВОД

Когато издирват извършители на престъпления, правоприлагащите органи обикновено съсредоточават действията си върху установяването на самоличността им и тяхното задържане, за да бъдат наказани с лишаване от свобода. Финансовите престъпления обаче се отличават от много други престъпления по това, че основният мотив за извършването им е личното обогатяване. Предвид това, извършителите на тези престъпления са готови да влязат в затвора, при положение, че новопридобитото им богатство ще ги очаква непокътнато след като изтърпят наказанието. С оглед ефективното пресичане на финансовата престъпност и ограничаване на мотивацията към такъв вид обогатяване, правоприлагането би следвало да се насочи не само върху наказването на престъпниците, но и върху установяването и проследяването на възникналото и придобитото имущество в резултат на престъпна дейност.

Следователно, първи основен приоритет за правоприлагащите органи, работещи по пресичането на финансовата престъпност, винаги трябва да бъде да се стремят към откриване и отнемане на незаконно придобитото имущество¹. Това реално ще лиши извършителите от плодовете на престъпната им дейност и ще има значителен възпиращ ефект по отношение на бъдещи извършители на престъпления от този тип. Евентуалното възстановяване на откраднати активи, особено в резултат на корупционни сделки, би имало съществено положително значение и върху цялостното развитие на страната, тъй като въпросните средства ще бъдат инвестирани в значими социални услуги и проекти за развитие.

Възстановяването на незаконно придобито имущество е процес, при който всеки следващ стадий зависи от правилните процесуални действия по време на предшествашия. Недостатъчната предварителна информация създава големи затруднения и дори често обрича на неуспех разследването, а това на свой ред съществено намалява шансовете на обвинението да печели делата в съда. Така че шансовете за успех са толкова по-големи, колкото по-добре е свършена работата още на първоначалния етап. Сложността на процесите по отнемане на незаконно придобити активи, както и недостатъчните технически умения, особено в развиващите се страни, са сред основните причини за неуспеха на тези усилия.

Отнемането на незаконно придобитото имущество изисква преди всичко то да бъдат проследено и неговото наличие да бъде установено със сигурност. Процесът на проследяване включва идентифициране, издирване и локализиране на придобитото по престъпен начин имущество от страна на разследващия служител. Разследващите издирват въпросното имущество с оглед на

¹ В настоящия превод се използва преобладаващо понятието „имущество“, което е възприето в българското законодателство и е съобразено с дефиницията, съдържаща се в чл. 2 на Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност, подписана на 13 декември 2000 г. в Палермо (ратифицирана със закон, приет от 38-то Народно събрание на 12.04.2001 г. – ДВ, бр. 42 от 27.04.2001 г., издадена от Министерството на вътрешните работи, обн., ДВ, бр. 98 от 6.12.2005 г., в сила за Република България от 29.09.2003 г.), а именно: „имущество“ означава всякакъв вид активи, изразяващи се във вещи или права, движими или недвижими, материални или нематериални, правни документи или инструменти, които доказват права или интерес върху тези активи.“ Доколкото се среща и понятието „активи“, то се използва като синоним на „имущество“. (бел. ред.)

неговото изземване² и/или замразяване, така че то да бъде конфискувано по съдебен ред и в крайна сметка да бъде върнато на жертвите на престъплението – които могат да бъдат частни лица или държавата. Три са целите на традиционното издирване на такива активи: локализиране на активите, свързването им с определена незаконна дейност с оглед получаване разпореждане за тяхното замразяване и конфискуване, както и доказване извършването на съответните престъпни деяния. Те обаче не следва да се тълкуват като три отделни и несвързани стъпки, а като взаимодопълващи се цели, за постигането на които разследващите трябва да работят едновременно с осъществяването на крайната цел – лишаването на престъпниците от незаконно придобитите облаги.

Настоящата публикация е написана от практикуващи и предлага повече практически отколкото теоретичен подход по въпроса за проследяването на незаконно придобито имущество, като се акцентира върху разузнавателната информация и следствените процедури за възстановяването му. Тя е насочена непосредствено към правоприлагащите органи, включително прокурори, както и към други практикуващи в тази сфера – адвокати, финансиста, разследващи журналисти. Макар съдебното производство да не е основна тема, публикацията ще е от полза и за прокурорите, които се включват в разследванията от самото им начало и които също се нуждаят от познания за боравенето с разузнавателна информация. Всички те са включени в по-широката категория „практикуващи“ извън специфичните целеви групи, например разследващите.

Като цяло, процесът, който води до отнемане или връщане на активите, има четири фази:

- Фаза на предварително разследване, в рамките на която разследващият уточнява източника на информацията, на основата на която започва разследването, и установява неговата достоверност. Ако са налице несъответствия или нелогични твърдения и хипотези, трябва да бъдат установени истинските факти.
- Фаза на разследване, през която се установяват и локализират придобитите с престъпна дейност активи и се събират нужните доказателства за собствеността, с оглед на които се извършват разследващи действия в редица направления: финансови разследвания за установяване на финансовия профил на разследваното лице, прилагане на превантивни мерки, предвидени от правната рамка за борба с прането на пари, както и отправяне искания по силата на взаимната правна помощ (ВПП) за получаване на информация, свързана с офшорни структури. Резултатите от това разследване могат да бъдат временна мярка (отнемане), с което да бъде улеснена последващата конфискация на активите по нареждане на съда.
- Съдебна фаза, по време на която обвиняемият/ответникът е осъден или оправдан, а решението за конфискацията е влязло в сила.
- Фаза на реализацията, когато се конфискува собствеността и държавата се разпорежда с нея в съответствие със закона, като се отчита евентуално наличие на съсобственост на чуждестранни лица.

² В България изземването е процесуално-следствено действие, което се извършва в наказателното производство с разрешение на съда, а в производството по отнемане на незаконно придобито имущество извън наказателния процес (по Закона за отнемане в полза на държавата на незаконно придобито имущество) – с определение на съда се налагат мерки за обезпечаване на бъдещ иск за отнемане на имущество. Обезпечителните мерки са възбрана и запор. (бел. ред.)

Както вече стана ясно, настоящата публикация разглежда първите две фази. Редица други издания представят полезни изследвания на конкретни случаи, както и подробни описания на всички аспекти, свързани с възстановяването на престъпно придобитите активи³.

На практикуващите се предоставя достъпно ръководство, което ще ги улесни в извършването на по-важните действия. То включва както някои стратегически съображения, така и „контролни списъци“, съдържащи ключови критерии за успешното приключване на даден случай по възстановяване на незаконно придобито имущество. Отделните глави съдържат изчерпателни подробности преди всичко за фазите на предварителното разследване и разследването, процеса на взаимната правна помощ, както и замразяването или отнемането на активите чрез използването на съответната правна рамка за борба срещу прането на пари. Освен това, в публикацията се обръща внимание и на използването на офшорни инструменти и цифрови валути.

Глава 2 разглежда работата на разследващите по сложни случаи на възстановяване на незаконно придобито имущество. При тях обикновено се налага събиране и проучване на голям обем информация с оглед успешното идентифициране и проследяване на това имущество. Когато разследващите са изправени пред огромен обем такава информация, налична в условията на различни юрисдикции, те лесно могат да изгубят основния фокус и приоритет на разследването. В тази връзка се предлага структуриран метод за прилагане на стратегия за ефективно разследване, както и план, който да подпомага практикуващите за събиране на основните доказателства за престъпното деяние, както и за успешно издирване и проследяване на придобитите чрез него активи.

Много важен инструмент, който би могъл да бъде използван от практикуващите за установяване връзката между престъпниците, техните незаконни деяния и незаконно придобитите от тях активи, е финансовото профилиране на заподозряното лице/лица по време на разследването и като част от плана и стратегията за разследване. Глава 3 представя подробен метод за доказване на недеклариран доход, който може да бъде незаконен, основаващ се на „анализ на източниците и използването на фондове“. Той е известен още като метод, основаващ се на „разходите“, „движението на активите“ или „употребата на активите“. В тази глава се описва как въпросният метод може да бъде прилаган с оглед сравняването на разходите на дадено лице за определен времеви отрязък, от една страна, с неговите легални и известни доходи, от друга. В резултат на това, методът може да се използва за събиране на косвени доказателства за извършването на престъпление, както и на преки доказателства в юрисдикциите, в които категориите „необяснимо богатство“ или „незаконно обогатяване“ са инкриминирани като самостоятелни престъпления.

Глава 4 описва подробно взаимната правна помощ (ВПП), която е важен елемент в случаите, когато се налага международно сътрудничество. Доказателствата и активите не винаги се намират в държавата, в която се провеждат разследването, досъдебното и съдебното производство. Поради това дадена държава се обръща за съдействие към други държави за идентифициране на престъпниците, свидетелите, доказателствата и активите чрез механизма на

³ Сред по-важните публикации на Базелския институт по управление са: Working Paper No 17: The Role of Donors in the Recovery of Stolen Assets, 2014; Emerging Trends in Asset Recovery, 2013; Non-State Actors in Asset Recovery, 2011; Working Paper No 08: The Recovery of Stolen Assets: Seeking to Balance Fundamental Human Rights at Stake, 2010; Recovering Stolen Assets, 2008.

взаимната правна помощ. Тъй като механизмът на ВПП може да бъде прилаган и в трите фази на наказателните дейности – предварително разследване, наказателно преследване и съдебна фаза на наказателното производство, от особена важност е кога именно се отправя искане за подобна помощ. В тази глава се съдържат указания за това кога и как правоприлагащите органи да отправят искане за ВПП, с оглед не само установяването на придобитото чрез престъпна дейност имущество, но и за неговото възстановяване на собственика.

С цел извличането на допълнителна изгода от своите престъпления, извършителите обикновено са принудени да изпират „мръсните пари“, за да скрият техния произход. Поради това, наред със самото разследване на престъпленията, генериращи незаконен доход, трябва да се извърши и успоредно разследване на прането на пари, чрез което престъпниците са превърнали незаконните си приходи в привидно легални активи. Глава 5 съдържа описание как международната рамка на ВПП може да бъде използвана от практикуващите като инструмент в процеса на проследяване на незаконните активи, разбира се доколкото това е предвидено във вътрешното законодателство. В нея се прави опит да бъде идентифицирана ролята и използването на различните аспекти на тази рамка, като например използването на принудителни и превантивни мерки, ролята на звената за финансово разузнаване (ЗФР) и на международното сътрудничество в процеса на разкриване на незаконното имущество.

Следващите две глави разглеждат конкретни предизвикателства – ролята на корпоративните инструменти и на цифровите валути в процеса на разкриване на незаконните активи.

Поради факта, че корпоративните средства са интегрална и незаменима част от съвременния глобален финансов пейзаж, престъпниците, както и онези, които предоставят доверителни и корпоративни услуги, постоянно злоупотребяват с тях с оглед прикриването и изпирането на незаконните активи преди те да бъдат интегрирани в традиционната финансова система. Задачата да се направи връзката между активите, придобити с незаконни средства, и съответните престъпници става все по-трудна, тъй като собствеността и пътят, който следват парите и другите активи, ги отдалечават от престъплението и престъпниците чрез използването както на местни, така и на офшорни дестинации. От тази гледна точка от ключово значение е да се установи връзката между престъпника и действителния собственик на подобно имущество. В глава 6 се съдържат пояснения за това как практикуващите да разпознават различните видове помощ и структури, които обикновено са предлагат от доставчиците на доверителни и корпоративни услуги, както и от други професионални играчи, за улесняване на престъпниците в прикриването източника на техните незаконни приходи. В нея също така се съдържа изчерпателно описание на понятия като „корпоративни средства“ (corporate vehicles) и „действителен собственик“ (beneficial ownership), ролята на доставчиците на доверителни и корпоративни услуги, както и най-разпространените корпоративни инструменти, използвани за незаконни цели.

Със създаването на нови начини за прехвърляне на пари в целия свят финансовите транзакции, които включват пари в брой и дериватни инструменти, понастоящем използват нови технологии като интернет, мобилни плащания и разплащания с карти. Тези нови инструменти вече оказват въздействие върху ефективността на съществуващите техники за разследване и добри практики в борбата срещу финансовите престъпления. Така наскоро разработените ме-

тоди за разплащане могат да снижат ефективността на досегашните техники и добри практики, както и да обезсмислят досегашния начин на извършване на финансови разследвания. Глава 7 е посветена на тази нова тенденция в използването на цифрови валути като средство за прикриване източника на незаконно придобити активи и тяхното незабелязано трансгранично прехвърляне. Същевременно в нея се представят разследващи техники, предназначени за ефективното разкриване на тези активи и за установяване на действителния собственик. Щом като завесата на секретността бъде повдигната, това имущество може да бъде разкрито и конфискувано, тъй като всяка цифрова транзакция⁴ оставя някаква следа.

В заключение следва да се отбележи, че всички автори са експерти, които работят за Международния център за възстановяване на активи и имат готовност да окажат съдействие на всеки, който се нуждае от допълнителни пояснения във връзка с настоящето ръководство⁵.

⁴ В настоящето издание се използва терминът „транзакция“, който е утвърден в банковата и търговската практика, в множество научни и медийни публикации, както и в ежедневния говор, въпреки че според кодифицираните форми на думите в Официалния правописен речник на българския език на БАН и в някои становища е възприет терминът „трансакция/трансакции“. (бел. ред.)

⁵ Базелският институт по управление и Международния център за възстановяване на активи (ICAR) създадоха Кампус по възстановяване на активи <www.campus.assetrecovery.org>, който предоставя електронни курсове по финансово разследване и други теми, свързани с процеса по възстановяване на активи. Курсовете са безплатни за всички практикуващи, занимаващи се с проследяване и възстановяване на откраднати активи. Желаетелите могат също така да получат достъп до повече източници и информация по възстановяването на активи от интернет платформата на Международния център за възстановяване на активи <www.assetrecovery.org>.

2. СТРАТЕГИЯ И ПЛАНИРАНЕ НА РАЗСЛЕДВАНЕТО ПРИ КОНКРЕТНИ СЛУЧАИ

1. Увод.....	17
2. Проследяване на престъпно имущество: задача с много неизвестни	17
3. Съставяне на разследващ екип	18
4. Формулиране и приемане на цялостна стратегия по случая	19
5. Изготвяне план на разследването	19
5.1. Описание на характеристиките на престъплението	19
5.2. Създаване на доказателствена матрица: описание на доказателствата, които трябва да бъдат събрани, както и на метода на разследването.....	20
5.3. Описание на медийната комуникационна стратегия	30
5.4. Описание на процедурите по оценка на случая.....	31
6. Да се помни основният приоритет	31

1. УВОД

Разследващите могат да изгубят от поглед необходимостта от възстановяване на придобитото по престъпен начин имущество, ако акцентът е поставен изцяло върху установяването, наказателното преследване и наказването на извършителите на финансови престъпления. Често не се извършва проследяване на активите и много рядко се иска замразяването и конфискуването им. А именно личното облагодетелстване е основният мотивиращ фактор за всички онези, които извършват финансови престъпления и са готови да изтърпят присъдата си, при положение че след като излязат от затвора ще могат да се възползват от незаконно придобитите активи. Така че отнемането им е не само в интерес на държавата или на потърпевши частни лица, но преди всичко действа като възпиращ фактор по отношение на бъдещи извършители на финансови престъпления. Следователно основният приоритет на правоприлагащите органи, които работят по подобни престъпления, е **винаги да се стремят да възстановят имуществото, придобито по престъпен начин.**

Разследващите, които работят по сложните случаи за възстановяване на активи, обикновено са изправени пред задачата да съберат и проверят голям обем информация с цел установяване и проследяване движението на облагите от престъпна дейност. Когато обаче се изправят пред огромен обем информация, разпръсната в няколко страни с различни юрисдикции, те могат лесно да отклонят вниманието си от тази основна цел и най-важен приоритет на разследването. Предвид това, особено важно е за правоприлагащите органи да разполагат с добре съставен план и стратегия (включваща възстановяването на придобитите по престъпен начин активи), които да ги ръководят и да им предоставят структуриран метод, организиращ работата на разследващия екип по даден случай. Следователно вторият основен приоритет на разследващия екип при подобни случаи е **винаги да разполага с добре обмислени стратегия и план на разследването.**

При повечето сложни случаи на възстановяване на незаконно придобито имущество разследващите се натъкват на обстоятелството, че то е укрито в други държави и се намира извън тяхната юрисдикция. В такива случаи се налага взаимен обмен на информация и доказателства с правоприлагащи органи от съответните други държави. Важно е да се помни, че често е невъзможно при подобни случаи разследването да бъде доведено до успешен изход единствено със собствени сили. Следователно третият основен приоритет е **винаги да се търси помощ от партньорите.** Това е така, защото почти винаги има

нужда от такава помощ от чуждестранните разследващи органи, която може да се основава на споразумения за обмен на информация и искания за ВПП. Тези органи може да имат по-големи, основаващи се на техните закони, възможности за разследване и наказателно преследване на престъпленията, както и за възстановяване на облагите от тях, при условие че проявят готовност да ги върнат на пострадалата държава след приключването на съответното производство (или да постигнат справедливо споразумение за подялба на авоарите).

Настоящата глава описва начините, по които правоприлагащите органи могат да разработват ефективни стратегии по конкретни случаи, които да им позволят събирането на съществен доказателствен материал за дадено престъпление и да увеличат възможностите им успешно да установят и проследят облагите от престъпната дейност.

2. ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА ПРЕСТЪПНО ИМУЩЕСТВО: ЗАДАЧА С МНОГО НЕИЗВЕСТНИ

Проследяването на активи представлява процес, в рамките на който разследващият установява, проследява и локализира придобитите от престъпна дейност облаги. С проследяването се цели те да бъдат отнети и/или замразени, за да може да бъдат конфискувани със съдебно разпореждане и в крайна сметка – върнати на жертвите на престъплението, независимо дали става дума за частен субект или за държавата.

Традиционното разследване има три цели: локализиране на активите, свързването им с определена незаконна дейност с оглед получаване на разпореждане за тяхното замразяване и конфискуване, както и доказване извършването на съответните престъпни деяния. Те обаче не следва да се тълкуват като три отделни и несвързани стъпки, а като взаимодопълващи се цели, за постигането на които разследващите трябва да работят едновременно с осъществяването на крайната цел – лишаването на престъпниците от незаконно придобитите облаги.

Тук е важно да се отбележи, че възстановяването на активите може да бъде осъществено по различни начини. Най-разпространени са две хипотези: чрез конфискация, предшествана от осъдителна присъда, или без такава присъда. При първия случай съдът постановява конфискуването на незаконно придобито имущество след като дадено физическо или юридическо лице бъде осъдено за извършено престъпление. Във втория случай не се изиск-

ва осъдителна присъда на физическо или юридическо лице, а конфискацията е начин държавите да възстановят незаконно придобитите активи чрез пряко разследване законността на самото имущество. Подобна възможност е предвидена само в някои държави. Поради това тази глава разглежда конфискацията вследствие на постановена присъда, макар че много от принципите, които ще бъдат разгледани, се прилагат и към втората хипотеза.

Когато следват традиционния подход за възстановяване на активите чрез конфискация на основание предхождаща осъдителна присъда, разследващите не трябва да се ограничават единствено с установяването на местонахождението на престъпниците. Те също така трябва да съберат достатъчно доказателства за установяване връзката между придобитите активи и незаконната им дейност, за да може съдът да постанови конфискация. Редица опити за възстановяване на придобитото чрез незаконна дейност имущество са се проваляли поради липса на доказателства за съществуването на такава връзка. Освен това, разследващите би следвало също да се опитат да съберат доказателства, които могат да бъдат използвани за наказателно преследване на извършителя на предшестващата престъпна дейност (предикатното престъпление), чрез която са придобити незаконните активи. Важно е да се отбележи, че осъдителната присъда може да бъде последвана от конфискацията не само на активите, свързани с конкретните престъпления, но и на допълнителни активи, за които съдът се произнесе, че са придобити чрез други сходни престъпления (при наличието на определени условия).

С разширяването на практиката за конфискация без предшестваща я осъдителна присъда някои правни системи вече не изискват осъждането на съответното лице като предпоставка за възстановяване имуществото, придобито по незаконен път. Правоприлагащите органи се ограничават с възстановяването на подозрителните активи, или дори на онези активи, чийто произход не може да бъде обяснен. Все още обаче повечето правни системи не допускат втората хипотеза (конфискация без осъдителна присъда) и предвиждат традиционния подход при възстановяването на активите.

CLASP: Основни принципи за ефективен мултидисциплинарен разследващ екип:

- Сътрудничество – всичките релевантни институции си сътрудничат ефективно, изпълняват своите отговорности и взаимодействат по ефикасен начин.

- Лидерство – една от агенциите осъществява ясно обозначено стратегическо ръководство.
- Разпределение на задачите – ролите и отговорностите за реализирането на стратегията по даден случай са ясно определени за всяка от агенциите с оглед избягване дублирането на дейността и за по-ефикасно сътрудничество.
- Споделяне на информация – необходимо е извършването на обмен на релевантна информация между членовете на екипа. Добрата комуникация е жизненоважна за ефективното му функциониране. Съвещанията по изработване и обсъждане стратегията на екипа би следвало да се провеждат редовно – най-малко веднъж на тримесечие.
- Проактивен подход – членовете на екипа трябва да действат проактивно творчески и да поемат инициативата, а не да очакват бездейно разволя на събитията.

3. СЪСТАВЯНЕ НА РАЗСЛЕДВАЩ ЕКИП

Проследяването на незаконно придобито имущество изисква включването на служители по събиране на разузнавателна информация и финансови разследвания, анализатори и юристи, т.е. налага се колкото се може по-бързо да бъде съставен разследващ екип с участието на експерти във всички изброени сфери. Разследването включва голям брой институции – полиция, антикорупционна институция, звено за финансово разузнаване, прокуратура, централен орган, компетентен да подава искания за ВПП, и по възможност – служба за възстановяване на престъпно имущество. С оглед изпълнението на тези изисквания е важно от самото начало на разследването да бъдат определени институциите, които ще бъдат включени в този мултидисциплинарен екип, да се изготвят и подпишат споразумения със съответните институции, които да легитимират професионалните взаимоотношения и да улеснят сътрудничеството между тях. Една от тези институции поема ръководната роля при конкретното разследване. Първата стратегическа задача следователно е да се реши коя институция е най-подходяща за тази роля. След това избраната ръководна институция поема инициативата при формулиране стратегията на разследването и при разпределяне задачите на всяка институция, представена в разследващия екип.

Такъв мултидисциплинарен екип по принцип се управлява трудно и за да бъде неговата работа ефективна, трябва да се спазват редица условия.

4. ФОРМУЛИРАНЕ И ПРИЕМАНЕ НА ЦЯЛОСТНА СТРАТЕГИЯ ПО СЛУЧАЯ

Когато ръководи подобен мултидисциплинарен екип, институцията лидер следва от самото начало да приеме редица действия. **Тези действия са част от цялостната стратегия за съответния случай. Ръководителят на екипа трябва да извърши следното:**

- Набиране на нужните финансови и човешки ресурси, включително осигуряване на специалистите, необходими за успеха на мултидисциплинарния екип, както и изработване на окончателен бюджет на разследването.
- Създаване на механизъм за откриване, проследяване и възстановяване на незаконно придобитото имущество с използването на целия релевантен информационен масив.
- Разработване на план на разследването.
- Разпределяне задачите и целите на всеки член на екипа.
- Разясняване на всеки член на екипа ролята и отговорностите му; установяване доколко всеки член на екипа е разбрал какво се очаква от него.

Освен това, в хода на разследването ръководителят на екипа трябва:

- Да организира редовни съвещания на екипа и да осигурява разясняването на всички оперативни задачи.
- Да осигурява редовното осъвременяване на плана на разследването в съответствие с резултатите от дейността на екипа.

5. ИЗГОТВЯНЕ ПЛАН НА РАЗСЛЕДВАНЕТО

Макар всичките елементи на стратегията по даден случай да са важни, ключово значение има изготвянето на план на разследването. По-нататък в тази глава се разглежда процесът на изработване на ефективен и реалистичен план на разследването, който да улесни и ръководи действията на екипа.

Всяко разследване има своя специфика. Обемът и видът налична информация, с която разполага дадена институция още в началните етапи на разследването до голяма степен определят как то ще протече впоследствие. Стратегическият подход при всеки отделен случай би следвало да намери отражение в ясно разработен план на разследването.

Целта на разследващия екип от самото начало на работата му е наличните разузнавателни данни да бъдат превърнати във валидни доказателства, които да бъдат използвани за осъждане на заподозрените и възстановяване на незаконно придобитото имущество. Планът на разследването трябва да съдържа разясняване на стратегията на разследването за постигането на тази цел, към която екипът да се придържа в течение на процеса. Той служи като насоки за осъществяването на цялостната стратегия по случая. Важно е да се помни, че планът трябва да има формата на жив документ – т.е. той може да бъде коригиран и осъвременяван в течение на разследването, така че да отразява адекватно събраните доказателства на съответния стадий на разследването, неговия ход и променящото се разбиране за самия случай.

Планът на разследването трябва да включва следните елементи:

- Описание на предикатното престъпление/престъпления, включително и на приходите/незаконните активи (ако междуременно те са били установени), придобити от престъпната дейност, както и описание на потенциалните престъпления по изпирането на пари, които могат да произтичат от първоначалното/предикатното престъпно деяние.
- Описание на релевантния доказателствен материал, необходим за установяването на престъпленията и на придобитото по престъпен начин имущество, както и на правомощията на разследването и инструментите за събирането на тези доказателства (т.нар. доказателствена матрица).
- Медийна комуникационна стратегия.
- Кратко описание на процедурите, необходими за постоянната оценка на разследването.

По-нататък подробно ще бъде разяснен всеки от горепосочените елементи, които би следвало да залегнат в плана на разследването на даден случай.

5.1. Описание на характеристиките на престъплението

5.1.1. Предикатно престъпление

Незаконните облаги са следствие на определено престъпление. Следователно, за да бъде получено разпореждане за замразяване, а впоследствие и за конфискуване на такова имущество, от ключово значение е обвързването на въпросните облаги с предикатното престъпление. Оттук може да се направи изводът, че важен елемент на всеки

случай по възстановяване на придобито по престъпен начин имущество е ясното изложение на фактите, свързани с извършването на предикатното престъпление и генерираните от него незаконни облаги. Очертаването на тези факти също така ще подпомогне разследващите при съставянето на доказателствена матрица (вж. точка 5.2 по-долу). Същевременно важно е да се припомни необходимостта от постоянно ревизиране и осъвременяване на плана на разследването в процеса на събиране на нови факти от разследващите (особено след началния стадий).

Когато описват характеристиките на предикатното престъпление, разследващите трябва да се стремят да отговорят на следните въпроси:

- **Кои** са субектите на разследването? Установяване на всички физически и юридически лица, свързани с престъпната дейност, както и на връзката помежду им.
- **Какъв** е видът на престъпното деяние? Установяване на специалните закони, които може би са били нарушени. Какви са облагите, придобити по престъпен начин и какво е станало с тях?
- **Къде** е бил извършен престъпният акт? Установяване на всички места където са пребивавали участниците в престъпната дейност (например къде са се провели техните срещи и къде е било извършено предаването на парите). Къде понастоящем се намира имуществото, придобито по престъпен начин? Тези факти са важни за определяне на подсъдността.
- **Кога** са били извършени деянията? Установяване на всички дати и времето, когато са били предприети съответните действия от страна на извършителите. Това е особено важно при преценката за давността на преследването на подобни престъпления.
- **Защо** престъпниците са извършили съответното деяние? Установяване на мотивите им за това.
- **Как** извършителите са осъществили престъпния акт? Разследващите би трябвало да подредят всички релевантни събития и действия с цел да се установи методът, използван от престъпниците при извършване на деянието и при придобиването на облаги от престъпната им дейност.

5.1.2. Описание на характеристиките на изпирането на пари

Ако дадено престъпление е довело до придобиване на имущество, а то на свой ред е било прехвърлено и трансформирано от съответните лица с оглед прикриване на незаконния им произход, в повечето случаи това е довело до извършване на престъплението изпиране на пари. При изясняване характера на описаното по-горе преди-

катно престъпление, разследващите би трябвало също така да разследват всяко последващото престъпление за изпиране на пари (вж. Глава 4), като се стремят да отговорят на същите въпроси, които се поставят по отношение на първоначалното престъпление, а именно:

- **Кои** са субектите на разследването на пране на пари? Установяване на всички физически и юридически лица, които са взели участие в прането на пари и на взаимоотношенията между тях.
- **Какво** престъпление е извършено и какви са облагите, придобити от него? Установяване на конкретното престъпление пране на пари, дефинирано в закона, както и типа и размера на активите, придобити от престъпната дейност.
- **Къде** е било извършено престъплението изпиране на пари? Установяване на всички места, където участниците в престъплението са извършили своите деяния. В случая с прането на пари тези места най-вероятно се намират в различни държави/юрисдикции, като вероятно операции по изпиране на пари са извършвани във всяка от тях.
- **Кога** са били изпрани парите? Установяване на всички дати и времето на извършването на съответните деяния. Това ще е от особена важност при преценката за давността на преследването на подобни престъпления.
- **Защо** престъпниците са извършили въпросното деяние? Установяване на мотивите им за това. (При прането на пари тя може да бъде свързана със стремежа към прикриване на фондове за финансиране на тероризъм или на други прояви на организираната престъпност).
- **Как** участниците в деянието са изпразили придобитите от престъплението облаги? Разследващите би трябвало да подредят хронологично всичките релевантни събития и действия на престъпниците с цел да се установи методът, използван от тях при изпирането на парите, придобити чрез тяхната престъпна дейност.

5.2. Създаване на доказателствена матрица: описание на доказателствата, които трябва да бъдат събрани, както и на метода на разследването

Разследващите се нуждаят от значителен обем допустими доказателства с оглед установяването на фактите и доказването на всеки от елементите на извършеното престъпление. Поради това, определянето на доказателства, необходими за доказването на престъплението, е основна част от стратегическото планиране.

При описанието на конкретните доказателства, които би следвало да бъдат събрани, разследващите трябва да изхождат от характера както на предикатното престъпление, така и на последващите действия по изпирание на пари, описани по-горе. Следващата стъпка е да се зададе въпроса: какво доказателство е необходимо, за да бъде убеден съдът, че субектът на разследването е извършил въпросните деяния. **Налага се и събирането на доказателства за установяването на връзка между незаконно придобитото имущество, от една страна, и извършените престъпни деяния, от друга, често нужни както за осъждане на извършителя, така и за разкриване/възстановяване на незаконно придобитото имущество. Поради това следва да се помисли какво е необходимо за получаването на колкото се може по-ранен етап от разследването на разпореждания за налагане на обезпечения в съответната страна и/или в чужбина.**

Анализът на необходимите доказателства позволява на разследващия екип да установи наличните празноти в доказателствения материал към даден момент, което на свой ред ще позволи вниманието да бъде съсредоточено върху получаването на липсващи доказателства от съответните източници на информация.

Някои институции съставят опис на събраните доказателства (доказателствена матрица), чрез което се очертава насоката на разследването. Доказателствената матрица представлява полезен инструмент за разследването, тъй като чрез нея се установява доколко събраните доказателства ще бъдат допуснати и ще издържат в съда.

Попълвайки тази матрица, разследващите трябва да се концентрират върху четири основни сфери:

1. Елементите на престъплението, които следва да бъдат доказани.
2. Фактите, които трябва да бъдат установени, с оглед доказването на всеки от елементите.

3. Типът доказателства, които би следвало да бъдат събрани с оглед установяването на въпросните факти, и
4. Методът, който трябва да бъде използван при събирането на тези доказателства.

Конкретен пример: Разследващите даден случай научават, че г-н Смит – висш служител в Министерството на природните ресурси на страната X – е прехвърлил нелегално 100 000 щатски долара от банковата сметка с петролни приходи на Министерството (до която той има оторизиран достъп) по своя лична сметка, открита в офшорна банка в страната Y. Разследващите получават също така информация, че г-н Смит е използвал тези пари за закупуването на къща в държавата Y. За сведение, държавата X има недвусмислен текст в наказателния си кодекс, инкриминиращ подобна дейност, който гласи: „Ако държавен служител прехвърли или трансформира обществени фондове, без да има право на това, с оглед промяна на собствеността на въпросните фондове, за да облагодетелства себе си или трето лице, той/тя е виновен за извършването на престъпление.”

На основата на горния пример с г-н Смит, в следващите параграфи се описват четирите секции на доказателствената матрица и се привежда пример за тяхното съчетаване в единна матрица.

5.2.1. Описание на елементите на престъплението, които следва да бъдат доказани

Необходимо е да бъде съставена матрица за всяко извършено престъпление. При описване елементите на дадено престъпление, които се нуждаят от доказване, разследващият трябва да разгледа всеки законов текст и да докаже наличието на елементите на престъплението. Ако следователят например започне да съставя доказателствена матрица по случая с г-н Смит, от която ще се нуждае при доказване престъплението „длъжностно присвояване”, тя би изглеждала първоначално по следния начин:

Престъпление: Длъжностно присвояване

Елементи на престъплението	Факти за доказването на всеки елемент	Тип доказателства, които следва да бъдат събрани	Метод при събиране на доказателствата
1. Г-н Смит е длъжностно лице.			
2. Г-н Смит е прехвърлил или трансформирал обществени фондове.			

Елементи на престъплението	Факти за доказването на всеки елемент	Тип доказателства, които следва да бъдат събрани	Метод при събиране на доказателствата
3. Г-н Смит не е имал право на това действие.			
4. Г-н Смит е извършил деянието с намерението за промяна на собствеността на имуществото за своя лична облага.			

Нужно е да се запомни, че при съставяне на матрици по случаи за възстановяване на незаконно придобито имущество, следва да се включат всичките потенциални престъпления, включително изпиране на пари. За по-голяма прегледност, в конкретния пример е включено само предикатното престъпление „длъжностно присвояване“.

5.2.2. Описание на фактите, които доказват всеки елемент от деянието

Следващата стъпка изисква разследващият да опише фактите, които трябва да бъдат доказани за установяването на всеки елемент. Така например, в случая с г-н Смит, първият елемент е: „г-н Смит е длъжностно лице“, т.е. за доказването на този елемент следователят трябва да установи факта, че „г-н Смит е служител в Министерството на природните ресурси“.

При съставянето на тази секция от матрицата разследващият би трябвало да отнесе това описание към „харак-

теристиките на престъплението“ (вж. т. 5.1.), където той вече трябва да е дал отговори на въпросите „кой“, „както“, „къде“, „кога“, „защо“ и „как“ на основата на данните, с които разполага към дадения момент. Отговорите на тези въпроси, както и фактите, които те разкриват, могат да се окажат много полезни при установяване елементите на престъплението. Тези факти, ако са относими, би следвало да бъдат включени в доказателствената матрица. Така например на основата на вече наличната информация в случая с г-н Смит, разследващият би трябвало да е в състояние да отговори на въпроса „къде“ (например: „Къде е било извършено това деяние?“), тъй като вече знае, че „Г-н Смит е прехвърлил парични средства от страната X в страната Y“. Следователно този отговор може да бъде използван като факт, с който се доказва вторият елемент на престъплението – „Г-н Смит е прехвърлил или трансформирал обществени средства“.

Ако разследващият продължи да съставя доказателствената матрица, нанасяйки всичките релевантни факти, тя ще изглежда по следния начин:

Престъпление: Длъжностно присвояване

Елементи на престъплението	Факти за доказването на всеки елемент	Тип доказателства, които следва да бъдат събрани	Метод при събиране на доказателствата
1. Г-н Смит е длъжностно лице.	<ul style="list-style-type: none"> Г-н Смит е назначен като високопоставен държавен служител в Министерството на природните ресурси. 		
2. Г-н Смит е прехвърлил или трансформирал обществени фондове.	<ul style="list-style-type: none"> Г-н Смит има достъп до сметката с петролните приходи на Министерството. 		

Елементи на престъплението	Факти за доказването на всеки елемент	Тип доказателства, които следва да бъдат събрани	Метод при събиране на доказателствата
	<ul style="list-style-type: none"> Г-н Смит е разрешил трансфера на 100 000 долара от сметката в държавата X на сметка на трета страна в държавата Y. 		
3. Г-н Смит не е имал право на това действие.	<ul style="list-style-type: none"> Министерството на природните ресурси не е дало разрешение за трансфера на 100 000 долара. В Министерството няма договор или проект, които да налагат превода на 100 000 долара. Министерството не е получило приходи от превода на 100 000 долара. 		
4. Г-н Смит е извършил деянието с намерението за промяна на собствеността на имуществото за своя лична облага.	<ul style="list-style-type: none"> Г-н Смит е превел парични средства по своята лична сметка. След това той е използвал въпросните средства за закупуване на собственост на свое име. 		

5.2.3. Описание на видовете доказателства, които следва да бъдат събрани за установяване на фактите

Следващата стъпка на разследващия е да опише конкретните видове доказателства, които ще са нужни за установяване на всеки от описаните по-горе факти. Самите доказателства зависят от вида на разследваните престъпления. В повечето от случаите по възстановяване на имущество, доказателственият материал включва следните компоненти:

- Записи от комуникации (включващи телефонни разговори, хартиени копия и интернет комуникации).
- Изявления и показания на субектите, които са разследвани, както и на свидетели.
- Банкови и финансови документи като например счетоводни извлечения, информация за откриване на банкови сметки и съответната счетоводна докумен-

тация, оценки на риска, изготвени от компетентни институции, финансов и правен анализ (due diligence), както и сигнали за съмнителни дейности.

- Документи от корпоративните регистри: актове за регистрация, както и сертификати за притежавани акции.
- Документи от поземлени регистри, например нотариален акт.
- Бизнес договори.
- Правни инструменти (например документи за доверителни фондове, доверително управление – вж. Глава 6).

Важно е да се знае, че необходимите доказателства варират в зависимост от различните случаи. Така например, при разследване на подкуп трябва да се отчита, че често той е прикрит под формата на заплащане таксите за училищно образование на децата или имущество, което се дарява на деца, родители или братя/сестри. Понякога подобни дарения се предоставят и на трети лица като гра-

динари или други служители. За това следва да се проверят всички операции по прехвърляне на имущество.

При примера с г-н Смит, когато разследващият трябва да докаже, че „г-н Смит е назначен като високопоставен държавен служител в Министерството на природните ресурси”, документът от който се нуждае е договорот за назначаването му. Ако разследващият трябва

да докаже, че „г-н Смит е разрешил прехвърлянето на 100 000 щатски долара по сметката на трето лице”, тогава той се нуждае от доказателство за нареждането, което г-н Смит дава на банката за извършване на прехвърлянето.

На този стадий доказателствената матрица може да изглежда по следния начин:

Престъпление: Длъжностно присвояване

Елементи на престъплението	Факти за доказването на всеки елемент	Тип доказателства, които следва да бъдат събрани	Метод при събиране на доказателствата
1. Г-н Смит е длъжностно лице.	<ul style="list-style-type: none"> Г-н Смит е назначен като високопоставен държавен служител в Министерството на природните ресурси. 	<ul style="list-style-type: none"> договор за назначаване 	
2. Г-н Смит е прехвърлил или трансформирал обществени фондове.	<ul style="list-style-type: none"> Г-н Смит има достъп до сметката с петролните приходи на Министерството. Г-н Смит е разрешил трансфера на 100 000 долара от сметката в държавата Х по сметка на трето лице в държавата Y. 	<ul style="list-style-type: none"> Банкови счетоводни документи, показващи, че г-н Смит има оторизиран достъп до съответната банкова сметка. Инструкции от г-н Смит за извършване на трансфера, получени от банката. 	
3. Г-н Смит не е имал право на това действие.	<ul style="list-style-type: none"> Министерството на природните ресурси не е давало разрешение за трансфера на 100 000 долара. В Министерството няма договор или проект, които да налагат превода на 100 000 долара. Министерството не е получило приходи от превода на 100 000 долара. 	<ul style="list-style-type: none"> Уверение от Министерството на природните ресурси, че не е давало разрешение за извършването на трансфера. Финансова декларация на Министерството на природните ресурси, потвърждаваща, че то не е получило никакви облаги в замяна на преведената парична сума. Документи (от типа на Устройствения правилник на Министерството, регламентиращ неговата дейност и функции). 	

Елементи на престъплението	Факти за доказването на всеки елемент	Тип доказателства, които следва да бъдат събрани	Метод при събиране на доказателствата
		<ul style="list-style-type: none"> Свидетелски показания от служители, които обикновено са натоварени с преводи на парични средства, в които те потвърждават, че не са давали разрешение в конкретния случай. 	
<p>4. Г-н Смит е извършил деянието с намерението за промяна на собствеността на имуществото за своя облага.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Г-н Смит е превел парични средства по своята лична сметка. Г-н Смит след това е използвал въпросните средства за закупуване на собственост. Той я е закупил на свое име. 	<ul style="list-style-type: none"> Банково-счетоводно извлечение, в което се посочва, че по личната сметка на г-н Смит са били преведени парични средства. Документи от поземления регистър, доказващи собствеността на г-н Смит върху прехвърленото имущество. Копие от договора за продажба на собствеността, в което се описва метода на заплащане. Банково-счетоводни извлечения, в които се посочва превода на парите към предишния собственик на закупеното имущество. Устни показания от страна на агента по недвижими имоти, който е посредничил при прехвърлянето на имуществото. 	

5.2.4. Описание на разследващите правомощия, инструменти и източници за събиране на доказателствата

Успехът на дадено разследване често зависи от умението на разследващия екип да използва всичките си правомощия, инструменти и налични източници на информация за събиране на доказателствата и проследяване на незаконно придобитото имущество. Във фазата на разследване усилията трябва да се насочат към превръщането на събраната информация в доказателства, които могат

да бъдат използвани в съдебното производство. При това, трябва да се направи оценка на достоверността на източниците и относимостта на получената информация с оглед установяване на съответните факти и доказване елементите на престъплението.

Видовете правомощия, инструменти и източници са различни, могат да се отнасят до включването на специализирани разследващи органи, като например звената за финансово разузнаване, различни източници на разузнавателна информация, както и стратегии за сътруд-

ничество с чуждестранни агенции. По-долу се представя подробно описание на някои от тези ресурси.

Финансовото разузнаване и неговите звена

Когато имуществото се прехвърля чрез каналите на финансовата система, трансферът на средства от една към друга банкова сметка обикновено оставя счетоводни следи, които могат да бъдат проследени и установени. Финансовото разузнаване събира всичките данни, които могат да бъдат получени, с оглед подпомагането на този процес и използването им за съставяне финансовия профил на заподозряното лице (вж. Глава 3). Тези данни могат да се съхраняват от широк диапазон институции и могат да включват финансова информация (от типа на счетоводни отчети, първоначална счетоводна информация и доклади за съмнителни дейности), информация от държавни агенции, документи за електронно банкиране, както и документация от доставчици на парични услуги, юридически и счетоводни кантори, агенти на недвижима собственост, доставчици на доверителни и корпоративни услуги, както и бизнес конкуренти.

С оглед обработването на тези данни, в повечето държави в света бяха създадени съответни звена за финансово разузнаване. Тяхната първостепенна задача е да получават, анализират и предоставят информация, получена от финансови и нефинансови институции, свързана със съмнителни или нетипични финансови транзакции. Наред с това, тези звена съставят профили на отделни лица и изготвят описания на техниките, прилагани при прането на пари. През 1995 г. бе основана т.нар. Група „Егмонт“ на звената за финансово разузнаване, която позволява тези институции, принадлежащи на различни държави, да обменят финансова информация, свързана с разследвани лица в различни юрисдикции, като по такъв начин да ускорят до голяма степен операциите по международното сътрудничество.

Така, в използвания пример, с помощта на финансовото разузнаване може да се получи информация за окончателната форма и местонахождението на сумата от 100 000 долара, незаконно присвоена от г-н Смит. По-конкретно, звеното за финансово разузнаване на държавата X може да се свърже с партньорското си звено в държавата Y и да направи официално запитване за съществуването на банкова сметка на името на г-н Смит, на името на негови компании или на името на членове на семейството му в тази държава. Властите на финансовото разузнаване могат също така да бъдат помолени да разследват евентуални големи имуществени сделки, свързани с г-н Смит. В отговор държавата Y може

да предостави разузнавателна информация, която да подпомогне разследването в държавата X. Важно е да се отбележи обаче, че тази информация може да бъде използвана единствено за нуждите на разследването. Ако правоприлагащите органи в държавата X решат впоследствие да използват информацията, получена от държавата Y, в качеството на доказателствен материал в рамките на съдебното производство в страната X, те ще трябва предварително да са подали официална молба за взаимна правна помощ за събиране на доказателства и да са получили по официалните канали копия от съответните доказателства (повече по въпроса вж. по-долу параграфа „Сътрудничество с чуждестранни правоприлагащи органи“, както и Глава 4, посветена на взаимната правна помощ).

Глава 5 съдържа допълнителна информация, както и описание на различните видове звена за финансово разузнаване, респективно начините за използване правната рамка срещу прането на пари при проследяване на незаконно придобито имущество.

Доброволно предоставяна информация

За правоприлагащите органи доброволно предоставяната информация е един от ключовите инструменти, особено когато става дума за мрежите за пране на пари, които са трудни за инфилтриране. Този вид информация включва всичките случаи, при които отделни лица предоставят данни, които могат да улеснят разследването. Въпросните лица са окачествявани като информатори, разобличители, потърпевши/жертви или недоволни съучастници. Информацията от подобни източници може да има важно значение за успешното приключване на разследването, тъй като може да осветли процесите в рамките на криминалните схеми, както и да насочи разследването към нови следи, което в крайна сметка може да доведе до събирането на допълнителни уличаващи престъпниците доказателства.

Макар че информацията, предоставяна от подобни източници, може да бъде много ценна, необходимо е да се проявява предпазливост, особено при оценката на мотивите на лицата, които я предоставят, с оглед избягване на подвеждаща или фалшива информация, която би компрометирала цялото разследване.

В използвания пример с корумпирания държавен служител, доброволната информация може да приеме формата на сигнал от разобличител, работещ в същото министерство, който има достъп до съответната банкова сметка и може би знае къде са били преведени откраднатите

парични средства. Въпреки това обаче, важно е да се има предвид, че при всичките подобни източници на информация разследващите трябва да проверяват тяхната достоверност, за да избегнат риска от компрометиране на разследването.

Задължителни разпити

При някои обстоятелства и при положение, че разследващата агенция има съответните правомощия, може да се наложи или да е желателно определени лица да бъдат задължително интервюирани (разпитани). Това обикновено е наложително, когато:

- Поради времеви дефицит интервюто трябва да се проведе незабавно.
- Съответното лице има желание да информира агенцията, но би предпочело да го направи само ако е принудено, като с това демонстрира, че не предоставя тази информация по своя инициатива.
- По силата на договор или друго правно обвързващо задължение лицето трябва да спазва конфиденциалност, което може да бъде отменено само чрез задължение за разпит.
- Лицето отказва да се съгласи за доброволно интервю или поставя за това неприемливи условия (като привилегия срещу самоуличаване⁶).
- Разследващият подозира, че даден интервюиран може би няма да бъде искрен при доброволно интервю.
- Разследващият желае да приеме интервюирания в една по-официална обстановка, с което да му внуши наложителността от предоставяне на достоверни сведения.

Същевременно, трябва да се отчита, че задължителните разпити имат своите недостатъци. Важно е например да не се забравя, че признанията по време на такъв разпит може да не са годни за използване като доказателство срещу основните заподозрени (в някои юрисдикции). Освен това, тези показания не могат да бъдат използвани за самоуличаване, освен по изключение. Друг недостатък е, че казаното от разследващия по време на разпита може да разкрие на разпитвания обстоятелства около протичащото разследване. Следователно, подобни интервюта трябва да бъдат внимателно ситуирани във времето. Освен това, не трябва да се забравя необходимостта от независима проверка на всичко казано при подобни разпити.

⁶ Право на лицата да не се самоуличават в извършване на престъпление, неприкосновеност или защита срещу самоуличаване (бел.ред.)

Задължителни искания за получаване на информация

С тяхна помощ може да бъде получена ценна информация. Агенциите трябва на първо място да установят към кои институции би следвало да се отправят искания за информация, а след това да ги формулират по подходящ начин. Подобни искания не би следвало да се изпращат, когато е налице риск от унищожаване или подправяне на информация. Във всички случаи обаче, искането следва да бъде максимално кратко и опростено, тъй като ненужно разширеното искане на информация може да доведе до удължаване на изпълнението на искането, респективно на разследването. В примера с г-н Смит подобно искане може да бъде отправено до банката с молба да бъде предоставена съответната банкова документация, или до Министерството за предоставяне на информация за служебното правоотношение на лицето. Също така, може да бъде отправено искане за информация и от телефонната компания, обслужваща г-н Смит, която да предостави справка за неговите разговори и имейли.

Физическо проследяване и наблюдение

Физическото наблюдение е традиционен метод, с който се получават отлични разузнавателни данни. Физическото наблюдение на съмнително лице може да позволи на разследващите да разберат с кои лица се среща в ежедневието си, както и с кого общува заподозряното лице. Освен това, наблюдението може да разкрие местата, които посещава заподозреният, както и местонахождението на неговото имущество и компаниите, контролирани от него.

Претърсване и изземване

Претърсването може да бъде много ефективен начин за събиране на доказателства. То свежда до минимум възможността от унищожаване на уличаващи документи или тяхното укриване, а освен това компенсира липсата на изискваните документи поради преднамерено или случайно неизпълнение на подаденото искане до съответната институция. Недостатъкът на провеждането на претърсването и изземването на документи и материали се състои в това, че понякога техният обем е твърде голям, което впоследствие изисква много време за анализ.

Открити източници на информация

През последното десетилетие ползването на откритите източници на информация значително нараства и включва както придобиването, така и анализа на информация от публично достъпни източници. Поради

огромния ръст на интернет, все повече източници са публично достъпни, което предоставя на разследващите достъп до много и качествени доказателства, които могат да бъдат използвани за обосноваване на техните стратегически и оперативните решения. Примерите за подобни източници включват електронните медии (вестници, блогове и др.), директории, правителствени доклади и документи (включително имуществени декларации), статистически бази данни и публично достъпни бази данни (от типа на имотни и корпоративни регистри). Всички те са леснодостъпни с използването на търсачки от типа на Гугъл или анализирани чрез специално създадени програми като Разузнавателната системата за възстановяване на имущества (ARIS) на Международния център за възстановяване на активи (ICAR).

Социалните мрежи са такъв публично достъпен източник, който през последните години се използва редовно от разследващите. Фейсбук и Линкедин например са ценни източници на информация, тъй като предоставят подробни сведения за контактите и движенията на съответното лице, а при някои случаи – и за техните по-големи покупки. В случая с г-н Смит разследващият може да получи данни с голяма стойност, ако прегледа фейсбук профила на този държавен служител, или ако няма такъв – профилите на неговата съпруга, деца или познати. В рамките на подобен анализ могат да се открият снимки от пътешествията на г-н Смит и неговото семейство, включително снимки, разкриващи неговото имущество, например наскоро закупени вили или луксозни яhti. Местонахождението на заснетите имоти и пътешествия също така ще покаже в кои държави/юрисдикции могат да бъдат открити откраднатите активи, които съответно да бъдат замразени и отнети.

Сътрудничество с чуждестранните правоприлагащи органи

Когато съответното имущество се намира в чужди държави, правоприлагащите агенции могат да си сътрудничат с партньорски институции както при получаване на информация и доказателства за местонахождението му, така и за неговото замразяване и отнемане. Така например, в разгледания конкретен случай има индикации, че корумпираният държавен служител е прехвърлил присвоените по престъпен начин фондове от банковата сметка в държавата X по банкова сметка в страната Y. Това налага сътрудничество с правоприлагащите агенции в последната, за да се разследват движенията на въпросните фондове за установяване на настоящото им местонахождение. При хипотезата, че г-н Смит е закупил къща в държавата Y, ще се наложи сътрудничество с компетентните органи

на тази държава за замразяване на имуществото с оглед предотвратяване на неговата последваща продажба.

Започвайки проследяването на парите, разследващите от държавата X биха могли да обменят неофициално информация с правоприлагащите органи на държавата Y. Така например, ако и в двете държави функционират структури на финансовото разузнаване, които са членове на Групата „Егмонт“, те могат да използват тази мрежа и нейните механизми, за да осъществят неформален и бърз обмен на информацията относно имуществото на заподозрения (както бе споменато по-горе). От друга страна, ако и двете държави са членки на международна правоприлагаща мрежа, каквато е Camden Assets Recovery Interagency Network (CARIN) или Asset Recovery Inter-Agency Network of Southern Africa (ARINSA), те биха могли да ги използват за неформално споделяне и получаване на информация. Това на свой ред би позволило на държавата Y да информира държавата X за всяко движение на въпросното имущество.

За извършването на операция по замразяване на съмнителното имущество обаче, държавата X трябва да изпрати формална молба за взаимна правна помощ от държавата Y. Тази процедура е единственият начин дадена юрисдикция официално да предоставя съдействие на компетентни органи – прокурори, магистрати и дори полицейски служители – в друга юрисдикция, така че те да могат да се ползват от някои действия в рамките на досъдебното и съдебното производство – процесуални действия, събиране на доказателства или замразяване на имущество. Чрез нея властите на страната, изпратила молбата, са в състояние да завършат тези действия, за които нямат правно основание в юрисдикцията на държавата Y (по-подробно вж. Глава 4, посветена на взаимната правна помощ). По такъв начин, ако прокурорите на държавата X пожелаят да използват доказателства (от типа на банкови извлечения), намиращи се в държавата Y, по наказателно разследване в държавата X срещу държавен служител, те също така трябва да получат тези доказателства чрез официална молба за взаимна правна помощ, тъй като единствено тази процедура позволява тези доказателства да бъдат допуснати в съда.

От гледна точка на доказателствената матрица се вижда, че ако разследващите използват тези източници и методи при събиране на доказателства, те биха били в състояние да опишат съответните стратегии за получаване на конкретно доказателство, от което се нуждаят за установяване фактите по случая. На този стадий, доказателствената матрица за разследване изглежда по следния начин:

Престъпление: Длъжностно присвояване

Елементи на престъплението	Факти за доказването на всеки елемент	Тип доказателства, които следва да бъдат събрани	Метод при събиране на доказателствата
1. Г-н Смит е длъжностно лице.	<ul style="list-style-type: none"> Г-н Смит е назначен като високопоставен държавен служител в Министерството на природните ресурси. 	<ul style="list-style-type: none"> договор за назначаване 	<ul style="list-style-type: none"> Задължително искане на информация от съответно министерство – при нужда.
2. Г-н Смит е прехвърлил или трансформирал обществени фондове.	<ul style="list-style-type: none"> Г-н Смит има достъп до сметката с петролните приходи на Министерството. Г-н Смит е разрешил трансфера на 100 000 долара от сметката в държавата X към сметка на трета страна в държавата Y. 	<ul style="list-style-type: none"> Банкови счетоводни документи, показващи, че г-н Смит има оторизиран достъп до съответната банкова сметка. Инструкции от г-н Смит за извършване на трансфера, получени от банката. 	<ul style="list-style-type: none"> Задължително искане за предоставяне на информация от банка и/или отправена поръчка за събиране на определена информация. Задължително искане за предоставяне на информация от банка.
3. Г-н Смит не е имал право на това действие.	<ul style="list-style-type: none"> Министерството на природните ресурси не е давало разрешение за трансфера на 100 000 долара. В Министерството няма договор или проект, които да налагат превода на 100 000 долара. Министерството не е получило приходи/ползи във връзка с трансферираните 100 000 долара. 	<ul style="list-style-type: none"> Уверение от Министерството на природните ресурси, че не е давало разрешение за извършването на трансфера. Финансова декларация на Министерството на природните ресурси, потвърждаваща, че то не е получило никакви облаги в замяна на преведената парична сума. Документи (от типа на Устройствения правилник на Министерството, регламентиращ неговата дейност и функции). Свидетелски показания от служители, които обикновено са натоварени с превода на парични средства, в които те потвърждават, че не са давали разрешение в конкретния случай. 	<ul style="list-style-type: none"> Призоваване на свидетели. Провеждане на претърсване. Принудително изземване на документи. Вещи лица, например независими счетоводни специалисти за анализиране счетоводството на Министерството.

Елементи на престъплението	Факти за доказването на всеки елемент	Тип доказателства, които следва да бъдат събрани	Метод при събиране на доказателствата
<p>4. Г-н Смит е извършил деянието с намерението за промяна на собствеността на имуществото за своя облага.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Г-н Смит е превел парични средства по своята лична сметка. Г-н Смит след това е използвал въпросните средства за закупуване на собственост. Той я е закупил на свое име. 	<ul style="list-style-type: none"> Банково-счетоводно извлечение, което посочва, че по личната сметка на г-н Смит са били преведени парични средства. Документи от поземления регистър, доказващи собствеността на г-н Смит върху трансферираното имущество. Копие от договора за продажба на собствеността, в което се описва метода на заплащане. Банково-счетоводни извлечения, в които се посочва превода на парите към предишния собственик на закупеното имущество. Устни показания от страна на агента по недвижимостта, който е посредничил за прехвърлянето на имуществото. 	<ul style="list-style-type: none"> Неофициално искане от звеното за финансово разузнаване на страната Y за информация относно банковата сметка и прехвърлянето на собственост върху имуществото. Молба за взаимна правна помощ до държавата Y за получаване информация за банков превод и за прехвърляне собствеността върху имущество. Интервюта със свидетели – възможно е да са поискани с молби за взаимна правна помощ до държавата Y, ако свидетелите попадат под нейната юрисдикция.

5.3. Описание на медийната комуникационна стратегия

Като част от съставянето на плана на разследването, разследващите трябва да изработят и приемат медийна комуникационна стратегия. Случаите с възстановяване на незаконно имущество често привличат вниманието на медиите, поради което е важно всичките членове на разследващия екип да са в течение какво може и би следвало да бъде споделяно с тях на всеки етап от разследването.

Един от ключовите проблеми при възстановяването на имущество е, че обществото не е напълно наясно с правните процедури, които трябва да се извършат преди възстановяването му на законния собственик. Поради това правоприлагащите органи често се сблъскват с нереалистични очаквания от страна на обществеността. Най-добре е тези очаквания да бъдат коригирани още в началото на разследването (когато още е безпроблем-

но да се дават публични изявления), като се наблегне на факта, че възстановяването на имущество, придобито по престъпен начин, е процес, който трябва да следва законите (и съдебните решения), както на страната, в която е извършено корупционното престъпление, така и в страната, в която са били прехвърлени съответните активи. Разследващите трябва да обърнат внимание и на обстоятелството, че всичко това изисква продължителни усилия, освен в случаите когато заподозрените се съгласят да възстановят имуществото или бъде постигнато споразумение. Това важи и за имуществото на наказаните физически и юридически лица.

Важно е обществеността да бъде информирана колкото се може по-добре, макар и често да не е възможно да бъде потвърдена или отхвърлена информацията, че е започнало разследване, след като отделни елементи от него станат нейно достойние (т.е. след като бъдат проведени претърсвания, отнемане на имущество и арести).

5.4. Описание на процедурите по оценка на случая

Добра практика е екипът да променя и адаптира плана и стратегията на разследването с оглед събраните доказателства, както и да оценява аспектите на процеса като оценка на релевантните въпроси, отчитане на нововъзникналите проблеми, преценка ефективността на стратегиите по събиране на доказателства, мониторинг и преформулиране на целите, и разпределяне на административните задачи. Следователно, важно е планът на разследването да включва и оценка, която да се опира върху определена методика и да съдържа времева рамка за извършването на постоянен преглед на случая, по който се работи.

Този процес на оценка би следвало да определя ритмичността на периодичните обсъждания на разследващия екип, които са ефективен начин за гарантиране, че планът на разследването се обновява и включва всичките релевантни въпроси. Освен тези съвещания на екипа, органите би следвало периодично да свикват по-формални вътрешни срещи, на които старшият състав и ръководството да бъдат запознавани с хода на разследването в критични моменти, когато се налага да се вземат важни решения. Служителите на водещата агенция биха могли да изготвят документи, които съдържат развитието на разследването, проблемите със събирането на до-

казателства, както и помощни материали, необходими за представянето на съответния случай на въпросните ведомствени срещи.

6. ДА СЕ ПОМНИ ОСНОВНИЯТ ПРИОРИТЕТ

След формулирането на плана на разследването и на стратегията, разследващите трябва да ги приложат на практика. При прилагането им е много важно те през цялото време да се ръководят от основния приоритет на разследването: възстановяването на имуществото, придобито по престъпен начин. Всичките им усилия би трябвало да са насочени към реализирането на този приоритет. Това предполага следните действия:

1. Установяване на придобитото по престъпен начин имущество.
2. Проследяване местонахождението му по време на разследването.
3. Установяване на връзка между имуществото и престъпния му източник чрез събиране на достатъчно доказателства.
4. Използване на този доказателствен материал за получаването на нужните разпореждания за замразяване, отнемане и конфискуване на имуществото.

Основни задачи при разработването на разследваща стратегия (контролен списък)

- Съставяне на мултидисциплинарен разследващ екип с привличане на експерти от всички ангажирани институции, както и определяне коя от тях ще бъде водеща.
- Описание на наличните факти за предикатното престъпление, както и за изпирането на пари, които дават частичен отговор на въпросите кой, какво, къде, кога и как.
- Съставяне на доказателствената матрица, в която са описани следните компоненти:
 - Елементите на престъплението, което трябва да бъде доказано с оглед на съответния наказателно-правен състав.
 - Фактите, които следва да бъдат установени, за да бъде доказан всеки елемент от престъпленията.
 - Видовете доказателства, които би следвало да бъдат събрани с оглед установяването на всеки от тези факти.
 - Методът или източникът на тези доказателства.
- Описание на медийната комуникационна стратегия.
- Описание на процедурата за текуща оценка на случая.
- Спазване приоритета на разследването: проследяване, замразяване, отнемане и **конфискуване на имуществото**.

3. ФИНАНСОВО ПРОФИЛИРАНЕ

1. Увод.....	35
1.1. Инструмент за събиране на непреки или косвени доказателства	35
1.2. Инструмент за доказване престъплението „необяснимо богатство” или „незаконно обогатяване”	36
2. Анализ на източниците и употребата на активите при оценката на необяснимото богатство	36

1. УВОД

Първата стъпка към възстановяването на незаконно придобитото имущество, както това бе изложено в подробности в Глава 2 на ръководството, е провеждането на цялостно финансово разследване, което установява имуществото и проследява движението му до неговия източник. В рамките на този процес финансовото профилиране представлява важен инструмент, който може да помогне на практикуващите да установят връзката между престъпниците, техните незаконни действия и тяхното имущество, придобито по престъпен начин.

Най-разпространеният и лесен метод както за извършване на финансовото профилиране, така и за доказване на недеклариран доход, който може да се окаже незаконен, е анализът на „източниците и употребата на активите“, по-известен като анализ на „разходи“, „парични потоци“ или „пласиране на активи“. Чрез този метод се сравняват разходите на дадено лице с неговия законен и явен доход за определен период от време. Придобитите чрез престъпна дейност активи обикновено се държат в брой или се влагат по банкова сметка, като впоследствие се използват за закупуване на други активи, изплащане на дългове или финансиране на лични разходи. Изложеният по-долу метод визира всички тези средства на употреба на въпросните авоари.

Инструментът може да бъде използван за събиране на косвени доказателства за извършването на престъплението, както и на преки доказателства, събрани в други държави, където категории като „необяснимо богатство“ или „незаконно обогатяване“ са криминализирани като самостоятелни престъпления.

1.1. Инструмент за събиране на непреки или косвени доказателства

Най-добрият вариант в рамките на разследването е разследващият да има пряко доказателство за извършеното престъпление – например установено плащане на подкуп по личната сметка на длъжностно лице, видеоматериал, показващ незаконно деяние или арест на извършителя в рамките на тайна полицейска операция в момента, когато той получава подкупа. Този тип доказателства обаче, макар и много ефективен за осъждането на престъпника, е все по-трудно да бъде осигурен. Новите технологии и методи за разплащания от типа на цифровите валути, позволяват на престъпниците да прехвърлят авоари и да дават подкупи без да напускат офисите си, а понякога и без лични срещи. Освен това,

корумпираните държавни служители и перачи на пари често наемат опитни счетоводители и адвокати, които ги подпомагат в създаването на сложни финансови структури, чието предназначение е да скрият истинския притежател на парите. Накрая, но не по важност, и двете страни в корупционните престъпления – подкупващ, т.е. лицето, което дава подкупа, и подкупен – т.е. лицето, което приема подкупа, са облагодетелствани от престъплението, което често се извършва зад закрити врати. С други думи, участващите в това престъпление нямат интерес от сигнализирането за деянието на компетентните органи. В резултат на това разследването често започва месеци след извършването на незаконната дейност, което прави задачата по откриване на пряко доказателство почти невъзможна.

Как да се вдигне завесата, скриваща корупционното престъпление? Отговорът е – като се проследят парите и се потърси кой е облагодетелстван от незаконните активи. Обикновено това е лицето, което има скъпи коли и живее в луксозни ваканционни имоти. С други думи, разследващият често има единствено възможността да използва косвения метод на доказване в рамките на разследвания случай, т.е. той е принуден да използва косвени доказателства за доказване на дадено престъпление. Косвените методи могат да бъдат използвани, когато заподозреният е получил парична сума или друг тип плащания или авоари, чийто произход не може да бъде обяснен по обичайния начин. По такъв начин, тези методи се обосновават с презумпцията, че облагите от престъплението, когато се касае до значителни суми, все някога ще излязат наяве, като се появят пряко или косвено в сметките на извършителя, неговите активи или разходи.

През Средновековието традицията на общото право изхождала от „парадигмата на показанията на очевидец“ като единственото достоверно доказателство. В резултат на това косвеното доказателство често било считано за по-малко достоверно и било използвано по-неохотно. В миналото обаче, корупцията във всичките ѝ форми не е била тълкувана като правен проблем и не е била толкова разпространена, както е понастоящем. Векове са изминали оттогава, но схващанията по този въпрос не са се променили. Затова акцентът е върху прякото доказателство, което се противопоставя на косвеното доказателство, въпреки факта, че реалността подсказва ограниченията на горецитираната парадигма за успешното разследване на корупционни дела⁷. Поради тази причина е много важно и ценно да се внесе промяна, като се

⁷ E. Hoseah, *Corruption in Tanzania: The Case for Circumstantial Evidence*, Amherst, NY, Cambria, 2008.

акцентира върху използването на косвените методи за доказване на незаконно поведение.

В този случай аналитичният метод при установяването източниците и употребата на активите служи за събиране на косвени доказателства. Той се използва в хода на разследването, когато:

- липсват преки доказателства;
- в рамките на определен времеви период заподозреният е похарчил или използвал по друг начин повече пари, отколкото законно притежава.

1.2. Инструмент за доказване престъплението „необяснимо богатство“ или „незаконно обогатяване“

В юрисдикциите, където „необяснимо богатство“ и „незаконно обогатяване“ са самостоятелни престъпни деяния, разследващият трябва да докаже размера на незаконното богатство на заподозрения. Той трябва да установи, че разликата между разходите на лицето и неговия законен доход със сигурност е покрита от незаконни приходи и следователно въпросните активи следва да бъдат конфискувани. С оглед доказването на тази теза, разследващият може да приложи метода на „източниците и употребата на авоарите“, описан по-горе.

Тази ефективно действаща правна норма обаче не е налице в редица държави, тъй като тя въвежда обратна доказателствена тежест, противоречаща на техните конституции и основни принципи на техните правни системи. Съгласно тази норма, извършителят не се ползва от основното право на невинност до доказване противното, тъй като вместо това е задължен да докаже законния произход на своето богатство. В сценарий, при който лицето, например държавен служител, е заподозряно в получаването на подкупи за незаконно сключени договори, използването единствено на този метод не може да доведе до доказване на деянието само по себе си, но изкарва наяве факта, че въпросното лице е похарчило средства, надхвърлящи законните му приходи. В някои държави съществува изискването разследването да събере доказателства, които показват, че субектът е извършил престъпление (например подкуп или злоупотреба със служебно положение, както е в приведените по-горе пример) с оглед свързването на неговата незаконна дейност с необяснимото богатство, което е натрупал. В такъв случай, анализът за източниците и употребата на авоарите се използва за събирането на нужното косвено

доказателство. Доказателството, събрано в резултат на използването на този метод, ще се използва за допълване показанията на свидетелите и разследването за друг възможен източник на необяснимото богатство, което да позволи на съда да стигне до извода, че авоарите са придобити чрез незаконна дейност.

Следователно, въпросният метод може да бъде използван по различен начин в зависимост от съществуващата правна рамка в държавата, в която се извършва разследването.

2. АНАЛИЗ НА ИЗТОЧНИЦИТЕ И УПОТРЕБАТА НА АКТИВИТЕ ПРИ ОЦЕНКАТА НА НЕОБЯСНИМОТО БОГАТСТВО

При този метод се извършва сравняване между авоарите, които са изразходвани, спестени или използвани по друг начин, от една страна, с явния и законен доход на лицето, получен през разглеждания времеви период. „Явен и законен“ означава, че всеки източник на парични постъпления, включени в проверяваните активи, трябва да има законен и документиран произход.

Тази концепция се изразява със следната формула:

За определен период заподозреният притежава:	
Общи разходи и друга употреба на парични средства:	3 000 000 евро
Явни и законни източници на доход:	– 100 000 евро
Размер на незаконния или необясним доход:	2 900 000 евро

Чрез този анализ се сравняват всички финансови трансакции, извършени от заподозрения през разглеждания период. Последният може да бъде една календарна година (1 януари – 31 декември) или друг времеви период, за който е налице увеличаване изразходването на парични средства или богатство, което надвишава законните източници на доход на лицето и който включва периода на предполагаемото извършване на незаконното деяние. При случай на корумпиран държавен служител, при който има законово изискване за деклариране на имуществото и доходите за начална дата на разглеждания период може да се възприеме датата, на която заподозрения в корупция служител е попълнил

въпросната декларация. Като използва данните, включени в нея или предоставени лично от заподозрения, разследващият ще избегне възможността защитата на лицето да отрече истинността на тези данни по време на съдебния процес.

Таблицата по-долу е пример за анализ на източниците и употребата.

В колоната „Източници“ са показани балансите на всяка сметка в началото на разглеждания период. По подобен начин в колоната „Употреба“ са нанесени паричните наличности по тях в края на същия период. Следващата стъпка е да се нанесе всеки законен/явен източник на доход (лявата колона), както и всички видове на тяхната употреба (дясна колона). Първите редове в двете колони (източници и употреба) се попълват с данни, взети от всяка банкова сметка, чийто титуляр е разследваното

лице, както и, при налична информация, неговото богатство и/или данъчна декларация. А какво става с парите? Наред с паричните суми, съдържащи се в официалните документи, паричните депозити по сметките на заподозрения няма да бъдат считани за „явни и законни“ източници на авоари, освен ако е в състояние да обясни и документира техния произход.

Типичните **източници на активи** включват заплата, подаръци (разследващият идентифицира действителното естество на тези подаръци чрез разговори с хората, които са евентуалните дарители), приходи от наем, дивиденди, парични депозити, които са декларирани официално (например в декларация за имущественото състояние), продажба на имущество през разглеждания период, получено наследство (което също трябва да бъде документирано), приходи от застраховки, пенсии при инвалидност, както и печалби от хазарт⁸. Какво оба-

Период 01/01/2014 – 30/06/2015			
ИЗТОЧНИЦИ		УПОТРЕБА	
Дейност	Сума	Дейност	Сума
Откриване сметка – Tashi Bank	2 500	Закриване сметка – Tashi Bank	128 904
Откриване сметка – Carribean Trust Bank	0	Закриване сметка – Carribean Trust Bank	410 000
Откриване сметка – Punjab National Bank	0	Закриване сметка – Punjab National Bank	440 000
Декларирана парична сума	1 000		
Заплата от правителството	216 600	Лондонски университет	72 000
		Кредит	37 800
		Санаториум	3 990
		Нает апартамент в Лондон	23 945
		Ресторанти	13 500
		Телефон и електричество	9 683
		Мерцедес	87 000
		Апартамент на Каймановите острови	300 000
		Ремонт на къщата	125 000
Общо явни и законни източници	220 100	Обща употреба	1 651 822
		Минус сумата от явни и законни източници	220 100
		Незаконен/неизвестен доход	1 431 722

⁸ Последните трябва да идват от документиран източник преди да бъдат включени в общия баланс. Това обаче може да не е достатъчно. Големите суми или поредицата от по-малки суми трябва да бъдат прегледани внимателно, като бъде проведено допълнително разследване, тъй като могат да бъдат приходи от схеми по изпиране на пари.

че да се прави, когато е налице земя, къща, ценна картина или която и да е друга вещь с променяща се пазарна стойност? Промяната на пазарната стойност на дадено имущество не може да бъде считана като индикация за източник/употреба на същото, тъй като увеличаването или намаляването на въпросната стойност не са свързани с някаква официална документация, в която да се съдържа похарчена сума или неин еквивалент. Пазарната цена е хипотетична стойност, която не създава финансов поток до продажбата на съответните авоари/имущество и следователно не се взема предвид в разследването.

Типичната **употреба** включва наемане на имущество, плащане на обезпечения, купуване на коли, недвижи-

мо имущество, яхти и самолети (включително и тяхната поддръжка), плащане с кредитни карти, придобиване на дрехи, храни, услуги, пътувания, акции и застраховки. Съществува ли възможност наличните пари в брой да се тълкуват като форма на употреба? Ако по време на обиска на къщата на заподозрения или на друго място, което се намира под негов контрол, бъде открита сума в брой и тя бъде отнета (защото има основание да се смята, че е получена по престъпен начин), тогава въпросната сума се счита за начин на употреба и се включва в анализа на източниците и начините на употреба.

4. ВЗАИМНА ПРАВНА ПОМОЩ

1. Увод.....	41
2. Стъпка 1: Подготовка на искане за взаимна правна помощ (ВПП)	42
2.1. Събиране на разузнавателна информация и неформални методи на сътрудничество преди да се пристъпи към искане за ВПП	42
2.2. Кога да се иска ВПП: определяне момента на изпращане на молбата.....	43
2.3. Как да се иска ВПП: правни основания.....	44
2.4. Какво да се иска чрез ВПП: видове помощ	44
2.5. Как да се иска ВПП: двойна наказуемост	45
2.6. Как да се иска ВПП: принципът на изключителност	45
3. Стъпка 2: Съставяне на искането за ВПП	45
3.1. Окончателно оформление: експедиция „фишинг“	46
3.2. Използван език в молбата	46
4. Стъпка 3: Подаване на искане за ВПП.....	47
Приложение 1 – Въпросник при изготвяне на молба за ВПП	48
Приложение 2 – Образец на молба за ВПП	49

1. УВОД

Установяването на облагите, придобити по престъпен начин, обикновено представлява сложен и дългосрочен процес, който често излиза извън националните граници, тъй като голяма част от доказателствата и самите активи не се намират в страната, в която се извършва разследване, досъдебно и съдебно производство. В резултат на това, дадена държава обикновено се обръща за помощ към други държави с цел установяване местонахождението на престъпниците, свидетелите, доказателствата и особено на самите активи. Незаконно придобитото имущество обикновено бързо се прехвърля в чужбина, за да не попадне в обсега на разследването в страната, в която е извършено предикатното престъпление. Това обуславя голямото значение на международното сътрудничество за идентифициране, установяване местонахождението и отнемане на престъпното имущество.

Държавите са разработили процедури за искане и получаване на информация, доказателства, както и за отнемане на имущество в рамките на трансгранични разследвания и наказателни производства. Обикновено тези процеси започват с обмен на информация между националните полицейски агенции или чрез звената за финансово разузнаване (вж. Глава 5), което е последвано от т.нар. „искане за взаимна правна помощ (ВПП)“. Неформалното споделяне на информация би следвало да бъде използвано на първо място за изготвянето на последващото искане за ВПП. Такова искане/молба се изпраща от една държава (молещата страна) до друга държава (замолената страна). На свой ред това действие може да породви ответна молба от последната до първата държава. Съществуват определени правни и практически предпоставки за предприемането на подобни стъпки, които ще бъдат обсъдени в настоящата глава.

ВПП е важна при редица процедури, които са съставна част от процеса по възстановяване на престъпни активи. Тя може да се извършва по време на предварителното разследване, досъдебната и съдебната фаза на наказателното производство с оглед установяване и замразяване на имущество, свързано с облаги от престъпна дейност, с цел то да бъде конфискувано и репатрирано след произнасяне на присъдата. Основната разлика между официалните и неофициални/неформални начини на събиране на информация е в това, че при използването на официална молба за ВПП се дава възможност на замолената страна да откликне на нея, изпращайки различни документи, които да бъдат използвани като доказателства в съда на молещата страна, както и обратното – да получава подобна ВПП.

Един от основните проблеми пред молещата страна при случаи на незаконно придобита собственост, която се намира извън нейната юрисдикция, е обвързването на въпросната собственост с престъпление, извършено в рамките на нейната юрисдикция. Установяването на предикатното престъпление в тези случаи не е достатъчно – необходимо е също така да бъде установена връзка между него и намиращите се в чужбина облаги от престъплението. Подобна връзка не е необходимо да бъде подкрепена със съответно доказателство на този първоначален стадий, когато става дума за молба/искане за ВПП. Наличието на следствена обосновка или хипотеза/предположение от молещата страна за наличието на подобна връзка обикновено е достатъчно да осигури положителна реакция от замолената страна.

Накрая би следвало да се отчита, че молбите за ВПП изискват време и тяхната ефективност (в частност, когато се налага бързо да бъдат замразени незаконни активи) до голяма степен зависи от доверието и сътрудничеството, постигнати чрез неформалното споделяне на информация.

Обхват и цел

С помощта на ВПП молещата страна иска от замолената страна следното: а) да изпълни определени доказателствени искания за целите на разследването, прокуратурата или съда в рамките на наказателното производство, протичащо в молещата страна; или б) да съхрани съответните активи, за които се смята, че са придобити чрез престъпна дейност и са открити в замолената страна, и за които се счита, че могат да бъдат разпилени. Целта на молбата за ВПП е в крайна сметка в замолената страна да се извърши постановената конфискация на въпросните активи с оглед тяхното репатриране в молещата страна. По такъв начин, исканията за ВПП са необходими за получаване на доказателства или за съхраняване на имуществото (те могат да бъдат изготвени съвместно или чрез отделни молби за ВПП в зависимост от стратегията по даден случай), както и за постигане и налагане на окончателно постановление за конфискация.

ВПП може да бъде искана от молещата страна на всеки стадий от наказателното производство, независимо дали става дума за действия на разследващите, на прокуратурата или на съда. ВПП се основава на взаимна координация, сътрудничество и комуникация. Следователно молбата трябва да съдържа достатъчна информация, получена чрез разследването, иницирано от молещата страна, което да даде възможност на замолената страна да разбере съдържанието на фактите и контекста на задачата по издирването на имуществото, като ги обвърже с активите,

чието отнемане се цели. Това ще позволи на замолената страна да действа от името на молещата страна.

ВПП позволява да бъдат събирани доказателства или да бъдат проследени, установени, защитени, конституирани, обезпечени, конфискувани или върнати въпросните активи по законен начин и процедура, валидна за молещата страна. Действията, предприемани от името на молещата страна чрез процедурите на ВПП, са законни и техните резултати могат да бъдат използвани изключително и само за целите на наказателното производство на молещата страна, отбелязани в искането за ВПП.

ВПП е необходима, тъй като молещата страна не може да упражнява правомощията си директно в замолената страна и затова последната иска предварително разрешение от първата да действа от нейно име. Когато отправя молба/искане за ВПП, молещата страна следва да спазва правните и конституционните изисквания, съществуващи в замолената страна. ВПП е процес, включващ изпращането на дадено искане, както и процедурите, по които замолената страна получава правомощия да събере доказателства или да предприеме принудителни мерки от името на молещата страна. По такъв начин ВПП не само е съобразена с правните изисквания на замолената страна, но и следва да отчита, че действията в рамките на този процес са валидни за съдилищата на молещата страна.

2. СЪПКА 1: ПОДГОТОВКА НА ИСКАНЕ ЗА ВЗАИМНА ПРАВНА ПОМОЩ (ВПП)

Преди изготвянето на молба за ВПП, органите на молещата страна трябва да изяснят следното:

- Дали да използват каналите за ВПП или други канали по линия на разузнавателния или информационния обмен.
- Кога точно да бъде отправена молбата за ВПП.
- Какъв е статутът на институцията, отправяща молба за ВПП.
- Какъв тип помощ да се иска.
- Какво е правното основание за молбата.
- Кои са престъпните деяния, станали обект на разследването.

Инстанцията, отговорна за изготвянето и отправянето на молбата за ВПП (молещата инстанция) трябва да познава и разбира международните изисквания, както и тези на замолената страна, чието спазване е необходимо за

успешна молба. Тя също така трябва да установи обекта на търсената помощ от замолената страна. Освен това, тя трябва да знае кога с молбата за ВПП да бъде предоставена и допълнителна документация, например съдебно решение за съхраняване на активи, което следва да бъде изпълнено в замолената страна.

С всички тези елементи следва да бъдат запознати експертите на молещата инстанция преди отправянето на молбата до замолената страна. С оглед тяхното установяване, тя трябва да установи предварителен контакт със замолената страна. Този контакт би следвало да бъде неофициален, ако това е възможно и осъществимо (с други думи, чрез имейли или телефонни обаждания), като молещата инстанция би следвало да се свърже със съответен партньор в замолената страна, ако има такъв, или да помоли за мнение по въпроса централните органи на замолената страна. За изясняване на съответните обстоятелства молещата инстанция би трябвало да опише в молбата си следното:

- Престъпното деяние/деяния, обект на разследване в молещата страна.
- Информацията, доказателствата или помощта, за които е замолената друга страна.
- Правните, доказателствени и други специфични изисквания за получаване на помощ от замолената страна.

Следователно преди отправянето на каквато и да е молба за ВПП, молещата страна трябва първо да изработи стратегия за разследването на случая в различните му фази (както това е описано в Глава 2), като се увери, че тя включва изискванията за получаване на ВПП. Молещата страна, въпреки че е отговорна за разследването и за наказателното преследване, трябва задълбочено да анализира всичките факти и обстоятелства около тях и да установи: а) какви действия трябва да бъдат предприети, б) кога следва да бъде предприето всяко отделно действие и в) какви рискове и последствия следва да се очакват и вземат предвид след предприемането на всяко от горните действия.

2.1. Събиране на разузнавателна информация и неформални методи на сътрудничество преди да се пристъпи към искане за ВПП

Молещата инстанция би следвало да определи доколко ВПП е най-подходящият начин за действие с оглед целите на разследването или наказателното преследване. На първо място, тя трябва да определи дали търсената ин-

формация е нужна за целите на разследването или като доказателство. Ако е за първото, т.е. ако няма да бъде представяно доказателство пред съда, нито ще бъде поискано от замолената страна да предприеме принудителни мерки, молещата инстанция може да получи тази информация чрез разузнавателните механизми или неформално оказване помощ от партньори.

Определянето на крайната цел за употреба на търсената информация ще позволи на молещата инстанция по-добре да определи нивото на формалност за получаване на информацията, а и сроковете, в които тя да бъде получена. Това е така, защото неформалната помощ не се нуждае от същото равнище на формални процедури, какъвто е случаят с ВПП. Същевременно трябва да се отчита, че получаването на информация по неформален път обикновено не позволява тя да бъде използвана като доказателствен материал, тъй като в случая се спазват договорените формални процедури между молещата и замолената страна. Въпреки това обаче, подобно решение позволява на следователя или прокурора сравнително бързо да получи сведения, които да му помогнат в разследването. То също така може да доведе до искане за ВПП за събиране на доказателства или за прилагане на съответните временни мерки.

Макар и да не е възможно да се определи обхватът на приложение на неформалните методи на сътрудничество, обикновено те не предполагат предприемането на принудителни мерки и включват действия като събиране на публично достъпна информация, провеждане на визуално наблюдение и получаване на информация от звената за финансово разузнаване. Тези методи могат допълнително да включват и доброволно разкриване на информация (чл. 46, т. 4 от Конвенцията на ООН срещу корупцията).

За разлика от ВПП, която има ясно дефинирани пътища за предаване на информацията и комуникация (вж. Параграф 4 по-долу), неформалната помощ е предоставяна пряко от съответната партньорска служба (посредством телефони разговори или лични срещи между колеги) или чрез една от множеството неформални мрежи, създадени с тази цел⁹. Освен това, съществуват и редица официални мрежи, които позволяват споделянето на финансова или полицейска разузнавателна информация между властите на две или повече страни. Става дума за Групата „Егмонт“ и Интерпол.

⁹ Сред тях са: the Camden Assets Recovery Inter-Agency Network (CARIN); the Red Iberoamericana de Cooperación Jurídica Internacional (IBERRED); the Red de Recuperación de Activos de GAFILAT (RRAG); the Asset Recovery Inter-Agency Network of Southern Africa (ARINSA).

2.2. Кога да се иска ВПП: определяне момента на изпращане на молбата

Времето също е важно при отправяне на молба за ВПП. Комуникациите са от основно значение с оглед на това и молещите, и замолените държави изцяло да разберат характера, резултатите и последиците на евентуалната помощ. Както бе споменато по-горе, съществува належаща необходимост за установяването на връзка между разследването престъпление и имуществото, държано в замолената държава. Разследващият може да схване и разбере правните последиствия в замолената страна след получаване на искането на молещата страна единствено чрез съответна комуникация с нейната партньорска служба. Нещо повече – изясняването на тези последиствия би допринесло и за избягване на правните пречки пред наказателния процес в молещата страна.

Други фактори, които влияят върху момента на подаване на подобна молба, са съображенията за спешност и конфиденциалност при искането на ВПП. Молещата страна трябва да съобщи и причините за подобна спешност, с което да си гарантира, че исканата помощ ще бъде предоставена навреме (или да предвиди, че тя няма да бъде от полза). Въпросите на конфиденциалността би следвало да бъдат обсъждани преди изпращането на искането, тъй като замолената страна може да е задължена да разкрие на защитата съответните доказателства преди да ги изпрати на молещата страна. Освен това, още преди изготвянето на искането за ВПП е важно да се идентифицира компетентният орган, отговорен за изпращането на искането (молещата инстанция). Международните договори обикновено не съдържат указания по този въпрос, тъй като се счита, че това е подробност, която ще бъде уредена чрез процесуалното законодателство на молещата страна.

Обикновено обаче молещата инстанция се превръща във водеща такава (и се третира като „компетентен орган“), отговорна за фазата на наказателното производство, в рамките на което се отправя съответното искане за помощ. Следователно, ако искането се направи по време на предварителното разследване, то трябва да бъде съставено от лицето, отговарящо за разследването. Обратното, ако предварителното разследване е приключило и делото е предадено на прокуратурата, тази задача трябва да бъде изпълнена от прокурор. Съответно в случай, че наказателното производство се намира в последната си съдебна фаза, самият съд би следвало да изготви искане за ВПП. Следователно, от ключово значение е да бъде идентифицирана правилната молеща инстанция, тъй като помощта, която ще бъде оказана в резултат на искането, може да се окаже негодна за целите на наказателното

производство в молещата страна, ако ВПП не е поискана от името на инстанцията, която е упълномощена за това.

Освен това, трябва да се има предвид, че съществуват изключения от общото правило, приведено по-горе. Тези изключения често са резултат на правната рамка на замолената страна. Така например, в редица юрисдикции разследванията се извършват от правоприлагащи органи, които са изцяло независими от прокуратурата. В други обаче прокуратурата е отговорна за разследването, но делегира правомощията си на правоприлагащ орган. Поради това, някои държави, в които няма независими правоприлагащи органи, могат и да не приемат искане, изпратено от правоприлагаща служба на молещата държава, като поставят условие то да бъде изпратено отново от прокурор на последната.

2.3. Как да се иска ВПП: правни основания

При определяне на правното основание за искане на ВПП, молещата инстанция би трябвало да вземе предвид следното: а) двустранните или многостранни международни договори¹⁰; б) механизма на реципрочността; или в) използването на съответното законодателство на замолената държава. Тези възможности не се изключват, а се допълват взаимно.

Позоваването на даден двустранен или многостранен договор за нуждите на ВПП е възможно, ако както молещите, така и замолените страни са ги ратифицирали. Ако договорите между молещата и замолената държава са в сила, това създава международно задължение за сътрудничество между тях по въпросите, дефинирани в съответния договор.

При отсъствието на действащ договор молещата страна може да поиска ВПП (а замолената страна може да ѝ я предостави) чрез механизмите на реципрочност: молещата страна се задължава да предостави реципрочна помощ на замолената страна в аналогични бъдещи случаи.

¹⁰ Сред тях са: Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност (UNTOC), <https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/UNITED_NATIONS_CONVENTION_AGAINST_TRANSNATIONAL_ORGANIZED_CRIME_AND_THE_PROTOCOLS_THERETO.pdf>; Конвенцията на ООН срещу корупцията (UNCAC), <http://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf>; the Inter-American Convention on Mutual Legal Assistance in Criminal Matters, <<http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-55.html>>; and the Convention on Legal Assistance and Conflicts of Law in Matters of Civil, Family and Criminal Law, <http://www.hcch.net/upload/wop/jdgm_info01e.pdf>.

Накрая, молещата страна може също така да поиска помощ на основата на вътрешноправната дефиниция на ВПП на замолената страна¹¹. Редица държави вече имат правни текстове в своите законодателства, които определят получаването, обработването и изпълнението на искания за ВПП от чужди държави – например Швейцария и Великобритания¹². Тези закони определят условията, правилата, задълженията и ограниченията при предприемане на действия след получаване на молба за ВПП от чуждестранна институция.

2.4. Какво да се иска чрез ВПП: видове помощ

Договорите за ВПП обикновено съдържат и видовете помощ, която може да бъде поискана. Те обаче не изчерпват всички случаи и държавите се ангажират с изпълнение на искания за помощ във всички случаи, при които молбата не противоречи на вътрешната законодателна и конституционна рамка. Същевременно трябва да се отбележи, че дадено искане може да бъде отложено, изпълнението му да бъде ограничено чрез допълнителни условия, частично реализирано или изобщо отказано, дори при наличието на всичките необходими условия, когато това може да попречи на извършване на разследване, наказателно преследване или съдебно производство.

По-долу се посочват общоприетите дейности, които могат да бъдат предприети чрез механизма на ВПП и които са дефинирани чрез международните договори за ВПП (като Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност и Конвенцията на ООН срещу корупцията). Трябва да се подчертае и, че молещата и замолената държава могат да обменят всеки друг вид помощ, макар и тя да не е част от този списък, при положение, че не противоречи на вътрешното право и основните принципи на замолената страна.

¹¹ Редица държави са разработили правила при оказване помощ на молещи държави да разберат спецификата на своите правни системи и изискванията, на които трябва да отговорят исканията за ВПП. По-подробно вж. <https://star.worldbank.org/star/ArabForum/asset-recovery-guides> (за редица европейски държави, САЩ, Канада, Япония и Хонг Конг) или <http://www.oas.org/Juridico/mla/index.html> (за членки на Организацията на американските държави).

¹² По отношение на Швейцария става дума за Федералния закон за международна помощ по наказателни дела (the Federal Act on International Assistance in Criminal Matters), <<http://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/19810037/index.html>>. По отношение на Великобритания вж. Crime (International Co-operation) Act 2003, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/32/pdfs/ukpga_20030032_en.pdf>.

Следователно ВПП може да бъде предоставена за следните цели:

- събиране на доказателства и свидетелски показания;
- връчване на съдебни документи;
- извършване на претърсване и изземване или замразяване на активи;
- проверка на вещи или места;
- предоставяне на информация, доказателствени материали и експертни заключения;
- установяване, замразяване и проследяване на имущество, придобито по престъпен начин;
- предоставяне на оригинали или заверени копия на документи и записи, включително държавна, банкова, финансова, корпоративна или търговска документация;
- установяване или проследяване на облиги от престъпление, имущество и средства, използвани за извършване на престъпление, и други материали, които биха могли да послужат за целите на доказването;
- улесняване доброволното явяване на лица, издирвани от молещата страна.

2.5. Как да се иска ВПП: двойна наказуемост

Принципът на двойната наказуемост (предвиден в чл. 43, т. 2 и чл. 46, т. 9 (б) на Конвенцията на ООН срещу корупцията) постановява, че разследваното престъпление в молещата страна би трябвало да се съотнася към подобно престъпление в замолената страна. При това не е необходимо деянието, което е обект на разследването, да бъде идентично в молещата и замолената страна, тъй като в такъв случай възможността за оказване на помощ или координиране между различни законодателства и традиции биха били по-трудноосъществими. Двойната наказуемост предполага, че между основните елементи или естеството на деянията в двете страни трябва да има сходство.

Затова още преди изготвянето на искането за ВПП, молещата инстанция би следвало да е наясно с изискването за двойна наказуемост. С тази цел въпросната инстанция би следвало да се свърже със замолената страна, като обясни елементите на престъплението и по какъв начин се налага тези елементи да бъдат доказани в рамките на наказателното производство. Комуникацията е от ключово значение: молещата инстанция би следвало да се опира основно на получените от замолената страна сведения, за да може правилно да подходи по въпроса с двойната наказуемост.

2.6. Как да се иска ВПП: принципът на изключителност

Този принцип забранява или пречи на молещата страна да използва резултатите от предоставената от замолената страна помощ за други разследвания, несъдържащи се в молбата за ВПП. Това не означава обаче, че резултатите от подобно искане не могат да бъдат използвани изобщо, а че молещата страна трябва да поиска писмено разрешение да използва тези резултати за други разследвания и да го направи единствено след получаването на положителен отговор. В писменото искане на разрешение трябва да бъде упоменато допълнителното разследване, в рамките на което молещата страна иска да използва доказателствата, както и да се съдържа информация за разследваните деяния, съществуващия контекст, както и по какъв начин получените доказателства ще допринесат за него. При положителен отговор на замолената страна, доказателствата могат да бъдат използвани и в новото наказателно производство при спазване на условията, които замолената страна евентуално реши да наложи по случая.

3. СЪПКА 2: СЪСТАВЯНЕ НА ИСКАНЕТО ЗА ВПП

След като бъде решено да се иска ВПП, първата стъпка преди изготвянето на молбата е **установяването на комуникация**. Това предполага свързване по телефона или изпращане на имейл да партньор в замолената страна или свързване с представител на централните органи в нея. Молещата инстанция би следвало да комуникира със замолената страна, за да разбере какво е необходимо да се направи. Искането за ВПП трябва да бъде добре подготвено, за да гарантира неговата ефективност и желани резултати.

То трябва да съдържа **основната идентификационна информация**, включваща:

- Всички имена на лицето/лицата, обект на разследването/наказателното производство (както и на известните му прякори), датата на раждане, имената на неговите родители, неговата/нейната националност/ националности, както и номера на неговия паспорт/паспорти с датата на изтичане валидността на документите, както и къде са издадени, и
- Идентифициране на производството, за което се иска ВПП, включително служебния номер на разследването, естеството на предприетите процесуални стъпки

и стадия на наказателното производство, на който се прави искането за ВПП.

Освен тази базисна информация, молещата инстанция изготвя и **описателна секция на молбата за ВПП**, съдържаща следното:

- **Обстоятелствата по случая.** Описателната част на молбата за ВПП трябва винаги да бъде стегната и фокусирана, опростена и обективна, тъй като замолената страна трябва да разбере връзката между престъпното деяние в молещата страна, лицето/лицата, за които се предполага, че са извършили въпросното деяние, незаконните активи, придобити чрез него или които са били използвани в рамките на престъпното деяние, както и каква помощ се иска. Исканата помощ би следвало да бъде ясно обозначена и обвързана с фактите и престъпното поведение, описани в молбата. Ключовите думи за нея би трябвало да бъдат опростеност, яснота и изведени цели. Молещата инстанция би следвало да отчете, че замолената инстанция може да не познава законодателството на молещата страна и да се нуждае от пояснения за съществуващите в нея закони и понятия, в частност с оглед да се определи наличието на двойна наказуемост, описано по-горе.
- **Описание на търсената помощ.** Молещата инстанция ще трябва да опише подробно какви действия желае да предприеме замолената страна, за да подпомогне текущото разследване в молещата страна. Молещата инстанция би следвало да се опита да приведе колкото се може повече информация с оглед улесняване действията, които трябва да предприеме замолената страна за удовлетворяване на молбата за ВПП. Тази част трябва да бъде добре координирана от молещата страна преди официалното изпращане на молбата с оглед нейното пълно съответствие със законите на замолената страна.
- **Целите на молбата.** Молещата инстанция би следвало да обясни на замолената страна с каква цел иска предприемането на гореспоменатите действия, залегнали в молбата, както и какви са очакваните резултати от тях.
- **Процедурите, които трябва да бъдат спазвани.** Молбите за ВПП се изпълняват в съответствие със законите на замолената страна. Освен това обаче, молещата страна може да поиска спазването на специални процедури при изпълнението на молбата (например спешност при нейното изпълнение, поверителност, специфични процедури, които да бъдат следвани от замолената страна при изпълнението ѝ). При това, замолената страна трябва да следи при спазването на тези специални процедури да не нарушава своите закони и разпоредби.

- **Описание на престъпните деяния.** Всички престъпления, обект на разследването, трябва да бъдат цялостно описани в молбата за ВПП – в самия текст или като анекс към молбата. Описанието на престъпното деяние е важно, за да може замолената страна да разбере легалната дефиниция на това престъпление (с оглед наличието на евентуална двойна наказуемост), както и за да е наясно с предвиденото наказание за въпросното деяние.

3.1. Окончателно оформление: експедиция „фишинг“

Въпреки широкото приложение на ВПП, тя не трябва да се бърка с прехвърлянето на отговорността за разследването на замолената страна, популярно наричано експедиция „фишинг“ или „риболовна експедиция“. ВПП не означава искане замолената страна да проведе разследване или наказателно производство за сметка на молещата страна. Напротив – молещата страна трябва да проведе собствено разследване, като поиска помощ за събиране на доказателствата, с които разполага замолената страна. Тези доказателства ще допринесат за изясняването на определени обстоятелства или разследвани факти в помощ на молещата страна. Предварителното разследване, извършено от последната, следва да е установило наличието на такъв случай, както и на подробна информация за намиращите се в замолената страна активи (например в банкова сметка на нейна територия).

3.2. Използван език в молбата

Исканията за ВПП се пишат на официалния език/езици на молещата страна. Възможно е обаче официалният език на замолената страна да не е същият като този на молещата страна. В резултат на това молещата страна трябва да изпрати молбата за ВПП, преведена на официалния език (или на един от официалните езици) на замолената страна. Отговорността за превода на молбата е на молещата страна.

Поради обстоятелството, че искането за ВПП може да се наложи да бъде преведено, молещата инстанция би следвало да използва винаги обикновени, къси и еднозначни изречения с оглед избягването на погрешното интерпретиране на текстове в документа. Ако замолената инстанция не разбере молбата за ВПП, тя няма да е в състояние да предприеме нужните действия и да изпълни искането на молещата страна.

При извънредни и спешни обстоятелства обаче молещата и замолената страна може да се споразумеят да представят и получат молбата за ВПП на определен език (например на английски) с оглед по-бързото ѝ разглеждане. При такива обстоятелства, молещата страна все пак има задължението впоследствие да представи молбата на официалния език (или на един от официалните езици) на замолената страна.

4. СЪПКА 3: ПОДАВАНЕ НА ИСКАНЕ ЗА ВПП

След като молещата инстанция реши да задейства процедурата по ВПП, тя трябва да определи формата на предаване на молбата:

- Предаване по дипломатически път е стандартната процедура в такива случаи. При отсъствието на съответен ратифициран и от двете страни договор за ВПП, молещата страна трябва да предаде искането на замолената страна по дипломатически канали.
- Предаване чрез централните органи е възможно, когато съществуващо споразумение между молещата и замолената страна позволява предаването на иска-

ния по такъв начин. Централните органи в случая са специализираните органи, овластени да извършват обмена по ВПП¹³. Те са определени от съответните държави с оглед улесняване на националните власти, както и молещите страни при спазване изискванията при предаване исканията за ВПП.

- Пряко предаване на искане за ВПП е възможно единствено при наличие на договори, по силата на които молещата инстанция има правото да предава искания за ВПП пряко на изпълнителната власт на замолената страна без необходимостта процедурата да включва централните власти или дипломатически канали.

Молещата инстанция би следвало да отчита обстоятелството, че независимо каква е формата на предаване на искането, цялата процедура от подаването на искането до изпълнението му ще е продължителна. Поради това, в случай на спешност се разрешава копие на молбата за ВПП да бъде предадено на замолената страна чрез предварително съгласувани канали на комуникация (напр. по факс, интернет и т.н.), като оригиналът на молбата се изпраща допълнително по официално определения начин. Освен това, преди предаването на първоначалния проект на молбата молещата инстанция би следвало да съобщи своето намерение на замолената страна.

¹³ „Централен орган“ е понятие, дефинирано от Конвенцията на ООН срещу корупцията (чл. 46, т. 13) и от Конвенцията на ООН срещу транс-националната организирана престъпност (чл. 18, т. 13), като звено или понякога звена, които са отговорни за оказване помощ на молещата страна или при искане на помощ от замолената страна. Централните органи са натоварени със задължението да получат съответното искане на ВПП и да го удовлетворят, или да улеснят осъществяването на молбата. В зависимост от държавата централният орган може да бъде към Министерството на правосъдието, Министерството на външните работи или прокуратурата.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1 – ВЪПРОСНИК ПРИ ИЗГОТВЯНЕ НА МОЛБА ЗА ВПП

Подготовка на искане за ВПП	Установена ли е компетентната молеща инстанция?
	Извършен ли е взаимен обмен на релевантна разузнавателна информация?
	Установен ли е първи контакт със замолената държава по вашия случай?
	Установили ли сте престъпленията, обект на разследването?
	Проверили ли сте (Вие или Вашият централен орган) доколко престъпленията, обект на разследването, отговарят на изискването за двойна наказуемост в замолената страна?
	Установили ли сте каква ще бъде помощта, поискана от замолената страна?
	Поисканата информация публична ли е? <i>Ако е така, обмислете дали да използвате разузнавателни канали или неформални канали на комуникация.</i>
	Как може да се получи исканата информация – по формален или неформален начин? <i>Ако е възможно това да стане неформално, обмислете дали да използвате разузнавателни канали на комуникация.</i>
	Определили ли сте (лично Вие или централният орган) правното основание за искането на ВПП?
Съставяне на искане за ВПП	Установили ли сте със сигурност самоличността на лицето, обект на разследването?
	Описали ли сте всичките процедури, свързани с молбата за ВПП, както и сегашния им статус?
	Идентифицирали ли сте всичките престъпни деяния, за които ще проверите съвместно със замолената страна дали е изпълнено изискването за двойна наказуемост?
	Посочили ли сте всички разследвани престъпни деяния в молбата за ВПП?
	Включили ли сте описание на всички релевантни престъпни деяния в молбата за ВПП?
	Определили ли сте целта на молбата за ВПП?
	Обсъдили ли сте (Вие или централният орган) предмета на искането за ВПП с представители на замолената страна и уточнили ли сте неговата допустимост с оглед съществуващите правно-институционална рамка?
	<i>Изяснете какви са стандартите при събирането на доказателства в замолената страна при посочените престъпления. Също прегледайте с представители на замолената страна текста на молбата за ВПП, за да се уверите, че тя съдържа всичките елементи на престъплението, дефинирани в законите на замолената страна.</i>
	Представили ли сте в молбата за ВПП всичките обстоятелства, които са от значение за замолената страна?
	Посочили ли сте по ясен, пряк и недвусмислен начин връзката между разследваните лица и представените факти?
	Посочили ли сте по ясен, пряк и недвусмислен начин връзката между разследваните лица и престъпните деяния?
	Посочили ли сте по ясен, пряк и недвусмислен начин връзката между обстоятелствата и предмета на искането за ВПП?
	<i>Предметът на молбата може да бъде споменат в контекста на молбата за ВПП. Той може да включва целите, споменати в параграф 2.5. Така например, ако предмет на искането е замразяването на банкова сметка, в обяснителната част на молбата би следвало да се посочи по какъв начин дадена банкова сметка е свързана с обстоятелствата по делото и с лицата, за които се предполага, че са извършили престъпление.</i>
Разяснили ли сте на замолената страна, доколко е релевантна целта на искането за ВПП?	

Предаване искането за ВПП	Проверили ли сте правното основание за искането на ВПП?
	Установили ли сте начина на подаване на искането за ВПП?
	Ако това е необходимо, превели ли сте (Вие или централният орган) молбата за ВПП на официалния език на замолената страна?
	Ако искането трябва да бъде конфиденциално, посочили ли сте това в молбата за ВПП, обяснявайки й мотивите за подобна конфиденциалност?
	Ако молбата е спешна, свързали ли сте се (лично Вие или централният орган) предварително със замолената страна, за да ги информирате за това, преди подаването на молбата за ВПП?
	Ако молбата е спешна и това е съгласувано със замолената страна, предали ли сте (лично Вие или централният орган) предварително копие на молбата за ВПП?

ПРИЛОЖЕНИЕ 2 – ОБРАЗЕЦ НА МОЛБА ЗА ВПП

Правно основание за молбата	Посочете всичките правни положения, върху които се основава искането – например Конвенцията на ООН срещу корупцията, двустранен договор, вътрешното законодателство на замолената юрисдикция, споразумение за реципрочни услуги. <i>Пример: Тази молба е в съответствие с Конвенцията на ООН срещу корупцията, ратифицирана в (наименованието на замолената страна) със Закон/Декрет/№...</i>
Молеща инстанция	Посочете наименованието на молещата инстанция, както и информация за контакт – електронен адрес и телефонен номер. Опишете подробно ролята и функциите на молещата инстанция, така че замолената страна да се убеди, че това е компетентната институция, овластена да изпраща молба за ВПП. Трябва да бъде установено, че молещата инстанция е оправомощена по силата на вътрешното законодателство да разследва и/или да извършва наказателно преследване, или и двете.
Реципиент (замолена) инстанция	Посочете централната власт в замолената юрисдикция. Ако сте имали предшестваш контакт с конкретен орган на власт, трябва да решите дали да цитирате неговото наименование и информация за контакт. <i>Пример: Федерално правосъдно бюро на Швейцария – Централна власт за ВПП</i>
Справка за случая	Посочете референтната информация по случая в молещата инстанция, например номера на преписката или името на операцията/основния извършител на престъплението. <i>Пример: Искане за ВПП по делото за XYZ</i>
Подробности за разследването	Резюмирайте искането за ВПП. В резюмето трябва да включите кратко описание, което да позволи на читателя бързо да установи характера на искането и да набележи съответните приоритети. Резюмето би следвало да включва следните елементи: Посочете а) номера, под който случая е заведен, б) етап на производството по случая (предварително разследване, досъдебно производство или съдебно производство), в) самоличността на лицето, обект на предварителното разследване или на наказателното производство, и г) характера на предполагаемото престъпление. <i>Пример: Наказателно дело № 123 пред (посочете органа), срещу (посочете името на разследваното лице), за предполагаема престъпна дейност, свързана с (посочете е престъплението).</i>
Престъпления	Посочете всички престъпления, които са обект на разследване или съдебно производство, и които са пряко свързани с искането за ВПП. Пълният текст, описващ състава на престъплението, трябва да бъде включен в края на искането за ВПП или да бъде добавен под формата на анекс.

Разследвани лица	Информацията трябва да включва: а) пълното име и псевдоними на лицата, които са обект на разследване или наказателно преследване, както и всички форми на международна идентификация; б) датата на раждане; в) имената на родителите; г) номер на паспорта (паспортите) и срок на валидност; и д) всеки известен адрес(и).
Обстоятелства	Това е най-важната част на молбата за ВПП. Всички относими обстоятелства по случая, отнасящи се и до замолената страна, би следвало да се опишат в молбата. Те също така трябва да разкриват връзката на разследваното лице/лица с обстоятелствата по делото и представените доказателства, престъпните деяния, в които то/те се подозират, установените в рамките на полицейското разследване или наказателното производство активи, връзката между последните и обстоятелствата по делото, както и търсената помощ чрез механизма на ВПП. Фактите би следвало да бъдат представени възможно най-кратко, ясно и целенасочено. Не трябва да се забравя, че замолената страна може да не използва Вашия национален език (което ще наложи молбата да бъде преведена), а освен това да не е експерт по Вашето вътрешно право. <i>Пример: На ХХХ (дата), ХХХХ (описание на органа, започнал разследване) започна разследване на дейността на компания Х и конкретно дейността на лицата А и Б. От събраната информация може да се предположи, че случаят включва следните престъпления:</i> 1. ХХХХ 2. ХХХХ <i>Разследването се води срещу следните служители и/или акционери на компанията:</i> 1. ХХХХ 2. ХХХХ
Описание на престъпленията	Опишете всичките законови текстове, които се отнасят до посоченото по-горе в секции „престъпления“ и „обстоятелства“. Трябва да се посочи названието и описание на престъплението, както и предвиденото наказание. Тази информация може да се добави и като анекс към искането за ВПП.
Описание на исканата помощ	Обяснете какво искате от замолената инстанция и как бихте желали тази помощ да бъде оказана. Опитайте се да дадете колкото се може повече информация по този въпрос. Тази част от документа би следвало да бъде добре координирана със замолената страна преди изготвянето и предаването на молбата.
Целите на искането	Обяснете как оказаната помощ ще подпомогне разследването или наказателното производство на молящата страна.
Процедурите, които трябва да бъдат спазени	Посочете какви процедури би трябвало да бъдат спазени, например на конфиденциалност или спешност. <i>Пример:</i> Реципрочност. Правителството на ХХХ (молящата страна) потвърждава, че ако правителството на ХХХХ (замолената страна) спазва това изискване, тогава ХХХ (молящата страна) ще изпълни в бъдеще искания от правителството на (замолената страна) за правна помощ по наказателни дела. Изключителност: Правителството на ХХХХ (молящата страна) се задължава да не използва доказателствата и/или информацията, събрани от правителството на ХХХХ (замолената страна) и предоставена на ХХХХ (молящата страна), за целите на разследвания и наказателни производства извън конкретния случай, за който е подаденото искане, освен след предварително изрично разрешение от ХХХХ (замолената страна). Конфиденциалност: Ако подробностите, съдържащи се в искането, трябва да бъдат третираны като конфиденциална информация, това трябва да залегне в самата молба. Например, ако съществуват опасения, че заподозреният ще унищожи доказателства или ще разпилее съответните активи, тогава тези опасения трябва да бъдат споделени със замолената страна.
Подпис на молящата инстанция Място и дата	

5. ПРИЛАГАНЕ НА РАМКАТА СРЕЩУ ИЗПИРАНЕТО НА ПАРИ ПРИ ПРОСЛЕДЯВАНЕТО НА АКТИВИ

1. Увод.....	53
2. Рамка срещу изпирането на пари	53
3. Използване на ограничителни мерки срещу изпирането на пари при проследяването на активи.....	55
3.1. Временни мерки	55
3.2. Временни мерки при случаи с международен елемент	56
3.3. Конфискация и обръщане на доказателствената тежест	56
3.4. Конфискация без влязла в сила присъда	57
3.5. Видове активи, обект на замразяване, изземване и конфискуване	58
4. Използване на превантивни мерки срещу изпирането на пари при проследяването на активи	58
4.1. Изисквания за комплексна проверка на клиент и водене на отчетност.....	58
4.2. Идентифициране на високопоставени политици и други публични личности (ВПЛ).....	60
4.3. Целенасочени финансови санкции, свързани с физически и юридически лица	61
5. Ролята на звената за финансово разузнаване (ЗФР) при проследяването на активи.....	62
5.1. Видове ЗФР	62
5.2. Задължения за докладване и информация, получена от ЗФР	64
5.3. Ролята на ЗФР при финансови разследвания и съдържателен анализ на данните.....	66
5.4. Разпространение на информация до други органи	68
6. Ролята на националното и международното сътрудничество при проследяването на активи	68
6.1. Сътрудничество на национално ниво	68
6.2. Международно сътрудничество	69

1. УВОД

Основни цели пред организираната престъпност и лицата, занимаващи се с финансова престъпност, е укриването на приходите, придобити от престъпления, както и да си гарантират, че при проследяване от правоприлагащите органи на тези приходи, те няма да бъдат свързани с незаконна дейност. Изпирането на пари е механизъм, който обслужва точно тези цели, и най-често бива описван като процес, при който приходи, придобити от престъпна дейност, се трансформират в привидно законни финансови или други активи с цел да се прикрие техният незаконен произход или източник. Това е престъпление, което винаги следва извършването (но не и осъждането) на друго – предикатно, престъпление, като например трафик на наркотици, корупция, измама, незаконно присвояване, дейност на организирана престъпна група, укриване на данъци, финансиране на терористична дейност.

Международната общност оценява сериозността на действията, свързани с изпирането на финансови средства, и техните последици за финансовата система. Тези действия са криминализирани и са изрично дефинирани в редица международни конвенции, включително *Конвенцията на ООН за борба срещу незаконния трафик на упойващи и психотропни вещества от 1988 г. (Конвенцията от Виена)*, *Конвенцията на ООН срещу транснационалната организирана престъпност от 2000 г. (Конвенцията от Палермо)* и *Конвенцията на ООН срещу корупцията от 2004 г.*¹⁴

Дефиниция – Изпиране на пари

Изпирането на пари е процес, при който незаконно придобити приходи от престъпна дейност се трансформират в привидно законни финансови или други активи с цел да се прикрие техният незаконен произход или източник.

¹⁴ По смисъла на чл. 6 от Конвенцията от Палермо изпирането на пари се отнася за: (а) (1) преобразуването или прехвърлянето на имущество със знанието, че то е придобито по престъпен начин, с цел да се укрие незаконния му произход или да се окаже помощ на всяко лице, замесено в извършването на предикатното престъпление, да избегне наказателна отговорност за действията си; (2) прикриването на естеството, произхода, локацията, разположението, движението, правото на собственост или правата върху имущество със знанието, че въпросното имущество е придобито по престъпен начин; и (б) (1) придобиването, притежаването или ползването на имущество със знанието в момента на получаване, че то е придобито по престъпен начин; (2) участието, асоциирането с или заговорниченето за извършване, опита за извършване и подпомагане, подбудителството и улесняването при извършването на всяко едно от престъпленията, установени в съответствие с този член.

Дефиниция – Работна група за финансово действие (срещу изпирането на пари)

Работната група за финансово действие е междуправителствен орган, определящ стандартите за мерките, които страните трябва да предприемат в борбата с изпирането на пари и финансирането на терористична дейност, и подготвя препоръки с цел засилване устойчивостта на финансовата система спрямо финансови престъпления.

Освен това през 1989 г. на срещата на високо равнище на държавите от G-7 е създаден междуправителствен орган с наименованието „Работна група за финансово действие“ (РГФД)¹⁵, за да подпомогне борбата срещу изпирането на финансови средства. Оттогава този орган е основният участник, задаващ стандартите в борбата с прането на пари и финансирането на терористична дейност. Той също така издава препоръки с цел засилване устойчивостта на финансовата система спрямо финансови престъпления.

В зависимост от степента на своето прилагане в правната система на съответната страна, международната рамка за превенция срещу изпирането на пари може да бъде използвана като инструмент в процеса на проследяване на незаконни активи. Тази глава накратко описва рамката и ролята на прилагането на различни нейни аспекти при проследяването на незаконно придобито имущество. Главата включва следните части:

1. Рамка срещу изпирането на пари.
2. Използване на ограничителни мерки срещу изпирането на пари при проследяването на активи.
3. Използване на превантивни мерки срещу изпирането на пари при проследяването на активи.
4. Роля на звената за финансово разузнаване при проследяването на активи.
5. Роля на националното и международното сътрудничество при проследяването на активи.

2. РАМКА СРЕЩУ ИЗПИРАНЕТО НА ПАРИ

Рамката срещу изпирането на пари се основава главно на международни конвенции, препоръки и насоки от страна на РГФД. Първоначално РГФД издават 40 общи препоръки

¹⁵ Financial Action Task Force (on Money Laundering) (FATF), Вж по-подробно бележка под линия 65 (бел.ред.)

Фигура 1. Рамка срещу изпирането на пари/финансирането на терористична дейност

Превантивни мерки:

- Комплексна проверка на клиент и водене на отчетност
- Специални клиенти
- Позоваване на трети лица
- Задължения за докладване
- Прозрачност и действителна собственост
- Санкции (финансиране на терористична дейност)

Ограничителни мерки:

- Криминализиране
- Конфискация
- Временни санкции (финансиране на терористична дейност)

във връзка с изпирането на пари и още 9 специални, насочени към финансирането на терористична дейност. През 2012 г. те са преразгледани и преработени, за да сформират един пакет от общо 40 препоръки¹⁶. Някои от основните резултати от последното преработване на препоръките могат да бъдат обобщени по следния начин¹⁷:

По-широк спектър от стандарти. Стандартите обхващат нов вид заплахи, като например разпространение на оръжия за масово унищожаване, корупция и данъч-

ни измами, докато изискванията за идентифициране на високопоставени политици и други публични личности, както и за осигуряване на прозрачност относно юридически лица и споразумения, бяха засилени.

Централизиране на подхода, основан на риска. Подходът, основан на риска, се използва, когато дадена страна извършва национална оценка на риска с цел да бъдат идентифицирани и оценени рисковете, на които изпирането на пари и финансирането на терористична дейност излагат пазара, засегнатите лица и продуктите. Този подход изпълнява ролята на основа, върху която стъпва националното законодателство, насочено срещу изпирането на пари и финансирането на терористична дейност, което се фокусира върху идентифицираните рискове. Необходими са засилени мерки, когато се увеличават рисковете. В същото време, когато рисковете са по-малко, трябва да се предприемат по-леки мерки с цел постигане на по-добро разпределение на наличните национални ресурси.

Прилагане на нова методология за оценка от страна на РГФД. Работната група прави оценка дали държавите спазват направените от нея препоръки не само на тех-

¹⁶ Работна група за финансово действие. Международни стандарти за борба с изпирането на пари и финансирането на терористични дейности и разпространението на оръжия за масово унищожение, Препоръки на Работна група за финансово действие" (International Standards on Combatting Money Laundering and the Financing of Terrorism and Proliferation, The FATF Recommendations). <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf>. През 2016 г. Препоръка 8 е актуализирана. Новата ѝ формулировка ясно потвърждава, че не всички НПО са изложени на риск от терористични злоупотреби и насочва страните да предприемат пропорционален подход към сектора. Очаква се преработените стандарти да бъдат приложени на национално равнище (бел. ред.).

¹⁷ Работна група за финансово действие. Препоръки на Работната група за финансово действие, предназначено за медиите (FATF, 'FATF Recommendations, Media Narrative'). Достъпно на <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/Press%20handout%20FATF%20Recommendations%202012.pdf>.

ническа база, но и на база ефективност, като също така изследва до каква степен държавите са постигнали определени заложи цели, които са от ключово значение за противодействие на изпирането на пари и финансирането на терористична дейност.

Рамката срещу изпирането на парични средства може да бъде описана по следния начин (виж Фигура 1)¹⁸:

В основата на рамката са престъпленията (изпиране на пари и/или финансиране на терористична дейност), за които е необходимо да бъдат въведени както ограничителни, така и превантивни мерки като тези, изброени във Фигура 1. За да бъдат ефективни подобни мерки, е необходимо наличието на регулация и надзор, овластяване на правоприлагащите органи и ЗФР, както и международно сътрудничество. Ръководният принцип е подходът, основан на риска, който се използва за оценка и дава насока на рамката на национално ниво и отражение на извършваната от държавите национална оценка на риска.

3. ИЗПОЛЗВАНЕ НА ОГРАНИЧИТЕЛНИ МЕРКИ СРЕЩУ ИЗПИРАНЕТО НА ПАРИ ПРИ ПРОСЛЕДЯВАНЕТО НА АКТИВИ

Рамката срещу изпирането на пари изисква държавите да прилагат ограничителни мерки като инкриминиране на дейностите, свързани с прането на пари, въвеждане на временни мерки и установяване на ефективни процедури по конфискация. Временните мерки включват замразяването и изземването на активи, докато конфискацията е крайна мярка, постановявана в края на наказателния процес. Националните компетентни органи трябва да имат правото да замразяват, изземват и конфискуват незаконно придобито имущество.

Практикуващите трябва да бъдат наясно със следните аспекти на рамката срещу изпирането на пари, които са свързани с временни мерки и конфискация, когато се проследява незаконно придобито имущество.

3.1. Временни мерки

Временните мерки имат за цел да предотвратят изземването на незаконно придобити активи и най-често се

отнасят до замразяването и изземването на имущество. Тези мерки трябва да бъдат прилагани по вътрешно-държавни дела, както и по искания от страна на други държави.

Замразяването е временна мярка, прилагана по отношение на банкови сметки и други финансови продукти, която не позволява на номиналния собственик да ги премества, прехвърля или конвертира. Замразяването е мярка, към която трябва да се подхожда внимателно, за да се гарантира нейното приложение в подходящия момент по време на процеса. След като дадени активи биват замразени, разследващият или прокурорът е изправен пред риска да уведоми обекта на разследване, което от своя страна е възможно да възпрепятства проследяването на други активи. Освен това, проследяването на движението на активите може да отведе разследващия до други сметки, по които може да са скрити допълнителни средства и дори постъпления от други престъпления. Ако дадени активи бъдат замразени преждевременно, разследващият може да изпусне възможността да разкрие други сметки. От друга страна, ако активите бъдат замразени прекалено късно, следата може да бъде изгубена. Докато престъпниците могат да местят своите средства много бързо и да ги прикриват много ефективно, на правозащитните органи им отнема много повече време да ги проследят, поради съобразяването със законните процедури. Точно поради този факт е необходимо разследващите внимателно да преценят кога е най-подходящият момент да замразят дадени активи.

Изземването е временна мярка, приложима върху движима и недвижима собственост, която възпрепятства номиналния собственик да я продава или прехвърля докато трае наказателното производство. Определени въпроси трябва да бъдат взети под внимание в случай на изземане на активи особено що се отнася до естеството на активите. Активите, които се обезценяват лесно и изискват високи разходи за поддръжка, високорисковите и нетрайните активи, както и добитъкът и благородната дървесина, трябва да бъдат внимателно преценени и оценени преди изземване, тъй като в подобни случаи алтернативни мерки може да се окажат по-ефективни.

Практикуващите трябва да бъдат наясно, че за целите на дейностите за превенция на изпирането на пари, представените по-горе временни мерки могат за определен период от време да бъдат прилагани и от самите ЗФР, а в някои случаи и от финансови институции дори и без знанието на лицето, засегнато от тях.

¹⁸ Препоръки на Работната група за финансово действие, в цитирания документ.

3.2. Временни мерки при случаи с международен елемент

По отношение на случаи с международен елемент и в случаи, когато дадена държава (наричана „молеща страна“) изиска прилагане на временни мерки от друга държава (наричана „замолена страна“), рамката срещу изпирането на пари предоставя следните механизми като най-добри практики¹⁹:

- Замолената страна има възможността да предприеме временни мерки като замразяване или изземване на активи въз основа на искане, подадено преди повдигането на обвинение срещу заподозрените в молещата страна. Това е ранен етап в процеса по възстановяване на активи.
- Действия по замразяването или изземването на активи могат да бъдат предприети в рамките на кратък период от време директно (в изпълнение на чуждестранното искане) или индиректно (посредством национално решение, основаващо се на доказателства, съдържащи се в чуждестранното искане).
- Замразяването/изземването може да продължи докато молещата страна не се произнесе относно съдбата на съответното имущество, като ѝ се дава необходимото време да проведе и да завърши воденото наказателно производство без да се страхува от изчезване на имуществото.

Практикуващите трябва да разчитат на тези мерки, които могат да бъдат прилагани на ранен етап в процеса на разследване, и които са много полезни в случаите, когато е налице опасност имуществото, обект на конфискация, да изчезне или да бъде преместено в други държави. Трябва да се отбележи, че по време на извънредни ситуации някои държави могат да приложат такива мерки и при неформални искания (като например запитвания между ЗФР), когато молещата страна е предоставила достатъчно доказателства (най-често тези неформални искания са последвани от формални молби за взаимна правна помощ).

¹⁹ Работна група за финансово действие. Доклад за най-добри практики в конфискацията (Препоръки 4 и 38) и рамка за продължаваща дейност по възстановяване на активи (FATF, 'Best Practices Paper on Confiscation (Recommendations 4 and 38) and a Framework for Ongoing Work on Asset Recovery'), октомври 2012 г., с. 5, пар. 12. <<http://www.fatfgafi.org/topics/fatfrecommendations/documents/bestpracticesonconfiscationrecommendations4and38andframeworkforongoingworkonassetrecovery.html>>. Според Препоръка 38 на Работната група за финансово действие, въпросните най-добри практики трябва да бъдат прилагани по време на процеса на взаимна правна помощ (за повече информация относно взаимната правна помощ вж. точка 6.2.4, както и Глава 4).

3.3. Конфискация и обръщане на доказателствената тежест

Конфискацията включва преминаването на собствеността от ръцете на настоящия ѝ собственик към държавата и се прилага върху движима и недвижима собственост, банкови сметки и други сходни финансови продукти. Обикновено, за да бъдат конфискувани активи, трябва да има налице доказателство относно незаконния им произход.

Въпреки това, рамката срещу изпирането на пари също предвижда мерки, които изискват нарушителят да докаже законния произход на имуществото (до степента, в която това изискване съответства на принципите на националното законодателство на дадената държава)²⁰. Тези мерки са сходни с разпоредбите (като тези, произтичащи от чл. 20 на *Конвенцията на ООН срещу корупцията от 2004 г.*) за криминализиране на необяснимото богатство (или незаконно забогатяване)²¹.

Дефиниции – замразяване, изземване, конфискация

Замразяването е временна мярка, приложима върху банкови сметки и други финансови продукти, която възпира номиналния собственик да премества, прехвърля или конвертира въпросните активи.

Изземването е временна мярка, приложима върху движима и недвижима собственост, която възпрепятства номиналния собственик да я продава или прехвърля докато трае наказателното производство.

Конфискацията е крайна мярка, приложима върху движима или недвижима собственост, банкови сметки и други сходни финансови продукти, която се изразява в преминаването на собствеността от ръцете на настоящия ѝ собственик към държавата, и се постановява в самия край на наказателния процес.

Практикуващите трябва да бъдат наясно, че доказателствената тежест може да бъде обърната, ако са налице определени условия, и ако имуществото подлежи на конфискация, в случай че законът го позволява. В

²⁰ Работна група за финансово действие. Препоръка 4.

²¹ По смисъла на чл. 20 от *Конвенцията на ООН срещу корупцията (UNCAC)* незаконното обогатяване представлява сериозно нарастване на активите на държавен служител, което той не може да обясни и докаже в рамките на своите законни доходи.

тези случаи, дори и ако прокуратурата е задължена да обоснове с факти своите твърдения, обвиняемият ще е принуден да изясни произхода на своето забогатяване. Така доказателствената тежест бива прехвърлена върху обвиняемия и той е длъжен да докаже законния произход на имуществото. По-долу са представени няколко примера, демонстриращи как противозаконното облагодетелстване от страна на даден обвиняем може да бъде изчислено като по този начин на нарушителя се вменява да докаже законния произход на имуществото²²:

Пример 1

Налице е случай на незаконно придобито имущество от страна на осъдения при следните три условия:

- Дадено лице е осъдено за сериозно престъпление²³.
- По време на предварителното разследване срещу това лице започва наказателно финансово разследване.
- Наказателното финансово разследване показва, че е възможно престъплението, за което лицето е осъдено, или други престъпления, да са довели по някакъв начин до незаконно облагодетелстване – пресмятането на това облагодетелстване може да бъде основано на сравняване на имущество или пари за определен период от време (например в периода от началото на престъпното поведение до момента на арест за съответното престъпление)²⁴.

Пример 2

Обвиняемият има престъпен начин на живот, от който извлича облаги, и който е налице когато:

- Съществува престъпно поведение.
- Част е от продължаващо престъпно поведение.
- Става дума за престъпление, извършено в период от най-малко шест месеца и обвиняемият се е облагодетелствал от него – съдът може да изчисли ползите на базата на престъпните деяния или на базата на взаимовръзката между имота/получената финансова изгода и обвинението в конкретното престъпление.

²² Работна група за финансово действие. Доклад за най-добри практики в конфискацията (Препоръки 4 и 38) и рамка за продължаваща дейност по възстановяване на активи (FATF, 'Best Practices Paper on Confiscation (Recommendations 4 and 38) and a Framework for Ongoing Work on Asset Recovery'), в цитирания документ, с. 7, пар. 23.

²³ Според Тълкувателната бележка към Препоръка 3 на Работната група за финансово действие, държавите трябва да обвързват престъплението пране на пари с всички сериозни престъпления.

²⁴ Виж също Глава 3.

3.4. Конфискация без влязла в сила присъда

Рамката срещу изпирането на пари предвижда и мярка, свързана с конфискация без влязла в сила присъда, което дава възможност на практикуващите да конфискуват приходи от престъпна дейност без да е налице осъдителна присъда за обвиняемия. Тази мярка позволява да бъдат предприети действия срещу собственост, за която е доказано, че е придобита по престъпен начин, в случаите когато не е възможно обвиняемият да бъде осъден за предикатно престъпление²⁵.

Конфискация на изпрани пари, собственост и постъпления без да се изисква присъда (конфискация без влязла в сила присъда или конфискация на имущество или конфискация на граждански активи) най-общо може да бъде приложена при следните условия²⁶:

- когато извършителят не може да бъде намерен поради смърт, полет, отсъствие или вследствие на неясни причини;
- когато не може да се стигне до присъда поради процедурни/технически причини;
- когато не са налице достатъчно доказателства с необходимата доказателствена тежест, но са налице сериозно количество данни, доказващи, че приходите произтичат от престъпна дейност;
- когато наказателното разследване/преследване е нереалистично или невъзможно;
- когато извършителят е оправдан по предикатното престъпление поради недостатъчно допустими доказателства;
- когато имуществото е придобито посредством друга или свързана наказателна дейност на осъденото лице; и
- когато нарушителят има имунитет срещу съдебно преследване.

В някои юрисдикции има случаи, в които доказателствата трябва да са свързани с предикатното престъпление, и при които са налице забележими правни и фактологически различия. В Англия и Уелс например, прокурорите трябва просто да представят „неоспорим извод“, че даден актив е придобит вследствие на престъпна дейност като измама, корупция или кражба. Не е необходимо да бъде посочено самото предикатно престъпление. Често

²⁵ Работна група за финансово действие. Тълкувателната бележка към Препоръка 3, пар. 4.

²⁶ Работна група за финансово действие. Доклад за най-добри практики в конфискацията (Препоръки 4 и 38) и рамка за продължаваща дейност по възстановяване на активи (FATF 'Best Practices Paper on Confiscation (Recommendations 4 and 38) and a Framework for Ongoing Work on Asset Recovery'), в цитирания документ.

това се доказва чрез изготвяне на финансов профил на лицето, притежаващо актива, за да се демонстрира, че въпросният актив няма как да е придобит посредством законен доход, което от своя страна предполага, че е придобит чрез незаконни средства.

В други държави обаче някои съдии (и закони) изискват извеждането на по-пряка връзка с предикатното престъпление – почти до степен, в която то трябва да бъде отделно доказано, което обезсилва и обезсмисля обвинението във връзка с изпиране на пари. Това е деликатен въпрос, който води някои практикуващи до нежелание да се занимават с престъпления, свързани с пране на пари, освен ако не е налице конкретно предикатно престъпление.

3.5. Видове активи, обект на замразяване, изземване и конфискуване

Рамката срещу изпирането на пари изрично описва видовете имущество и облиги от престъпна дейност, които могат да бъдат обект на замразяване, изземване и конфискация. Те включват по-конкретно²⁷:

- изпрано имущество;
- приходи или средства, използвани или предназначени за изпиране на пари или предикатни престъпления;
- имущество, което е придобито вследствие или е използвано, предназначено или разпределено за финансиране на терористична дейност, терористични актове или терористични организации; и
- имущество със съответстваща стойност.

Практикуващите трябва да са наясно, че диапазонът на тези активи е много широк и включва не само изпрано имущество и приходи вследствие на изпиране на пари и предикатни престъпления, но и имущество със съответстваща стойност. Това позволява замразяването, изземването или конфискуването на имущество, придобито по законен начин, в случай че незаконно придобитото имущество не може да бъде проследено.

Дефиниция – конфискация, без влязла в сила присъда

Конфискацията, без влязла в сила присъда, е конфискация чрез съдебни процедури, свързани с прес-

тъпление, за която не е необходима влязла в сила присъда (Източник: Общ речник, Препоръки на Работната група за финансово действие).

4. ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПРЕВАНТИВНИ МЕРКИ СРЕЩУ ИЗПИРАНЕТО НА ПАРИ ПРИ ПРОСЛЕДЯВАНЕТО НА АКТИВИ

Използването на превантивни мерки при проследяването на активи е задача, която се изпълнява от участници от частния сектор като финансови институции и други задължени лица. Задължени лица са институции, които трябва да докладват съмнителни сделки, но може да бъдат включени и други институции, лица, упражняващи определени професии и физически лица, които да участват при извършването на комплексна проверка на клиенти и воденето на отчетност. Въпреки че това може и да не е фокусът на задълженията на практикуващия при проследяването на активи, все пак е много важно да бъдат разбрани специфичните превантивни мерки, които трябва да се предприемат, за да е възможно следенето и контролирането на информацията, осигурена от задължените лица. Задълбоченото познаване на превантивните мерки срещу изпирането на пари, особено по отношение на комплексната проверка на клиенти и воденето на отчетност, е полезно не само за по-доброто разбиране на идентифицирането на подозрителни финансови трансакции, банкови сметки и корпоративни средства, но също така и за конструктивното взаимодействие и сътрудничество с частния сектор.

4.1. Изисквания за комплексна проверка на клиент и водене на отчетност

Финансовите институции и определени нефинансови предприятия и професии са задължени да извършват комплексна проверка на клиенти и да съхраняват събраната информация. Според Работната група за финансово действие въпросните нефинансови предприятия и професии включват казина, агенти на недвижими имоти, тръстове и дружества, предоставящи услуги, счетоводители и юристи, участващи във финансови трансакции²⁸.

²⁷ Работна група за финансово действие. Препоръка 4.

²⁸ Вж. Препоръка 22 на Работната група за финансово действие за пълния списък на обозначените нефинансови предприятия и професии.

В повечето държави, задължените лица трябва да извършват комплексна проверка когато:

- установяват бизнес отношения (например откриват банкова сметка);
- извършват трансакции, надвишаващи определен праг (нивото на праговете може да варира);
- имат подозрение за изпиране на парични средства или финансиране на терористична дейност; или
- изпитват съмнения относно достоверността или съответствието на документи, данни или информация, получена за целите на комплексната проверка на клиенти²⁹.

Мерките, свързани с комплексната проверка на клиенти, включват не само установяване самоличността на клиента, но и определяне на естеството и целта на бизнес взаимоотношенията. В качеството си на международен стандарт, комплексната оценка на клиенти изисква:

- Идентифициране на клиенти и потвърждаване на тяхната самоличност на базата на документи, данни или информация, получена от достоверни и независими източници.
- Идентифициране на действителния собственик, участващ в бизнеса или трансакцията и потвърждаване на самоличността, което включва установяване на собствеността и контролната структура на юридическото лице, тръста или подобна структура.
- Събиране на информация относно целите и естеството на бизнес взаимоотношенията.
- Извършване на текуща комплексна оценка по отношение на бизнес взаимоотношенията, за да се докаже, че извършените трансакции са в съответствие с профила на клиента и източника на финанси³⁰.

Информацията относно естеството на даден бизнес може да предостави на практикуващите ключови доказателства и улики по време на разследването. Информацията, която може да бъде от значение при установяването на целта и естеството на взаимоотношенията, може да обхваща следното:

- детайли относно дейността или местоработата на клиента;
- предполагаемия източник и произход на средствата, използвани като част от взаимоотношенията;
- копия от скорешни и настоящи финансови отчети;
- същността и целта на взаимоотношенията между подписалите се и скритите действителни собственици; и

²⁹ Работна група за финансово действие. Препоръка 10.

³⁰ Работна група за финансово действие. Препоръка 10.

- очакваното ниво и естество на дейността, която се предвижда да бъде извършена чрез взаимоотношенията³¹.

Трябва да се отбележи, че в случаите, в които клиентите не могат да представят стандартни документи за самоличност поради ограничен достъп до официални документи и ресурси, надзорните институции и правоприлагащите органи могат да координират и въведат алтернативни изисквания³² относно идентифицирането на клиентите, като например писмо от издаващ орган или шофьорска книжка³³.

Един от ключовите аспекти за практикуващите е изискването (където е приложимо) за идентифициране на действителния собственик. Често клиентите действат от името на друго лице или истинската собственост е прикрита зад юридически или други лица³⁴.

Освен изискването за комплексна проверка на клиент, практикуващите могат също да се възползват и от изискването за водене на отчетност, което повечето юрисдикции имат по отношение на техните задължени лица и звена. Работната група за финансово действие постановява, че финансовите институции и определените нефинансови предприятия и професии трябва да съхраняват документация по осъществени сделки, както на национално, така и на международно ниво, за период от най-малко пет години. Те са също така задължени да съхраняват всички записи, получени по линия на комплексната проверка на клиенти, за период от най-малко пет години след края на бизнес взаимоотношенията. Тези записи включват копия от лични документи за самоличност, файлове, касаещи банкови сметки и бизнес взаимоотношения, както и необичайно големи трансакции, които позволяват идентифициране на писмена следа и могат да послужат като доказателство. Задъл-

³¹ Агенция „Приходи и митници“ на Нейно Величество, Великобритания. Ръководство за противодействие на изпирането на парични средства за фирми, занимаващи се с изпращане или конвертиране на парични единици (UK HM Revenue and Customs, 'Anti-Money Laundering Guidance for Money Service Businesses'). 2010, с. 18, <http://www.hmrc.gov.uk/mlr/mlr8_msb.pdf>.

³² Базелски институт по управление. Работен документ 14: Използване на разследвания на пране на пари за борба с корупцията в развиващите се страни: Местни пречки и стратегии за справяне с тях (Basel Institute on Governance 'Working Paper No 14: Using Money Laundering Investigations to Fight Corruption in Developing Countries: Domestic Obstacles and Strategies to Overcome Them'). 2012, с. 22. <<https://www.baselgovernance.org/publications/370>>.

³³ За повече информация вж. Работна група за финансово действие, Ръководство за борба с изпирането на парични средства и финансиране на терористична дейност и финансова интеграция (FATF 'Guidance on Anti-Money Laundering and Terrorist Financing Measures and Financial Inclusion'), февруари 2013 г. <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/AML_CFT_Measures_and_Financial_Inclusion_2013.pdf>.

³⁴ За повече информация вж. Глава 6.

жените лица и звена са длъжни адекватно да поддържат и записват данни по един последователен и съгласуван начин в обща електронна система. Все пак, в някои случаи записите са на разположение единствено в хартиен вариант, което обременява процеса по извличането на информация и го забавя изключително много.

Информацията от комплексната оценка на клиенти и съхранението ѝ може да бъде полезна, само ако отчетните единици ефективно прилагат тези изисквания, и ако е налице контрол от страна на националните надзорни органи. Правоприлагащите органи и звената за финансово разузнаване могат да допринесат за по-ефективното приложение на комплексната оценка на клиенти и воденето на отчетност като подобрят междуведомствената си координация и повишат осведомеността сред надзорните органи и представителите на частния сектор. Представителите на правоприлагащите органи и звената за финансово разузнаване могат също така да допринесат като в партньорство с надзорните институции подпомагат изготвянето на насоки и илюстрират важноста на правилното прилагане на комплексната оценка на клиенти и воденето на отчетност.

Дефиниции

Задължените лица са институции, които имат задължението да докладват съмнителни транзакции, но включват също така и други институции, професии и лица, от които се изисква да участват при извършването на комплексна проверка на клиенти и воденето на отчетност.

Финансовите институции са тези юридически лица, които са ангажирани с бизнес операции от името на клиенти, като например приемане на депозити, кредитиране, финансов лизинг, парични трансфери, управление на разплащателни методи, както и търгуване с: инструменти на паричния пазар, валута, прехвърлими ценни книжа, стокови фючърси и т.н. (Източник: Препоръки на Работната група за финансово действие, Общ речник).

Определените нефинансови предприятия и професии се отнасят до казина, агенти на недвижими имоти, търговци на ценни метали и скъпоценни камъни, адвокати, нотариуси, други юридически професии и счетоводители, както и тръстове и дружества, предоставящи услуги (Източник: Препоръки на Работната група за финансово действие, Общ речник).

Комплексната оценка на клиенти е мярка, която финансовите институции и определените нефинансови предприятия и професии са задължени да предприемат, за да идентифицират и потвърдят самоличността на своите клиенти, както и на действителните собственици. Мярката бива категоризирана или като „засилена“, или като „опростена“, в зависимост от степента на риска от изпиране на пари или финансиране на терористична дейност.

Воденето на отчетност е процес, който финансовите институции и определените нефинансови предприятия и професии трябва да изпълняват с цел съхраняване за период от най-малко пет години на информация относно извършени транзакции.

4.2. Идентифициране на високопоставени политици и други публични личности (ВПЛ)

От задължените лица се изисква да провеждат допълнителна комплексна оценка на клиенти по отношение на такива, които попадат в категорията и отговарят на дефиницията за високопоставени политици и други публични личности. Това изискване е от полза за практикуващите, тъй като им позволява да извличат повече информация от задължените лица, когато в даден случай е замесена публична личност. Работната група за финансово действие изисква от задължените лица да имат на разположение подходяща система за оценка на риска, с която да определят дали даден клиент или действителен собственик отговаря на дефиницията за ВПЛ.

Според Работната група за финансово действие високопоставените политици и други публични личности са лица, които са или са били натоварени с отговорни държавни функции в чужда страна (например държавни глави), включително и техните семейства, близки сътрудници и свързани бизнеси. Считано от февруари 2012 г. дефиницията за високопоставени политици и други публични личности бе разширена и включва местни ВПЛ и ВПЛ, представляващи международни организации³⁵.

Затова е изключително важно практикуващите да бъдат запознати с дефиницията и обхвата на националното законодателство относно ВПЛ. Разследващите, които извършват анализ, отнасящ се до ВПЛ, могат да поискат допълнителна информация от задължени лица, като например мрежи

³⁵ Работна група за финансово действие. Препоръка 12.

от членове на семейството и близки бизнес сътрудници. Някои звена за финансово разузнаване имат достъп до (търговски) бази данни на ВПЛ, което позволява скрининг на физически лица във връзка с ВПЛ и други рискови фактори³⁶. Въпреки това, по време на разследванията трябва да бъде подхождано с необходимата доза предпазливост, когато дадено име се търси в списък с ВПЛ или в бази данни, защото в някои случаи интернет търсения и бази данни може да не намират дадено име или да не включват определени категории ВПЛ. Освен това, резултати за някои имена може да излизат само на определени езици.

Дефиниция – високопоставени политици и други публични личности (ВПЛ)

Високопоставените политици и други публични личности са лица, които са или са били натоварени с отговорни държавни функции на местно ниво или в чужда страна, като например държавни глави, висши политици, висши представители на правителството, съдебната власт и армията, както и висши ръководители на държавни предприятия, и партийни ръководители (Източник: Препоръки на Работната група за финансово действие, Общ речник)

Опитът показва, че търсенето на имена само в списъци с ВПЛ не е ефективен метод за изследване на минали случаи на международна корупция. Корумпираните ВПЛ рядко действат самостоятелно като вместо това упълномощават по-малко подозрителни лица или финансови структури да действат от тяхно име³⁷. Често използването на фирми бушони, адвокати и счетоводители има за цел осъществяването на корупционни схеми и схеми за изпирание на пари. Съществуват редица финансови инструменти и структури, които могат да бъдат използвани, и които ще бъдат разгледани по-подробно в Глава 6. Работната група за финансово действие например изрично изисква от животозастрахователните компании да установяват дали лицата, които са бенефициенти по застраховките, са ВПЛ³⁸.

³⁶ Бяла книга на „Егмонт груп“. Ролята на звената за финансово разузнаване в борбата с корупцията и възстановяването на откраднати активи (Egmont Group White Paper, 'The Role of Financial Intelligence Units in Fighting Corruption and Recovering Stolen Assets'). 2012. <<http://www.egmontgroup.org/news-and-events/news/2012/10/03/the-role-of-fius-in-fighting-corruption-and-recovering>>.

³⁷ Международна банка за възстановяване и развитие/Световната банка. Кукловодите: Как корумпираните използват правни структури, за да укриват откраднати активи, и как да се противодейства на това (World Bank StAR, 'The Puppet Masters: How the Corrupt Use Legal Structures to Hide Stolen Assets and What To Do About It'). 2011.

³⁸ Работна група за финансово действие. Ръководство на Работната група за финансово действие – Високопоставени политици и други публични личности (Препоръки номер 12 и 22) (FATF, 'FATF Guidance – Politically Exposed Persons (Recommendations 12 and 22)'. Юни 2013, с. 12.

Когато банковите данни и информацията за ВПЛ, получавана посредством комплексни оценки, не са достатъчни, разследващите и правоприлагащите органи изпитват трудности при събирането на информация и са принудени да разчитат на алтернативни източници. Такъв източник може да бъде документацията, свързана с оповестяване на активите от страна на държавни служители (например членове на парламента, държавни глави, членове на правителството или висши държавни чиновници). Системите за оповестяване на активите са полезни при оценката на нивото на риска, свързан с ВПЛ, и при проверките дали активността в банковите сметки на лицето съответства на обявените активи. Тези системи могат още да предоставят достъп до допълнителни данни, като например дата на раждане, идентификационни номера, публични функции. Въпреки това обаче, в много държави не съществува законово изискване за разкриване на активи/деклариране на имущество или пък в други случаи точността на базата данни варира поради липса на капацитет и наличие на източници на информация.

4.3. Целенасочени финансови санкции, свързани с физически и юридически лица

Санкции могат да бъдат наложени на правителства, но и на физически лица, организации и групи. Като цяло санкциите могат да включват: дипломатически санкции, търговски санкции, забрани за летене, финансови санкции и др. Санкциите се включват в специални многостранни списъци (списъци със санкции), издавани от Съвета за сигурност на ООН или Европейския съюз, но също и от самите държави.

Финансовите санкции срещу определени лица (физически лица или организации) включват два елемента:

- Забрана за разпореждане със средствата или икономическите ресурси, принадлежащи или притежавани, държани или контролирани от определените лица/организации; и
- забрана за предоставяне на средства или икономически ресурси, директно или индиректно, на или в полза на определени лица/организации³⁹.

³⁹ Министерство на икономиката и финансите на Нейно Величество. Често задавани въпроси относно финансовите санкции (HM Treasury – Financial Sanctions Frequently Asked Questions (FAQ)). <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/302397/August_2013_version_-_amended.pdf>.

Задължените лица са длъжни да проверяват дали клиентите им не попадат в някой списък с наложени санкции. Комитетът по санкциите към Съвета за сигурност на ООН изготвя консолидиран списък, който включва всички лица и организации, които са обект на санкциониращи мерки, наложени от страна на Съвета за сигурност⁴⁰. Европейският съюз, както и отделни страни, прилагат списъка със санкции на Съвета за сигурност на ООН и могат също така да изготвят свои списъци със санкции⁴¹.

Целенасочените финансови санкции се отнасят до замразяване на активи и забрани, непозволяващи на средства и активи да бъдат директно или индиректно на разположение в полза на определени лица и организации⁴². На задължените лица е забранено извършването на трансакции, свързани с лица и организации, присъстващи в списъците, независимо от подозрителната дейност. Дали от задължените лица се изисква докладването на подозрителни трансакции зависи от националните регулаторни изисквания. Звената за финансово разузнаване и другите регулаторни органи трябва да предоставят насоки на задължените лица относно това как да бъдат третирани лица и организации, попадащи в списъци за финансови санкции.

Практикуващите могат да използват такива списъци, за да идентифицират лица/организации, на които са наложени санкции. Практикуващите трябва да са наясно, че не е задължително лицата, които попадат в такива списъци, да бъдат ВПЛ или да са осъждани за престъпление. Замразяването на активи като превантивна мярка има за цел да „спре потока на средства или други активи към терористични групи; и употребата на средства или активи от страна на терористични групи“⁴³ или от страна на

⁴⁰ Виж уебсайта на Комитета по санкциите към Съвета за сигурност на ООН (United Nations Security Council Sanctions Committees), <http://www.un.org/sc/committees/list_compend.shtml>.

⁴¹ Министерството на икономиката и финансите на Великобритания (The United Kingdom Home Treasury (HM Treasury) оперира с редица финансови санкции, които могат да бъдат налагани вследствие на действия от страна на ООН, Европейския съюз или Великобритания, и да включват замразяване на активи. По подобен начин, Съединените щати налагат държавни финансови санкции чрез своята Служба за контролиране на чуждестранни активи – Програми и информация относно санкции. Тази служба също издава и списък с физически лица и компании, чиито активи трябва да бъдат блокирани, и с които на американски граждани по принцип е забранено да имат бизнес взаимоотношения. Европейският съюз поддържа списък с лица и организации, които са обект на рестриктивни финансови мерки, като напр. замразяване на активи. За актуален списък вж. <http://eeas.europa.eu/cfsp/sanctions/consol-list/index_en.htm>.

⁴² Работна група за финансово действие. Най-добри международни практики – Целеви финансови санкции, свързани с тероризъм и финансиране на терористична дейност (Препоръка 6) (FATF, 'International Best Practices – Targeted Financial Sanctions Related to Terrorism and Terrorist Financing'). 2013, с. 3, бележка под линия 2.

⁴³ Работна група за финансово действие. Тълкувателната бележка към Препоръка 6, пар. 2.

други санкционирани лица/организации. В този случай замразените активи не могат нито да бъдат конфискувани, нито да бъдат върнати в страната им на произход без справедлив процес и съдебно производство.

5. РОЛЯТА НА ЗВЕНАТА ЗА ФИНАНСОВО РАЗУЗНАВАНЕ (ЗФР) ПРИ ПРОСЛЕДЯВАНЕТО НА АКТИВИ

ЗФР са национални агенции, които получават и анализират сигнали за подозрителни финансови трансакции или съмнителна дейност, както и всяка друга информация, свързана с изпирането на пари, предикатни престъпления или финансиране на терористична дейност. Освен това те разпространяват резултатите от тези анализи до своите колеги (основно правоприлагащите органи, прокурори и чуждестранни ЗФР)⁴⁴.

ЗФР са основна част от рамката за превенция срещу изпирането на пари и процеса по проследяване на незаконно придобити активи, като те могат да изпълняват ролята на интерфейс между частния сектор и правоприлагащите органи и да подпомагат потока на съответната финансова информация⁴⁵.

Ролята на ЗФР в процеса по проследяване на активи зависи от следното:

- възложените им правомощия, както и характеристиките им в зависимост от техния вид;
- количеството и качеството на информацията, която получават; и
- ефективната обработка/анализ на събраната чувствителна и в повечето случаи поверителна информация.

5.1. Видове ЗФР

Когато практикуващите имат желание да включат дадено ЗФР в случай, отнасящ се до възстановяването на активи, или да получат информация от него, те първо трябва да са наясно с делегираните му правомощия и с неговата характеристика. Тези правомощия/характерис-

⁴⁴ Работна група за финансово действие. Препоръка 29.

⁴⁵ Егмонт груп. Ролята на звената за финансово разузнаване в борбата с корупцията и възстановяването на откраднати активи. Бяла книга на „Егмонт груп“ ('The Role of Financial Intelligence Units in Fighting Corruption and Recovering Stolen Assets, An Egmont Group White Paper'). Октомври 2012, Резюме, с. 1. <<http://www.egmontgroup.org/news-and-events/news/2012/10/03/the-role-of-fius-in-fighting-corruption-and-recovering>>.

тики, но също така и ограничения, са свързани с вида на ЗФР: административно, съдебно/прокурорско, разследващо, хибридно. Различните типове са обобщени по-специфично по-долу⁴⁶.

Дефиниция – Звено за финансово разузнаване

Звената за финансово разузнаване са национални агенции, които получават и анализират сигнали за

подозрителни транзакции или съмнителна дейност, както и всяка друга информация, отнасяща се до изпирането на пари, предикатни престъпления или финансиране на терористична дейност, и разпространяват резултатите от своите анализи до други звена.

Видове ЗФР	Правомощия/характеристики	Ограничения
Административни	<ul style="list-style-type: none"> Изпълняват ролята на посредник между задължените лица и правоприлагащите органи (естествен партньор) Задължените лица са по-склонни да предоставят информация, в случай че разпространението ѝ ще се отнася само до изпирането на пари/финансирането на терористична дейност и ще бъде включено в анализа/доклада на ЗФР Неутрални, технически и специализирани посредници Обикновено са част от регулаторна агенция Може да обменят информация с всички видове ЗФР 	<ul style="list-style-type: none"> Забавяния при прилагането на правоприлагащи мерки Нямат преки правомощия да събират доказателства Обект са на директно наблюдение от страна на политическите власти (освен ако не са действително независими).
Съдебни/прокурорски	<ul style="list-style-type: none"> Функционират най-ефективно в системи със строги закони относно банковата тайна Част са от съдебната система Могат да упражняват съдебни правомощия Високо ниво на независимост спрямо политическата воля Информацията се предоставя директно на агенция, която е оторизирана да разследва/преследва Замразяването/изземването и други съдебни правомощия могат да бъдат незабавно прилагани 	<ul style="list-style-type: none"> Фокусът пада повече върху разследването вместо върху превенцията Не са естествен партньор на задължените лица/отнема време да изградят доверие Получават ограничено количество информация, защото не получават данни относно валутни транзакции, които надвишават определена сума Изпитват трудности при обмяна на информация с несъдебни/прокурорски ЗФР
Разследващи	<ul style="list-style-type: none"> Част от съществуваща инфраструктура/агенция Максимална употреба на финансова информация в сферата на правоприлагането Бърза реакция в случай на незаконни действия 	<ul style="list-style-type: none"> По-голям фокус върху разследванията отколкото върху превенцията Не са естествен партньор на задължените лица/отнема време да изградят доверие Обикновено не получават данни относно валутни транзакции, които надвишават определена сума

⁴⁶ Международна банка за възстановяване и развитие/Световна банка. Преглед на звената за финансово разузнаване (International Monetary Fund/World Bank, 'Financial Intelligence Units An Overview'). Юли 2014 г., с. 9-17. <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/FIU/fiu.pdf>>.

Видове ЗФР	Правомощия/характеристики	Ограничения
Разследващи	<ul style="list-style-type: none"> Своевременно изпълнение в случай на замразяване/изземване Могат да обменят информация посредством широка мрежа от международни мрежи Лесен достъп до разузнавателна информация 	<ul style="list-style-type: none"> За да получат достъп до данни на финансовите организации, може първо да се нуждаят от иницирането на официално разследване Задължените лица ще са наясно, че предоставената информация може да бъде използвана при разследването на всякакъв тип престъпление
Хибридни	<ul style="list-style-type: none"> Комбинира правомощията на горните видове. 	

5.2. Задължения за докладване и информация, получена от ЗФР

По време на процеса на проследяване на активи може да бъде добита ценна информация от сигналите и докладите, отнасящи се до съмнителни транзакции и дейности, или от други разкрития, направени от ЗФР.

Правоприлагащите органи и ЗФР обикновено получават голямо количество данни от докладите, отнасящи се до подозрителни транзакции, и от други направени разкрития⁴⁷. В същото време задължените лица могат официално да докладват съмнителна дейност/транзакция без да имат знание или подозрение за извършването на специфично престъпление. Механизмът за докладване често изпълнява ролята на портал към разкриване на незаконни дейности/предикатни престъпления.

По време на процеса на проследяване на активи ефективността на докладите за подозрителни транзакции или дейности/разкрития зависи от следното:

- съдържанието и детайлите на докладите; и
- идентифицирането и самото подаване на всички подозрителни транзакции от страна на задължените лица (финансовите институции и определените нефинансови предприятия и професионални групи).

5.2.1. Съдържание на доклада за подозрителна транзакция

Финансовите институции и определените нефинансови предприятия и професионални групи са задължени да подават доклади за подозрителни транзакции и дейности до ЗФР, когато са налице съмнения, че дадени средства са постъпления от престъпна дейност или са свързани с финансиране на терористична дейност⁴⁸. Тези доклади трябва да съдържат цялата релевантна информация по отношение на лицето (или лицата), свързано с подозрителната дейност/транзакция, както и по отношение на самата дейност/транзакция. Колкото повече информация бъде представена, толкова по-ефективно ще бъде разследването на подозрителната дейност/транзакция от страна на ЗФР, както и дейността по проследяване на активите.

Повечето ЗФР обикновено разполагат с готови формуляри и бланки за подаване на сигнали за подозрителни дейности и транзакции на своите уебсайтове. Те могат също така да изискат допълнителна информация от задължените лица, включително и информация, която последните са задължени да съхраняват в съответствие с препоръките на Работната група за финансово действие (комплексна проверка на клиенти и съхранение на данните) и собственото си национално законодателство⁴⁹.

Докладите за подозрителна дейност или транзакция най-общо трябва да съдържат минимум следната информация и да са подкрепени със съответните документи. Практикуващите трябва да са наясно, че тази информация може да бъде получена от въпросните доклади:

⁴⁷ За източници на данни и типове информация вж. Работната група за финансово действие, „Наръчник относно проблемите на оперативен ниво при финансови разследвания”, юни 2012, с. 17-19. <<http://www.fatf-gafi.org/topics/methodsandtrends/documents/op-erationalissuesfinancialinvestigationguidance.html>>.

⁴⁸ Работна група за финансово действие. Препоръки 20 и 23.

⁴⁹ Работна група за финансово действие. Препоръка 29 и тълкувателна бележка към Препоръка 29, пар. 5.

Вид информация	Включена в докладите за подозрителна дейност или транзакция	Документи в подкрепа
Самоличност на обекта (физически лица)	Име, адрес, телефонен номер, имейл, дата и място на раждане, гражданство, данъчен идентификационен номер, професия	Копие на документите за самоличност, паспорт и всички други документи за самоличност
Самоличност на обекта (юридическо лице)	Юридическа форма, наименование, адрес, телефонен номер, данъчен идентификационен номер, законни представители, акционери или партньори или действителни собственици (вкл. имената на физическите лица)	Учредителен акт, удостоверение за актуално състояние, споразумение за партньорство, документи за доверително управление и упълномощавания, документи, свързани с процесуално представителство, други документи от надеждни източници
Свързани лица (физически/юридически) с обекта и известни на задължените лица	Виж по-горе	Виж по-горе
Финансови транзакции	Суми (дебити, кредити), сметки, контрагенти	Копие на банкови извлечения
Банков превод	Платци/бенефициенти	Копие на банкови платежни нареждания
Извършена дейност (освен финансовата)	Същност, цел, описание, причини за подозрителност	Бизнес кореспонденция, всички други релевантни документи
Предполагаме предикатно престъпление, отнасящо се до изпиране на пари/финансиране на терористична дейност	Описание или посочване на свързаната с изпиране на пари/финансиране на терористична дейност типология	
Географско означение на транзакцията	Описание на географската област, където е извършена подозрителната транзакция/дейност	
Мерки от страна на задължените лица	Описание, коментар и обосновка на подозрителната или необичайната транзакция/дейност Резултати от разследването и взетите по-нататъшни мерки Описание на взаимодействието/отношенията с обекта и степента/обхвата на неговите действия	Всякаква допълнителна документация

5.2.2. Как да бъде постигнато най-ефективно взаимодействие между ЗФР и задължените лица при подаването на доклади за подозрителни транзакции

ЗФР могат да анализират подозрителни транзакции, в случай че задължените лица изпълняват на практика за-

дължението си да подават необходимите доклади. ЗФР могат да повишат осведомеността относно важността от подаването на доклади за подозрителни транзакции и дейности и да информират задължените лица относно задълженията им за докладване. Най-ефективно ниво на взаимодействие между ЗФР и задължените лица може да се постигне с помощта на следното:

- **Доверие.** Трябва да е налице доверие в отношенията между ЗФР и задължените лица, което се постига посредством редовно взаимодействие и комуникация. Когато задълженото лице смята, че информацията, която подава до ЗФР ще бъде третирана конфиденциално и ще бъдат взети съответните мерки, то ще е склонно да подава повече доклади.
- **Надзор.** Финансовите институции и определените нефинансови предприятия и професионални групи се наблюдават и регулират от съответните компетентни (и/или надзорни органи) или саморегулаторни органи. Наблюдаващите трябва да прилагат подход, основан на риска: а) при разпределянето на своите надзорни ресурси на базата на познаване на рисковете (съществуващите в страната, свързани с продукти, услуги и клиенти); и б) когато наблюдават определените нефинансови предприятия и професионални групи, вземайки под внимание техния профил, непосредствено свързан с риск от изпиране на пари и финансиране на терористична дейност, както и свободата на действие, която принципът, основан на риска, предоставя⁵⁰. Тези надзорни органи имат сериозно влияние върху поведението на финансовите институции. След като се създаде механизъм за ефективен надзор, надзорните институции могат да си сътрудничат с практикуващите като им предоставят информация относно затруднения и предизвикателства, с които те се сблъскват при работата си със задължените лица, и за разясняването на техните задължения⁵¹.
- **Санкции.** В случай, че не изпълняват задълженията си за докладване на финансовите институции и на определените нефинансови предприятия и професионални групи, на техните директори и ръководства се налагат съответни възпиращи и ефективни санкции. Те могат да бъдат граждански, административни или наказателни⁵². В повечето случаи не тежестта на наказанието възпира дадено престъпление, а по-скоро ясното съзнаване, че незаконното действие със сигурност ще бъде наказано по един или друг начин.

От наказателноправна гледна точка е много важно да се отбележи, че финансовите институции и определените нефинансови предприятия и професионални групи (в държави, където юридическите лица носят наказателна отговорност), както и техните директори

и ръководители, могат да бъдат обвинени за пране на пари (или извършителство, подбудителство, помагачество и т.н.), ако не са изпълнили задължението си да докладват и ако е извършено престъпление, свързано с пране на пари.

5.3. Ролята на ЗФР при финансови разследвания и съдържателен анализ на данните

След получаването на доклади за съмнителни трансакции/дейности, ЗФР трябва да се опитат да идентифицират възможните случаи на изпиране на пари или финансиране на терористична дейност като анализират получената информация, изискват допълнителни данни в случай на необходимост, използват различни открити и закрити бази данни, както и прилагат различни разследващи техники в зависимост от правомощията им. В случай, че обемът на получената информация е прекалено голям, трябва да бъдат въведени правила за приоритизиране на данните на основата на предварително зададени критерии като например значимост, разследващи приоритети, национални стратегии и т.н.

5.3.1. Финансови разследвания

Като цяло разследвания, свързани с пране на пари, могат да бъдат започнати при два сценария:

- Когато са извършени престъпления, свързани с изпиране на пари, както и предикатни престъпления – проследяват се незаконно придобитите активи и се вземат необходимите мерки.
- Когато е налице единствено информация, свързана с подозрителни трансакции/дейности – разкриват се всякакви извършени престъпления и след това се проследяват незаконно придобитите активи и се предприемат по-нататъшни мерки.

Финансовото разследване може да бъде важен инструмент в процеса по разкриване на дадено престъпление: разследвайки подозрителни трансакции и всяка друга полезна информация, разследващите могат да разкрият извършването на специфично предикатно престъпление.

В същото време практикуващите трябва да бъдат наясно, че рамката срещу изпирането на парични средства набляга на важността от провеждането на паралелни разследвания, което значи едновременно разследване на предикатните престъпления и на прането на пари. Финансовото разследване на предикатното престъп-

⁵⁰ Работна група за финансово действие. Препоръка 28.

⁵¹ Международен център за възстановяване на активи. Проследяване на крадени активи, Наръчник на практикуващия (International Centre for Asset Recovery, 'Tracing Stolen Assets, A Practitioner's Handbook'). 2009, с. 68. <https://www.baselgovernance.org/sites/collective.localhost/files/publications/asset-tracing_web-version_eng.pdf>.

⁵² Работна група за финансово действие. Препоръка 35.

ление, което често се характеризира с проактивност (по отношение проследяването на активи), и което се провежда в начален етап на процеса, е изключително важно и ефективно, тъй като идентифицира приходите от престъпна дейност, които да бъдат иззети/замразени, и може да предотврати изчезването на активите и вливането им в легалната икономика⁵³.

5.3.2. Процесът по анализиране

Обхватът на анализа има за цел да интегрира и да тълкува цялата налична информация и да я превърне в инструмент за разузнаване. Фигура 2 накратко описва механизма на анализ в дадено ЗФР.

По принцип ЗФР извършва два типа анализ: операционен и стратегически. Основните характеристики на тези два типа анализ могат да бъдат обобщени, както е показано по-долу⁵⁴.

След анализирането на информацията, описано по-горе, обикновено следва изготвянето на доклад, в който се събират всички изводи и констатации. Тези доклади може да съдържат важна информация за практикуващите, отнасяща се до незаконно придобити активи и свързани с тях лица. Тази информация може да бъде използвана по време на текущи разследвания, за да могат практикуващите да предприемат проактивни мерки и да се предотврати изчезването на активите.

Фигура 2. Процесът по превръщане на дадена информация в инструмент за анализ

	Операционен анализ	Стратегически анализ
Обхват	<ul style="list-style-type: none"> • Поставяне на специфични цели (хора, активи, криминални мрежи и т.н.), проследяване на конкретни дейности/ трансакции и установяване на връзки между целите и облагите от престъпна дейност – пране на пари/финансиране на терористична дейност и предикатни престъпления. 	<ul style="list-style-type: none"> • Идентифициране на тенденции и модели, свързани с пране на пари и финансиране на терористична дейност, и акумулиране на разузнавателно-аналитично знание относно прането на пари/финансирането на терористични дейности и други заплахи за дадена страна; • Принос за формулирането на политики и определянето на оперативни приоритети.

⁵³ Работна група за финансово действие. Наръчник относно проблемите на оперативно ниво при финансови разследвания ('Operational Issues Financial Investigations Guidance'). В цитирания документ, с. 9, пар. 22.

⁵⁴ Работна група за финансово действие. Тълкувателната бележка към Препоръка 29, пар. 3. ЕГМОНТ. Егмонт груп на звената за финансово разузнаване, Оперативен наръчник за дейностите на ЗФР и обмена на информация ('Egmont Group of Financial Intelligence Units, Operational Guidance for FIU Activities and the Exchange of Information'). Юли 2013, с. 9-10. <www.egmontgroup.org/library/download/292>.

	Операционен анализ	Стратегически анализ
Основни компоненти	<ul style="list-style-type: none"> • Сравняване с предварително дефинирани списъци; • Издирване на всички доклади, отнасящи се до същия обект; • Установяване на всички възможни взаимовръзки между обектите; • Анализирание на взаимоотношенията, с цел установяване на тези, които са по-близки. 	<ul style="list-style-type: none"> • Проучване на данни за моделите; • Установяване на връзки между различни информации; • Формулиране на заключения; • Извеждане на аргументи, водещи до заключения.
Резултати	<ul style="list-style-type: none"> • Доклад за констатациите относно конкретните цели. 	<ul style="list-style-type: none"> • Типологии и тенденции; • Модели; • Географски/регионален анализ; • Поведенчески анализ; • Анализ на дейността.

5.4. Разпространение на информация до други органи

Какво практикуващият може да очаква да получи от дадено ЗФР зависи от това дали звеното има право да разпространява информация, каква точно информация има право да разпространява и пред кого има право да я разкрива според националното законодателство и типа на звеното. По принцип ЗФР би трябвало да могат да предоставят информация и резултатите от своите анализи по своя инициатива или при поискване, на съответните компетентни органи посредством специализирани, сигурни и защитени канали.

Когато дадено ЗФР разполага с информация, която може да бъде полезна на друго ЗФР, то може да я разпространи по своя инициатива и без предварително поискване, за да подпомогне разследването. В случай че определена информация бива поискана, то тогава решението каква точно информация да бъде предадена в отговор на запитването зависи от даденото ЗФР⁵⁵.

Обикновено докладите за подозрителна транзакция/действие не се споделя с други органи поради задължението за поверителност, което важи за ЗФР, относно получаваната от тях информация. ЗФР могат да разпространяват докладите със събраните изводи и констатации, както и друга информация, в случай на поискване. Другите органи имат задължението да запазят поверителността на предоставената им информация и да не я разкриват без предварително писмено съгласие.

⁵⁵ Работна група за финансово действие. Тълкувателната бележка към Препоръка 29, пар. 4.

6. РОЛЯТА НА НАЦИОНАЛНОТО И МЕЖДУНАРОДНОТО СЪТРУДНИЧЕСТВО ПРИ ПРОСЛЕДЯВАНЕТО НА АКТИВИ

6.1. Сътрудничество на национално ниво

6.1.1. Споделяне на информация

Практикуващите трябва да разчитат на ефективно междуправително взаимодействие за събирането на данни и споделянето на разузнавателна информация. Една от предпоставките в тази насока е елементът на доверие между органите и различните правоприлагащи институции. Информацията относно изпирането на пари е чувствителна, тъй като дава на органите достъп до лична финансова информация⁵⁶.

Сътрудничеството на национално ниво може да предостави на практикуващите информация от определен брой допълнителни източници (освен информацията, получена от финансовите институции – докладите за подозрителни транзакции), която може да се окаже изключително важна по време на разследването. Списъкът по-долу съдържа редица източници и бази данни, които могат да са на разположение на практикуващите, когато вз-

⁵⁶ За повече информация относно доверието като предизвикателство при мерките за борба с изпирането на пари вж.: Базелски институт по управление. Работен документ 14: Използване на разследвания на пране на пари за борба с корупцията в развиващите се страни: Местни пречки и стратегии за справяне с тях ('Working Paper No 14: Using Money Laundering Investigations to Fight Corruption in Developing Countries: Domestic Obstacles and Strategies to Overcome Them'). 2012, с. 22.

имодействат с институциите, в чието владение е тази информация:

- земеделски регистър/регистър на недвижимите имоти;
- бази данни на разследващи журналисти⁵⁷;
- регистри за съдимост и разузнавателна информация;
- бази данни, свързани с наркотици;
- бази данни на митниците и на граничния контрол;
- регистър на гражданските и наказателните дела;
- лицензионни регистри;
- регистър на смъртните случаи и завещанията;
- търговски регистри;
- данъчни регистри; и
- регистри на емигриралите и натурализираните граждани.

6.1.2. Създаване на мултидисциплинарна група

Правомощията по разследване и наказателно преследване могат да бъдат разпределени между различни органи, което подчертава необходимостта от един формиран механизъм за координация, който да позволява на институциите да извършват координирани разследвания във връзка с изпирането на пари. Съставянето на мултидисциплинарна група или работно звено, особено в случаи на големи и сложни финансови разследвания, създава предпоставки за ефективно взаимодействие между различните органи, занимаващи се с разследване, наказателно преследване и конфискация. Един координиран подход или мултидисциплинарна група може да се състои от представители на различни агенции, например регулаторни органи, ЗФР, данъчни органи, одитиращи органи, генерални инспекторати, гранични и митнически органи и дори представители на частния сектор.

⁵⁷ За повече информация вж. Международния консорциум на разследващите журналисти: <<http://www.icij.org/offshore/secret-files-expose-offshores-global-impact>, and the Investigative Dashboard by OCCRP available at <https://investigativedashboard.org/>>.

По-неформален начин да се постигне координация е обмяната на информация и създаването на съвместни разследващи звена посредством подписването на меморандуми за сътрудничество. Въпреки че тези меморандуми са по-слаб инструмент от законодателството, те насърчават и подобряват взаимодействието и споделянето на данни за целите на разследвания на изпирането на пари.

6.2. Международно сътрудничество

Без съмнение международното сътрудничество е от ключово значение за разследването на случаи, свързани с пране на пари и проследяване на престъпни активи. Както бе подчертано в Глава 2, едно съвместно разследване, подпомогнато от международни партньори, трябва да бъде добре планирано и да бъде част от една цялостна стратегия. Фигура 3 представя по какви начини се осъществява международното сътрудничество.

6.2.1. Осъществяване на контакт с офицери за връзка

Преди да се обърне към свои международни колеги, практикуващият трябва да преразгледа стратегията и подхода си по дадения случай. След това той може да се запознае с направените предишни опити за осъществяване на международно сътрудничество, каква информация вече е била искана и каква информация вече е била получена. Една от първите стъпки е да бъде поискано неформално съдействие относно разследването от офицер за връзка.

6.2.2. Обмен на информация посредством различни канали

Обменът на информация може да се осъществи посредством различни канали и мрежи, като например

Глобалната мрежа от координационни звена на Интерпол⁵⁸ и Междуведомствената мрежа за възстановяване на активи на Камден⁵⁹. Тези мрежи могат да улеснят предоставянето на неформално съдействие при разследване, както и сътрудничеството. Благодарение на тях може също така да бъдат изградени лични контакти с чуждестранни колеги, което също играе важна роля при извършването на успешни разследвания, защото намалява забавянията, особено в случаи, при които разлики в терминологията и в законодателната система водят до неразбирателства. Директен контакт по телефон, имейл или посредством лични срещи с чуждестранни колеги може да ускори дълги процедури като намали формалностите и да доведе до по-добро разбиране на специфичните изисквания или условия в чуждите държави⁶⁰.

6.2.3. Осъществяване на контакт с чуждестранни ЗФР

Обменът на информация между национални ЗФР може да бъде осъществен посредством различни сигурни канали като FIU.Net и EGMONT Secure Web. Обикновено ЗФР подписват със своите колеги двустранни или многостранни меморандуми за сътрудничество, които ясно

⁵⁸ За повече информация относно мрежата вж.: <<http://www.interpol.int/Crime-areas/Corruption/International-asset-recovery>>.

⁵⁹ За повече информация относно мрежата вж.: <<https://www.europol.europa.eu/content/publication/camden-asset-recovery-inter-agency-network-carin-manual-1665>>.

⁶⁰ Работна група за финансово действие. Наръчник относно проблемите на оперативно ниво при финансови разследвания (Operational Issues Financial Investigations Guidance). Юни 2012. <<http://www.fatf-gafi.org/topics/methodsandtrends/documents/operationalissues-financialinvestigationsguidance.html>>.

очертават начина на взаимодействие, и разглеждат въпросите, засягащи конфиденциалността. Взаимодействието между ЗФР предоставя разузнавателна информация по един неформален начин и в повечето случаи на един по-ранен етап от разследването. Конкретно при проследяването на незаконни активи практикуващите трябва да бъдат наясно, че рамката срещу изпирането на пари изисква от страните да въведат национални мерки, свързани с предприемането на бързи действия в отговор на искания от чужди страни относно идентифицирането на имущество, което е обект на конфискация⁶¹. Тези мерки имат за цел да задържат и да предотвратят изчезването на незаконно придобито имущество (виж също и точка 3.1 по-горе).

Когато се осъществява контакт и се изисква информация от чуждестранни ЗФР, трябва да бъде предоставена ясна обосновка за това. Например фактът, че определени лица попадат в списък със санкции не дава на дадено ЗФР правото да споделя и предоставя всички данни, свързани със санкционираните лица.

Дефиниция – взаимна правна помощ (ВПП)

Взаимната правна помощ (ВПП) представлява формален механизъм за обмен на информация, както и искане и получаване на доказателства, свързани с разследвания и наказателни преследвания, посредством използването на правен механизъм, наричан искане за взаимна правна помощ.

⁶¹ Работна група за финансово действие. Препоръка 38.

6.2.4. Процесът на ВПП и насрещна ВПП

ВПП е ключов механизъм при искането на допълнителна информация за нуждите на дадено разследване и/или за получаването на доказателства, които да са допустими в съда. Във втория случай практикуващите трябва да се възползват от приложимите международни споразумения, които може да се основават на реципрочност, меморандуми за взаимодействие и двустранни или многостранни споразумения. Практикуващите трябва също да са наясно, че рамката срещу изпирането на пари позволява на дадена страна да започне разследване на базата на информация, получена от чужда държава чрез формално искане за ВПП⁶².

Това може да се илюстрира със следния пример: Страна А изпраща искане за ВПП до страна Б относно информация, отнасяща се до разследване за корупция на

държавен служител, тъй като са налице подозрения, че корупционната дейност е извършена на територията на страна А, а печалбите от нея са изпрани в страна Б. Страна Б може да използва своята рамка срещу изпирането на пари, за да започне разследване срещу лицата или финансовите институции, за които се предполага, че притежават активите. Процедурата може да доведе разследващия от страна Б до ситуация, в която да му се наложи да изиска информация от страна А. За да обоснове своето искане за ВПП, той трябва да предложи информация на страна А, в която е извършено предикатното престъпление.

Чрез този процес и двете страни могат да извлекат полза и да обменят информация, като страната, в която е извършено предикатното престъпление (страна А) може да събере важни елементи, които да подкрепят разследването⁶³.

⁶² За повече детайли относно изготвянето и подаването на ВПП вж. Глава 4.

⁶³ Международен център за възстановяване на активи. Проследяване на крадени активи, Наръчник на практикуващия (Tracing Stolen Assets, A Practitioner's Handbook). 2009. <https://www.baselgovernance.org/sites/collective.localhost/files/publications/asset-tracing_web-version_eng.pdf>.

6. ИЗПОЛЗВАНЕ НА КОРПОРАТИВНИ СРЕДСТВА ЗА ПРИКРИВАНЕ НА НЕЗАКОННИ АКТИВИ

1. Увод.....	75
2. Понятието „корпоративно средство”	76
2.1. Понятието „офшорен”	77
2.2. Ролята на доставчиците на доверителни и корпоративни услуги.....	78
3. Действителен собственик.....	78
4. Типични корпоративни средства, използвани за престъпни цели.....	79
4.1. Кухи (shell) компании.....	79
4.2. Готови (shelf) компании	81
4.3. Доверителни фондове (тръстове).....	82
5. Установяване на контрол и облага	86
5.1. Международно сътрудничество	87
5.2. Значима документация/информация.....	88

1. УВОД

Престъпниците прилагат все по-сложни начини за прикриване на своите незаконни печалби, използвайки новите възможности на световната икономика. Прането на пари е процес, чрез който незаконно придобитите облиги от престъпна дейност се преобразуват или трансформират в привидно легитимни пари или други активи, за да се прикрие незаконният им произход или източник. Това е престъпление, което винаги предполага извършването (но не и наказването) на друго, предикатно престъпление. Престъпниците и организирани престъпни синдикати задържат печалбите от своите престъпления чрез изобретяването на схеми за пране на пари, насочени към прекъсване на връзката между тях самите и приходите от престъпната им дейност. Скъсването на тази „пъпна връв“ в крайна сметка улеснява престъпниците спокойно да се насладят на плодовете от своите престъпления.

Усъвършенстваните схеми за пране на пари често включват сложни мрежи от сделки и структури, които предлагат прикритие, укриване и анонимност, и надхвърлят международните граници. Често се използват корпоративни средства за изпирането на приходите от престъпления, чрез които на „мръсните пари“ се осигурява подобие на законен източник. Така например средствата могат да циркулират между различни банкови сметки, най-често принадлежащи на няколко различни корпоративни инструмента, намиращи се в различни държави, като по този начин се прикрива пътят за проследяване на финансовите транзакции и се прекъсва връзката с предикатното престъпление. Впоследствие престъпникът се възползва от тези средства, които в крайна сметка се възприемат като придобити от законен източник⁶⁴.

В много случаи, престъпникът не действа сам, а ползва услугите на професионалисти за създаване на сложни схеми с оглед постигане на целите си⁶⁵.

⁶⁴ Пример за илюстрация: лицето X получава подкуп в замяна на възлагане на поръчка на компания, която е собственост на Y. Компания A превежда средствата на дружество B, създадено като резервно, също собственост на Y, за извършени услуги. Парите по-късно се изтеглят от дружество B и се поставят в инвестиционен портфейл при брокер под името W, номиниран от X, който открива сметка при същия борсов агент, регистриран с фирма D като резервна компания, собственост на сина на X. Парите в сметката W се използват за закупуване на акции на свободния пазар, които са по-късно продадени на фирма D. Фирма D продава акциите на по-висока цена и използва печалбата, за да открие срочен депозит и по-късно да закупи застрахователна полица на името на X.

⁶⁵ Вж. параграф 5 относно рамката на борбата срещу пране на пари и използването на различните й аспекти за проследяване на незаконно придобити активи (the anti-money laundering framework and the use of various aspects thereof to trace illegally obtained assets).

Корпоративните средства, включително корпорации, тръстове, фондации, дружества с ограничена отговорност и подобни структури, са се превърнали в неразделна и необходима част от съвременния глобален финансов пейзаж. Въпреки това, както изтъква Работната група за финансово действие⁶⁶, те могат да бъдат използвани за незаконни цели, включително за пране на пари⁶⁷.

Тъй като банките и другите финансови институции създават защитен механизъм срещу прането на пари, престъпниците реагират чрез злоупотреба с корпоративни средства, или като използват доставчици на доверителни и корпоративни услуги, за да прикрият и преобразуват незаконните си облиги преди те да постъпят в традиционната финансова система. Изборът на средства за изпирането на пари, които прикриват незаконните действия на престъпника, е ограничен само от неговото въображение.

Успехът на разследванията на институционална корупция, пране на пари и повечето финансови престъпления като цяло зависи до голяма степен от способността на следователя да проследи дирите на собствеността върху пари и други активи, водещи към вътрешни или офшорни дестинации – т.е. по-далеч от престъплението и извършителя му. Това е от съществено значение, за да бъде установена връзка между извършителя и лицето, притежаващо подобни активи.

Поради това практикуващият трябва да усвои различните видове помощ и структури, които обикновено са предоставяни от доставчици на доверителни и корпоративни услуги, както и други професионалисти, които се използват от престъпниците като средство за прикриване на незаконния произход на своите активи. Важно е да се разбере начинът, по който ангажирането на професионални доставчици на услуги се използва за придобиване на почтена фасада и как злоупотребата с тайните е използвана при манипулирането на корпоративните средства в рамките на този процес.

В тази глава се обяснява значението на понятието „корпоративно средство“ и други свързани понятия, като „действителен собственик“, както и ролята на доставчиците на доверителни и корпоративни услуги. Освен това

⁶⁶ Работната група за финансово действие (Financial Action Task Force (on Money Laundering) (FATF) е независима междуправителствена структура, която разработва и насърчава политики за защита на глобалната финансова система срещу прането на пари, финансирането на тероризма, както и финансирането разпространението на оръжия за масово поразяване.

⁶⁷ Работна група за финансово действие. The Misuse of Corporate Vehicles, Including Trust and Company Service Providers. Резюме. 13 октомври 2006, пар. 1, разгледано на 16 юни 2014. <http://www.fatfgafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf>.

се описват най-често срещаните видове корпоративни средства, използвани за незаконни цели.

2. ПОНЯТИЕТО „КОРПОРАТИВНО СРЕДСТВО“

Правилното тълкуване на понятието „корпоративно средство“ (както и на синонима му „корпоративна структура“), особено в контекста на офшорни зони, позволява на практикуващите да разгадаят мистиката, която често обгръща разследванията на такива структури. Те трябва да подобрят своите познания за различните видове корпоративни средства, намиращи се в други държави и тяхната законна и незаконна употреба, за да се увеличат шансовете за проследяване пътя на парите в случаи на голяма корупция и пране на пари.

Следните думи/понятия са важни за разбирането на категорията „корпоративни средства“:

- Прилагателното „корпоративни“ се използва за обозначаване на голяма компания, група компании или корпорация, група корпорации.
- Понятието „компания“ (законовото понятие в България е търговско дружество – бел. ред.) означава „юридическо лице, регламентирано от законодателството, което позволява на група от лица в качеството им на акционери да поиска от държавата създаването на независима организация, която да може да преследва поставените си цели, и която притежава законни права, които обикновено са запазени само за физически лица, като например да съди и да бъде съдена, да притежава имущество, да наема служители или да получава или отдава пари на заем“⁶⁸.

Компанията (наричана в някои юрисдикции „корпорация“) е собственост на своите акционери/съдружници, които си поделят печалбите и загубите, генерирани чрез нейните операции. Поради това, действителният собственик на дадена компания или корпорация често е акционерът, т.е. лицето (физическо или юридическо), на чието име са регистрирани акции в дадена фирма. Въпреки това, в някои ситуации акционерът може да притежава акции в полза и от името на друго лице. Такъв акционер, се нарича „номинален собственик“, за разлика от лицето, което е действителен собственик на акциите. С други думи, действител-

ният собственик е лицето, което де факто е собственик на акциите и има право на всички приходи, печалби и ползи, произтичащи от тези акции. Действителният собственик е също така лицето, което взема решение за окончателната продажба или разпореждането с акциите. Съответно, не всички действителни собственици са акционери и не всички акционери са действителните собственици. Разбирането се, напълно възможно е те да са едно и също лице.

Компаниите или корпорациите са длъжни да отговарят на определени законови изисквания, за да бъдат признати като структури, които са отделни от техните собственици⁶⁹. От правна гледна точка, една компания представлява самостоятелно законово признато юридическо лице, създадено чрез фикция, отделяща компанията от нейните членове, за да предпази от лична отговорност хората, които стоят зад нея. Компаниите или корпорациите имат свое законно самостоятелно съществуване, което им позволява да купуват, продават, да притежават собственост или да сключват договори. Те могат да съдят други физически и юридически лица, както и да бъдат съдени от тях. Освен това, компаниите или корпорациите имат ограничена отговорност и приемственост, т.е. те могат да просъществуват и след смъртта на своите собственици, тъй като правото на собственост може да бъде прехвърлено чрез продажба или дарение на акции⁷⁰. Корпоративната завеса е „пробита“, когато се установи, че лицата, които стоят зад компанията или корпорацията, доминират финансите и бизнес делата на предприятието до такава степен, че юридическото лице вече няма самостоятелна воля или съществуване, както и когато упражняваният контрол е довел до престъпно, нечестно или несправедливо поведение, което от своя страна е станало причина за щети или неоправдани загуби.

Корпоративните средства са „юридически лица, чрез които се извършват широк спектър от търговски дейности и се държат активи. Те са в основата на повечето търговски и предприемачески дейности в пазарно ориентираните икономики“⁷¹.

⁶⁸ Вж. <<http://www.duhaime.org/LegalDictionary/C/Company.aspx>>.

⁶⁹ Трябва да се отчита фактът, че макар даден тръст (този инструмент ще бъде разгледан по-подробно по-долу) да се счита за корпоративен инструмент, той не е отделно юридическо лице, каквото е компанията или корпорацията.

⁷⁰ Вж. <<http://www.businessdictionary.com/definition/corporation.html#ixzz3F01CPCEU>>.

⁷¹ Терминът „корпоративен инструмент/средство“ е дефиниран от РГФД като синонимен на използваното понятие в доклада на ОИСР от 2001 г. „Отвъд корпоративния параван – Използването на корпоративни структури за незаконни цели“ (2001 Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) Report ‘Behind the Corporate Veil – Using Corporate Entities for Illicit Purposes’), което включва корпорации, тръстове, дружества с ограничена отговорност, фондации и др. <<http://www.oecd.org/daf/ca/43703185.pdf>>.

Те играят съществена роля в глобалната икономическа система, но при определени обстоятелства може да се използват за незаконни цели, включително изпиране на пари, подкуп/корупция, незаконно присвояване на обществени средства, укриване на активи от кредиторите, незаконни данъчни практики, измами на пазара, заобикаляне на изискванията за оповестяване и други форми на незаконно поведение.

Основната трудност в задачата за всеки практикуващ, изправен пред разкриването на действителния собственик на корпоративното средство, е способността за надникване отвъд корпоративната завеса, осигурена от структурата, и идентифициране на контролиращото лице, което най-често се нарича действителен собственик (дефиниран в параграф 3 по-долу).

2.1. Понятието „офшорен”

Въпреки че понятието „офшорен” не е дефинирано от Работната група за финансово действие, в контекста на корпоративните средства то се използва за означаване на обекти, намиращи се извън нечий национални граници, т.е. в чужда страна. Обикновено се използва като характеристика на чуждестранни банки, тръстове, корпорации, инвестиции и депозити. Въпреки че една компания може законно да се премести извън националните граници, с цел избягване на данъци или за да се възползва от по-опростена администрация, офшорните финансови институции могат да се използват и за незаконни цели, като пране на пари и укриване на данъци. Офшорните средства или структури, учредени в офшорни финансови центрове (ОФЦ) – т.е. юрисдикции, чиито корпоративни средства се използват предимно от лица, които не пребивават постоянно в тях – обикновено включват намиращи се на тяхна територия и учредени или регистрирани в тях компании, съдружия или тръстове.

Според Работната група по офшорните финансови центрове на Форума за финансова стабилност⁷², тези центрове са трудни за дефиниране, но все пак могат да се характеризират като „юрисдикции, които привличат високи нива на активност от лица, които не са резиденти”. Обикновено понятието предполага някои или всички от следните характеристики (макар не всички ОФЦ да функционират по този начин):

- ниски или нулеви данъци върху бизнеса или доходите от инвестициите;
- липса на данъци при източника;
- лек и гъвкав режим за учредяване и лицензионен режим;
- лек и гъвкав режим за надзор;
- гъвкаво използване на доверителни и други специални корпоративни средства;
- липса на изискване за задължително физическо присъствие на финансовите институции и/или корпоративните структури;
- необичайно високо ниво на конфиденциалност относно клиентите по силата на неписани закони за пазене на тайната;
- отсъствие на подобни стимули за резиденти.

Много страни, територии и юрисдикции се квалифицират като ОФЦ. Сред тях са добре познати центрове като Швейцария, Бермуда и Каймановите острови, както и по-малко известни центрове като Мавриций, Дъблин и Белиз. Нивата на регулаторни стандарти и прозрачност са различни за отделните ОФЦ.

На офшорните зони се отдава голямо значение в рамките на наказателните разследвания, тъй като някои от тях предоставят прекомерно високи нива на банкова тайна за корпоративни средства, което на свой ред създава благоприятна среда за използването им за незаконни цели. Кухите компании съставляват значителна част от корпоративните средства, установени в някои ОФЦ. Като се има предвид тяхната функция, тези привидни компании създават повишен риск от злоупотреба. В други офшорни зони са разработени специализирани, усъвършенствани и надеждни системи за получаване и обмен на информация за действителния собственик и/или се предприемат сериозни усилия за укрепване на техните регулаторни, надзорни и правни режими, за да се ограничи използването на корпоративни средства за незаконни цели⁷³.

В основата на повечето ОФЦ е учредяването на офшорни структури, като:

- офшорна компания⁷⁴;
- офшорен доверителен фонд⁷⁵;

⁷² Financial Stability Forum. Report of the Working Group on Offshore Financial Centres. 5 април 2000 ('FSF OFC Report'), с. 9, Box 2, <http://www.financialstabilityboard.org/publications/r_0004b.pdf>.

⁷³ Вж. OECD Report. 2001 с. 7.

⁷⁴ Терминът „офшорна компания” е двусмислен. Той може да включва следните значения: 1. Компания, която е била учредена извън държавата на нейната първоначална дейност без оглед дали това е в офшорна зона (понякога се нарича компания – резидент), или 2. Компания (резидент или не), учредена в офшорна зона.

⁷⁵ Офшорен доверителен фонд или просто доверителен фонд, създаден според законите на офшорната юрисдикция.

- офшорно съдружие⁷⁶;
- частна фондация⁷⁷.

2.2. Ролята на доставчиците на доверителни и корпоративни услуги

В много случаи корпоративни средства или офшорни структури, например кухи компании или тръстове⁷⁸, се използват, за да се прикрие, че незаконно придобитите активи са собственост на престъпника. Банковите институции са ключови звена, които биха могли да осигурят лесен достъп на подобни структури до легитимната финансова система. Въпреки това, физически и/или юридически лица, различни от банкови институции, като например доставчиците на доверителни и корпоративни услуги⁷⁹, доверителни дружества, юристи, счетоводители и финансови консултанти, в много отношения играят централна роля в борбата срещу прането на пари, както в световен мащаб, така и на местно ниво. Престъпните организации и физически лица използват доставчиците на доверителни и корпоративни услуги, за да подпомогнат незаконните си дейности чрез прибегване до професионални услуги и консултации относно най-подходящите средства или юрисдикции за по-нататъшното развитие на своите престъпни намерения. Като цяло, благодарение на своите знания и опит, доставчиците на доверителни и корпоративни услуги са особено подходящи за улесняване прането на пари и укриването на активи.

Те не само могат да улеснят извършването на предикатното престъпление и прикриването на незаконно придобито имущество, но също така могат да съдействат на действителните собственици на активи от престъпна дейност за укриване или прикриване на собствеността им върху такова имущество.

Доставчиците на доверителни и корпоративни услуги често участват в създаването на корпоративни средства, тъй като предлагат широк набор от услуги, включително учредяване на компания, управлението ѝ, услуги на номинален акционер, секретарско обслужване, включително в седалището, и попечителски услуги. Доставчиците на доверителни и корпоративни услуги имат уни-

⁷⁶ Офшорно съдружие, по същество – договор между две или повече лица, всяко от които се съгласява да осигури част от капитала и работа за предприятието, и при който всеки дял е фиксирано съотношение между печалбите и загубите.

⁷⁷ Частна фондация е юридическо лице, учредено от физическо лице, семейство или група лица с филантропични цели или финансиране на законни цели чрез икономически операции. Фондацията The Bill & Melinda Gates е най-голямата частна фондация в САЩ.

⁷⁸ Детайлното описание е в т. 4.3. по-долу.

⁷⁹ Trust and company service providers (TCSP).

кален поглед върху ежедневните операции и реалния „финансов живот“ на корпоративните средства и съответно могат да бъдат безценен източник на информация за практикуващия, ако той знае към кого да се обърне и какво да попита.

3. ДЕЙСТВИТЕЛЕН СОБСТВЕНИК

Когато се разследват корпоративни средства, и по-специално такива, учредени в офшорни юрисдикции, същността на проблема за всеки практикуващ е разкриването на действителния собственик на корпоративното средство.

Действителният собственик представлява физическото лице, което в крайна сметка притежава или контролира даден актив и пряко или косвено получава ползите от него. Той също притежава или контролира клиента и/или физическото лице, което привидно притежава или контролира актива и от чието име се извършва сделката, за да се прикрие действителният собственик. Понятието се отнася и за лицата, които в крайна сметка упражняват ефективен контрол върху юридическо лице или могат да се разпореждат се него. Понятията „краен притежател, упражняващ контрол“ и „ефективен контрол“ се отнасят за ситуации, в които се упражнява право на собственост/контрол чрез веригата на собственост или чрез косвен контрол.

За разлика от понятието действителен собственик, юридическите или номиналните собственици на компании и доверени лица могат да бъдат регистрирани като юридически собственици на даден актив, без да притежават правото да извличат ползи от него. Сложните и непрозрачни корпоративни структури, изградени в различни юрисдикции позволяват лесното укриване на действителните собственици, особено когато на тяхно място се използват номинални лица и когато част от корпоративната структура е създадена в юрисдикция, известна със стриктното спазване на банковата тайна.

Както бе посочено по-горе, съществено значение има уменията да се проникне отвъд корпоративната завеса, за да може да се идентифицира контролиращото лице, т.е. действителният собственик. Най-важният въпрос е: **кой упражнява контрол?** Изясняването самоличността на лицето, контролиращо корпоративното средство, е от съществено значение за целите на разследването и установяването на истинското лице/лица зад него. Информацията относно юридическите и действителните собственици може да подпомогне правоприлагащите и другите компетентни органи да разкрият кои физически

лица са отговорни за предикатната престъпна дейност. Това също така допринася за идентифицирането на онези, които могат да имат важна информация, което пък улеснява „проследяването на парите“ при финансови разследвания, свързани с подозрителни сметки или активи, съхранявани в корпоративни средства.

4. ТИПИЧНИ КОРПОРАТИВНИ СРЕДСТВА, ИЗПОЛЗВАНИ ЗА ПРЕСТЪПНИ ЦЕЛИ

Опитът показва, че корпоративните средства играят централна роля в разкриването на злоупотреби с общественото доверие за лично финансово облагодетелстване, прането на пари и правото на ползване на активи, придобити по незаконен път. Според неотдавнашни изследвания на корпоративните и финансови структури, използвани за пране на пари⁸⁰, съвместната инициатива за възстановяване на откраднатите активи (StAR) на Световната банка и Службата на ООН по наркотиците и престъпността (UNODC) се опитва да даде отговор на причините за безпроблемното прикриване на интересите на корумпирани лица зад фасадата на корпорациите. Изследването разкрива и трудностите, с които разследващите се сблъскват в опита си да надникнат зад тази фасада. По-голямата част от случаите имат следните общи характеристики:

- злоупотреба с корпоративно средство за прикриване пътя на парите;
- въпросното корпоративно средство е компания или корпорация;
- приходите и инструментите на корупцията се състоят от средства в банкова сметка;
- в случаите, когато има информация за собствеността, въпросното корпоративно средство е било създадено или управлявано от професионален посредник⁸¹.

В по-голямата част от анализираниите мащабни дела за корупция съответните корпоративни средства, включително компании, тръстове, фондации и фиктивни лица, са били използвани за прикриване самоличността на участниците в корупционни схеми. При това, най-

често използваните корпоративни средства са били компаниите.

Корумпираните държавни служители и перачите на пари не искат да държат мръсните си пари по свои лични сметки. Честа практика е създаването на една или няколко компании, които да са титуляри на техните активи. Компанията може да открие банкова сметка, да закупи яхта или имение, както и да прехвърля пари в целия свят. Най-голямата трудност е установяване на връзка между компанията и лицето, което в действителност я притежава. Понякога дори това се оказва невъзможно. Това прави компанията привлекателен механизъм за скриване, прехвърляне и използване на пари или други активи⁸².

Големите дела за корупция често имат международен характер, а практикуващите често нямат достатъчно познания за корпоративните средства извън собствената си страна и не разполагат с ресурси за получаване на доказателства от други държави.

Тази глава ще се съсредоточи върху най-често използваните структури без да се опитва да разгледа в детайли всеки тип корпоративно средство.

4.1. Кухи (shell) компании

Този тип компания може да се дефинира като неактивна компания, т.е. юридическо лице без свои дейности, съществени активи, текущ бизнес или служители⁸³. В повечето случаи кухата компания се препоръчва и предоставя от професионален посредник на корумпиран субект, който впоследствие я използва за прикриване пътя на парите при прехвърлянето на незаконни средства по и от банкови сметки.

Кухите компании могат да се създават за обслужване на цял спектър от легални икономически дейности от типа на улесняване сливането на компании, поемане на отговорност при иски или съхраняване на стоки

⁸⁰ Международна банка за възстановяване и развитие/Световна банка. Puppet Masters: How the Corrupt Use Legal Structures to Hide Stolen Assets and What to Do About It. 2011, <<http://star.worldbank.org/star/sites/star/files/puppetmastersv1.pdf>>. Този доклад предлага полезна информация за разследващите корпоративни средства като например компании, тръстове и фондации, които посредничат в големи корупционни схеми.

⁸¹ Международна банка за възстановяване и развитие/Световна банка. Puppet Masters. 2011, с. 2, пар. 1.

⁸² Международна банка за възстановяване и развитие/Световна банка. Puppet Masters. 2011, с. 33, пар. 3.1.

⁸³ Въпреки че Препоръките на Работната група за финансово действие не използват самия термин „куха компания“, в доклада на ОИСР за 2001 г. (с. 17) се съдържа следната дефиниция: „Компаниите, които са юридически лица, създадени не с цел да извършват законен бизнес, а единствено за скриване самоличността на техните собственици и на лицата, имащи контрол върху тях, представляват съществена част от корпоративните инструменти в офшорните финансови центрове.“ (с. 17).

или неликвидни активи на друга бизнес организация. Те обаче могат да бъдат използвани и от нелегитимни актьори и да не преследват законна търговска цел⁸⁴. С оглед улесняване операциите по изпиране на пари и на други незаконни схеми, кухите компании могат да бъдат използвани и за издаване на фалшиви счетоводни документи, фиктивни консултантски заплащания или фактури за комисионни услуги, както и такива за фиктивни заеми.

Кухата компания няма физическо присъствие в юрисдикцията, където се намира адресът ѝ. Обикновено тя се създава в данъчно убежище или в условията на секретност, като основната или единствена цел на дейността ѝ е да помогне на действителния собственик да не плаща данъци или да не декларира приходи, или и двете. Кухите компании също така се считат за фасадни компании или „компани – пощенски кутии“. Специфична форма на куха компания е международната бизнес корпорация IBC, която обикновено се използва за кухи компании, създадени от субекти, които не са резиденти на офшорните зони. По дефиниция, международните бизнес корпорации са идеалните кухи компании, тъй като на тях не им се разрешава да извършват бизнес дейности в рамките на юрисдикцията, в която са учредени, и обикновено са освободени от местни данъци върху приходите.

Създаването на анонимна куха компания е бърза, лесна и евтина операция. Кухите компании, които обикновено се използват за даване и получаване на подкупи, пране на пари и укриване на данъци, са също така леснодостъпни в интернет срещу цена от няколко стотин долара. Стойността на услугата от „агент за създаване на компания“ е между 800 и 6 000 щатски долара, заплатени авансово, като впоследствие се изплаща по-малка сума като годишна такса. Тази стойност може да варира в зависимост от ангажиментите на доставчика на услугата – например предоставяне на допълнителни услуги от типа на номинален директор или уреждане формалностите с акционери, попълване на годишни отчетни документи или пренасочване на телефонни разговори и поща⁸⁵.

Кухите компании, както и другите инструменти, които често се използват при финансовите престъпления, могат да бъдат създадени за прикриване на доказателствата, свързващи престъпника и сделките по изпиране на пари и фиктивните или корупционни трансакции, както

⁸⁴ Работна група за финансово действие. Money Laundering Using Trust and Company Service Providers. Октомври 2010, с. 34, пар. 104.

⁸⁵ Международна банка за възстановяване и развитие/Световна банка. Puppet Masters. 2011, с. 35, бокс 3.1.

Схема 1. Основна структура на кухата компания

и между предикатното престъпление и облагите, придобити чрез него.

За илюстрация може да служи следният пример: Компанията Х дава големи подкупи на лицата, от които зависи предоставянето на договори за високодоходни минно-добивни проекти със страната А. Директният превод на съответните суми от компанията по сметките на държавните служители обаче би бил изключително подозрителен, дори да има уверения, че контролиращите органи няма да се самосезират. Затова компанията Х използва посредник, който не е свързан нито с компанията, нито с крайния получател, чрез две кухи компании с номинални директори и акционери – едната за контактите между посредника и компанията Х, а другата – за контактите между посредника и получателя. Финансовите трансакции между всяка връзка в тази верига са прикрити като плащания за общо дефинирани „консултантски“ и „маркетингови“ услуги. По такъв начин, за да докаже, че е било сключено корупционно споразумение, разследващите органи биха се изправили пред много трудната задача да проследят всяка от връзките във веригата, намиращи се в различни юрисдикции. Само така те ще могат евентуално да докажат, че тези на пръв поглед независими субекти са всъщност участници в едно общо престъпно начинание.

Когато кухите компании се използват за незаконни цели, обикновено се комбинират с допълнителни механизми, чрез които се прикрива действителният собственик. Други механизми включват упражняване на таен контрол чрез сключване на договори (различни от тези стандартна „собственост“ или контролни позиции), добавяне на

допълнителни корпоративни средства фасади, прикрити чрез акции на приносител⁸⁶, като по такъв начин се гарантира, че действителните собственици се намират (или съответната идентифицираща ги информация се съхранява) в друга юрисдикция⁸⁷.

Тъй като кухите компании нямат собствена икономическа дейност, липсва достъпна информация за тях. За разлика от тях, стандартните компании, които развиват бизнес, обикновено се позиционират на пазара, участват в търговски камари, поддържат интернет сайтове, спонсорират благотворителни събития и закупуват материали и екипировка. За разлика от тях, компаниите от разглеждания тип, които не развиват стопанска дейност, могат да извършват някои от тези дейности (тъй като всяка компания често е длъжна да свиква събрание на акционерите най-малко веднъж годишно), но най-вероятно не го правят.

Все пак полезно е да се помни, че кухите компании не съществуват сами по себе си, поради което онези, които ги поддържат, срещат трудности в имитирането на активна дейност и онлайн присъствие. Последното може да включва поддържането на добре оформен сайт, публикуването на друго онлайн съдържание, периодичното и редовно обновяване на информация, адреси за контакт, свързани с легалния уебадрес, а не с безплатни акаунти. Ако дадена компания няма интернет страница и електронно достъпна информация, характерна за структури с реален бизнес, разследващият трябва да разкрие онази част от нея, която може да доведе до разкриването на цялата мрежа на кухата компания.

Престъпниците често използват мрежата на кухите компании за прикриване на действителния собственик на незаконните активи или на съответната схема за изпиране на пари, което забавя и затруднява идентифицирането и разследване на подобни компании, без допълнителни ресурси и странична помощ. Затова практикуващите би трябвало да използват пълноценно наличните интернет източници, особено принадлежащи на организации, които участват в различни аспекти на разследване, сигнала

лизиране и/или издирване на кухи компании и извършват наказателни разследвания⁸⁸.

4.2. Готови (shelf) компании

Това са компании, които, подобно на кухите, не са имали реална дейност. Готовата (резервна) компания е създадена, замразена и оставена „на рафта“ (оттам идва и названието ѝ на английски език). Впоследствие тази корпорация обикновено се продава на някого, който би предпочел да има вече съществуваща структура, отколкото да я създаде от нулата⁸⁹. Съществената разлика между куха и готова компания е в продължителността на тяхното съществуване след учредяването им. Ползата от резервната компания се определя както от продължителността на нейното съществуване, така и от нейната история и банкови трансакции.

Резервната компания е структура, която вече е учредена чрез стандартен меморандум за асоцииране и устав, има пасивни акционери и директори, както и пасивен секретар. Когато в крайна сметка такава компания бъде продадена, пасивните акционери прехвърлят дяловете си на купувача, а директорите и секретарят депозират оставки. Обикновено не е нужно властите да бъдат сезирани за продажбата на подобна компания.

Рекламата на резервна компания обикновено акцентира върху ползите от подобни корпорации с продължително съществуване, които могат да поддържат легендата за корпоративна история. Така например сайт за учредени дружества (Companies Incorporated)⁹⁰ предлага списък на създадени готови компании, които могат да бъдат закупени. Придобивайки собственост върху подобни корпоративни структури, бъдещият собственик ще извлече ползи от това, че те са готови за функциониране и бързо могат да бъдат предоставени за използване, при това са с продължителна корпоративна предистория. Подобна компания е подходяща за незабавно прехвърляне, тъй

⁸⁶ Според Доклада за злоупотреби на РФД (FATF Misuse Report), Annex 1 Терминологичен речник, с. 23, те са дефинирани като „прехвърляеми инструменти, чрез които се предоставя собственост на корпорацията на лице, притежаващо сертификат за собственост на акции на приносител. Акции на приносител са прехвърляеми инструменти, които могат лесно да се прехвърлят, без да това да бъде документирано. Макар и да обслужват легални цели, те също така могат да бъдат използвани за прикриване истинската собственост/контрол на дадена компания и по такъв начин да бъдат използвани за пране на пари, договаряне със себе си или търговия с вътрешна информация.

⁸⁷ Международна банка за възстановяване и развитие/Световна банка. Puppet Masters. 2011 с. 35.

⁸⁸ Те включват следните източници:

- Работна група за финансово действие <www.fatf-gafi.org>;
- The Puppet Masters;
- Global Witness, <www.globalwitness.org>;
- Office of Foreign Assets Control (OFAC), <www.treasury.gov>;
- Financial Crimes Enforcement Network (FinCen), <www.fincen.gov>;
- Offshore Alert, <www.offshorealert.com>; and
- International Consortium of Investigative Journalists (ICIJ), <www.icij.org>.

⁸⁹ РФД. Misuse report с. 24.

⁹⁰ Вж. <<http://www.companiesinc.com/corporation/aged>> и <<http://www.unitrustcapital.com/services.html>>.

Схема 2. Използването на готова компания

като няма текуща търговска дейност и може да бъде използвана при кандидатстване за поръчки и финансиране. Също така е по-лесно чрез такава компания да се получат бизнес кредитни карти и да се открият бизнес кредитни линии.

В някои държави процедурите по учредяване на корпорации изискват много време, така че често е по-лесно, бързо и евтино да се придобие резервна компания, отколкото да се създава нова. Кредиторите понякога изискват от даден бизнес да има предистория от шест месеца до две години, преди да отпуснат съответния кредит. Редица агенции предпочитат да подписват договори с компании, които имат най-малко двегодишна дейност.

Цената на този тип компании с предистория, които са готови за непосредствена покупко-продажба, се колебае в зависимост от нейната „възраст“. Така например компания на възраст под пет години може да струва на купувача 1 000 щатски долара за всяка година от нейното съществуване. В случай че компанията е на над 10 години, тази сума може да се увеличи до 35 000 щатски долара. Цените се увеличават в случаи, при които резервната компания предлага допълнителни ползи като открити кредитни линии, изрядна документация и банкови сметки.

Готовите компании са обект на специално внимание от страна на правоприлагащите органи, тъй като престъп-

ниците могат лесно да заблудят разследващите чрез закупуване на подобни структури без официално да прехвърлят собствеността, т.е. без да регистрират сделката по надлежащия начин. При подобни случаи разследването често води до задънена улица, идентифицирайки лице, което отдавна е продало компанията без да регистрира купувача и без законовото задължение да извести властите за смяната на собствеността върху нея.

4.3. Доверителни фондове (тръстове)

Концепцията на доверителните фондове (тръстовете)⁹¹ не е толкова популярна като тази на компанията, но има продължителна история. Доверителният фонд е правоотношение, което първоначално възниква в Англия, а впоследствие е широко разпространено в държавите, следващи традицията на общото право или англосаксонската правна традиция – Великобритания, САЩ, Австралия, Канада, Южна Африка и Нова Зеландия. Освен това, подобни на тръстовете структури могат да бъдат

⁹¹ Тръстът е институт на англосаксонското право и представлява обединяване на търговски дружества, при което се получава отделяне на управлението от собствеността. Това се постига, тъй като истинските собственици на акции чрез системата на доверително управление предоставят на други лица правото да управляват тези търговски дружества. По този начин се постига изгубване на икономическата самостоятелност на дружеството – то се управлява от т.нар. фидуциарни собственици или довереници. Най-често тази форма в наши дни се използва от инвестиционните дружества. (бел. ред.)

открити в други държави – Япония, Панама, Лихтенщайн, Мексико, Колумбия, Израел и Аржентина⁹².

Доверителният фонд е правоотношение или договореност, съществуваща в редица юрисдикции, при която дадено лице (довереник) притежава активи, които не са за негова лична употреба и полза, а в полза на други лица (бенефициенти). За разлика от компаниите или корпорациите, това е корпоративно средство, което не представлява отделно юридическо лице и при което се прави разграничаване между юридическа и действителна собственост. Доверителният фонд представлява обвързващо задължение, въз основа на което собствеността върху активите се прехвърля на довереника/доверениците по силата на акт за доверително управление⁹³, за да бъдат управлявани в полза на назовани или неназовани бенефициенти.

Концепцията на тръстовете води началото си от практиката в Средновековна Англия, когато благородниците, участващи в кръстоносните походи, поверявали своите владения на близки или приятели (предшественици на днешните довереници), за да се грижат за останалите членове на семейството, в случай че загинат в битка. По такъв начин възникнала идеята за разделяне на собствеността върху имущество, при която кръстоносецът (или посочено от него лице) се третира като действителен собственик на земята, докато лицето, което управлява даденото имущество се счита за неин юридически собственик. Този основен принцип е в сила и днес.

Доверителните правоотношения се учредяват поради множество причини и цели, което прави невъзможно съставянето на цялостен списък на видовете доверителни фондове. Доверителен фонд може да бъде учреден за постигането на каквато и да е цел, която не противоречи на обществения ред, е законна и не нарушава някои основни разпоредби на законодателството за доверителното управление. Освен това, след приемането на Хагска-

та конвенция за приложимото право към доверителната собственост и признаването ѝ (1985 г.), страните членки признават съществуването и валидността на тръстовете, но само на онези, които са учредени доброволно и в писмена форма. Извън съществуващите ограничения, целта, поради която се учредява даден доверителен фонд, може да бъде ограничена единствено от обхвата на въображението на различните засегнати страни, както и това на техните професионални съветници.

На практика се оказва, че доверителните фондове са изключително гъвкав инструмент, който може да бъде използван за множество законни и достойни за похвала цели. Те се използват често във връзка с планирането на недвижима собственост, както и за т.нар. защита на индивидуални активи. Проблемите възникват тогава, когато доверителният фонд се използва за прикриване произхода и разпределянето на незаконни средства. За съжаление, доверителните фондове, които прикриват идентичността на своите членове, се превърнаха в неизменна част от операциите по изпиране на пари.

Основните страни на даден доверителен фонд са доверител, довереник, бенефициенти и доверителна собственост. Доверителят прехвърля собствеността върху своите активи на довереник чрез съответния акт за доверително управление⁹⁴, които следва да бъдат управлявани и използвани в полза на назовани или неназовани бенефициенти. Това представлява обвързващ документ. В процеса на прехвърляне (или „установяване“) на дадена собственост, законната собственост или контролът върху активите (обозначавани като „доверителна собственост“) се отделя от действителната собственост върху тези активи.

Изрично създаденият доверителен фонд⁹⁵ е най-разпространената форма на тръст, която включва както фиксирани⁹⁶, така и дискреционни доверителни фондове. При дискреционния тръст интересите на бенефициентите не са изрично записани, а зависят до известна степен от дискреционните действия на довереника в тяхна полза. Той е една от най-гъвкавите форми и често се

⁹² Трябва също така да се отбележи, че някои страни, като тези от района на Близкия изток и Северна Африка, също има подобни на доверителните фондове институти, наричани „вакъф“, които са притежание на религиозните власти според ислямското право. При тях цялото лично имущество на дарителя или част от него – обикновено състоящо се от сграда, земеделска земя или дори пари – се предоставя безвъзвратно за мюсюлмански религиозни или благотворителни цели, като въпросните дарени активи се управляват от благотворителен тръст. Въпреки сходството обаче, вакъфът се отличава по един основен аспект – той се базира на договорна основа, докато доверителният фонд, по смисъла на правото във Великобритания и редица други англосаксонски държави, представлява правоотношение или споразумение между различни участници, а не просто договор (тази разлика ще бъде изяснена по-нататък в текста).

⁹³ То ще бъде разгледано в подробности по-нататък.

⁹⁴ Понякога се използва декларация за доверителство като форма на доверителния инструмент. Тя се различава съществено от акта за доверително управление, тъй като в нея няма нужда от споменаване или от подпис на доверителя, а довереникът е единственото споменато в документа лице. По такъв начин се гарантира голяма степен на конфиденциалност.

⁹⁵ Създава се обикновено в писмена форма, като бенефициентите и/или техните права не са фиксирани, а се определят от критерии, посочени от доверителя в акта за доверително управление и зависят от дискреционната власт на довереника. (бел. ред.)

⁹⁶ При фиксирани тръстове бенефициентите имат фиксирано право на определена част от нетния доход на тръста след приспадане на сумите, платени от доверениците за тяхната работа по управлението на активите. (бел. ред.)

използва от престъпници, тъй като бенефициентът може да бъде назован на по-късен етап или сменен във всеки един момент, което прави възможно съхраняване идентичността на бенефициента в тайна до прехвърлянето на негово име на собствеността върху активите, предмет на доверителното управление.

Когато дискрецията на довереника включва инвестиране и разпределение на доверените му активите, актът за доверително управление може да бъде придружен от необвързващо в правно отношение писмо, наричано „писмо с препоръки“. В последното, което често придружава дискреционните фондове, се излагат желанията на доверителя относно бъдещата дейност на довереника, от кого последният да приема инструкции и кои да бъдат бенефициентите (сред които може да бъде и самият доверител). Макар „писмото с препоръки“ да не обвързва юридически довереника, често последният следва препоръките, съдържащи се в него⁹⁷.

Както бе подчертано по-горе, дискреционните фондове не са юридически лица, а довереникът държи активите на доверителна/фидуциарна основа. От друга страна обаче, тръстът не е само договор. Макар че първоначално е учреден от довереник, след създаването си той е по същество правоотношение или споразумение между юридически лица – доверител, довереник и бенефициент⁹⁸, за които се прилагат, на първо място, тръстовото споразумение или актът за доверително управление, а на второ – конкретните правила, съществуващи в съответната правна система.

Бенефициентът е лице, което е посочено като получател на някаква изгода в резултат на тръстовото споразумение. Тръстовете може и да нямат изрично назовани бенефициенти, а само определена категория лица (между които да избира довереникът) и тогава в крайна сметка бенефициентът се определя, когато някое лице придобие право да получи даден доход или капитал след края на определен период от време, наричан „период на натрупване“. Този период обикновено съвпада с времетраенето, за което е създаден тръстът, наричан в акта за доверително управление „период на доверие“⁹⁹.

„Довереникът, който може да е платен професионалист или компания, или лице, което не получава заплащане за дейността си, съхранява доверените му активи в доверителен фонд, отделени от собствените му активи. Довереникът инвестира и разполага с доверителната

собственост в съответствие с акта на доверителя за доверено управление и като държи сметка за „писмото с препоръки“. Може също така да бъде използван и пазител (или гарант), който да има правото на вето върху предложенията на довереника или правото да ги отхвърли, както и/или доверен пазител, който по разпореждане на управляващите довереници съхранява активите¹⁰⁰.

При учредяването на тръст трябва да бъде извършено прехвърляне на собствеността върху парични средства или имущество. Същевременно, няма минимален праг на капитала, който следва да бъде прехвърлен от доверителя на довереника. Има различни методи за движението на активите между структурите на доверителното управление. Даден престъпник може например да използва „подставен доверител“, за да учреди тръст с минимална сума и по този начин да избегне разкриването си като действителен собственик на прехвърлените чрез акта за доверително управление средства. Както бе споменато по-горе, в някои юрисдикции чрез „декларацията за доверителство“ се заобикаля необходимостта от споменаване името на доверителя при учредяването на тръста.

Учредявайки тръст, доверителят разполага с относително голяма свобода на действие, но след учредяването му има ограничено влияние върху него. След учредяването на доверителен фонд основното задължение на довереника е да защити интересите на бенефициентите, а не тези на доверителя.

Нормална, но не и задължителна практика е тръстът да бъде учреден писмено чрез акт за доверително управление или друг доверителен документ, който да съдържа следното:

- начинът, по който бенефициентите могат да се възползват от тръста, и
- правата/задълженията на доверениците при управлението на тръста и неговите активи.

В много юрисдикции няма изискване доверителните фондове да се регистрират, което следователно създава трудности при идентифицирането на действителния собственик на съответен доверителен фонд¹⁰¹.

Разделянето на юридическата собственост върху активите на тръста (като последните се предоставят на дове-

⁹⁷ OECD Report. 2001, с. 26, пар. 2.

⁹⁸ Работна група за финансово действие. Misuse Report. Annex 2 Explanatory Note: Trust, с. 25.

⁹⁹ Работна група за финансово действие. Misuse Report. Annex 1 Терминологичен речник, с. 23.

¹⁰⁰ Работна група за финансово действие. 2006 Report. Annex 1 Терминологичен речник, с. 24.

¹⁰¹ Трябва да се има предвид, че окончателният текст на Четвъртата европейска директива за прането на пари (the Fourth European Money Laundering Directive), (и на проекта, приет от Европейския парламент през март 2014 г.), предвижда създаването на регистър на тръстовете.

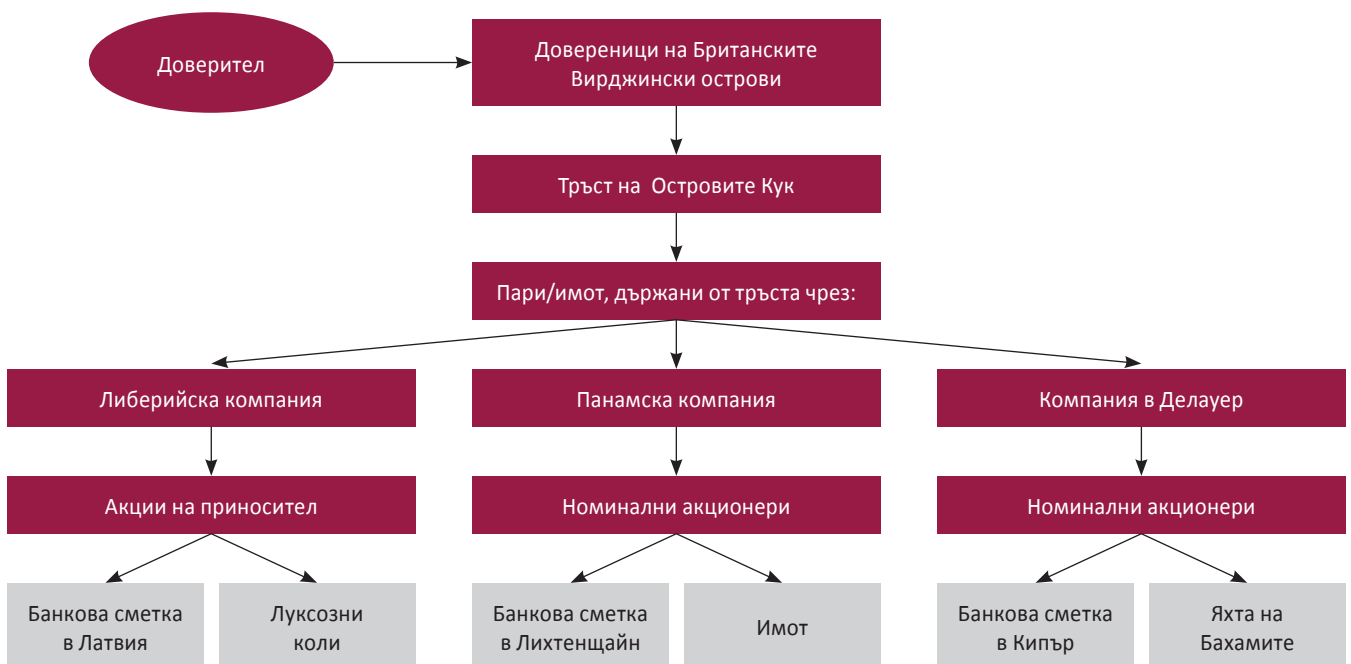
реника) от правото на ползване на тези активи (което се предоставя на бенефициентите) е ключът за разбиране същността на доверителните фондове. Много често възниква объркване, тъй като нерядко лицето, прехвърлящо активите на довереника („доверителят“), не винаги е наясно, че по такъв начин губи всичките права и контрол върху тях, включително и контрола върху начина на управлението им, освен в случаите, когато си е запазил конкретни правомощия, отразени в акта за доверително управление. Ако бъде разобличено предназначението на доверителния фонд чрез разкриването на обстоятелството, че учредителят му (извършител на престъпление) продължава да контролира активите, това би довело до истински обрати в разследването.

В много случаи задължението на довереника да спазва конфиденциалност се използва като оправдание да се откаже разкриването на информация за доверителния фонд. Този въпрос е предмет на обсъждане и до извест-

на степен е разяснен в решението на Апелативния съд на Гернси от 11 юли 2012 г. В анализ на въпроса, кога разкриването на такива данни би било подходящо, задължението на довереника към бенефициента е описан като сходен с този на дадена банка към своя клиент. Цитирайки широко известния английски казус Турниер срещу National Provincial and Union Bank of England [1924], по който съдът отсъди, че доверениците имат общо задължение да спазват конфиденциалност, но то не е абсолютно и може да бъде отменено, особено когато разкриването на информация е задължително по силата на закона. В крайна сметка, задължението за спазване конфиденциалността има граници, и оповестяването на информация би било оправдано, за да се предотврати извършването на несправедливост, както и за целите на разследването на пране на пари или корупция.

Опростената структура на доверителен фонд, използван за престъпни цели, включва следното:

Схема 3. Структура на тръст за криминални цели

За пръв път страните – членки на Европейския съюз ще бъдат задължени да поддържат централни регистри на действителните собственици на корпоративни и други юридически лица, както и доверителните фондове. Тези публични регистри обаче не са изцяло публично, а са достъпни за „всяко лице или организация, което може да докаже „легитимен интерес“, включително разследващи журналисти и други заинтересовани граждани, също биха били допуснати до информация за доверителната собственост, включваща името на действителния собственик, месеца и годината на неговото раждане, националност, местопребиваване и подробности за самата собственост.“ Този текст обаче все още се нуждае от одобрението на посланиците на страните членки (COREPER), както и от комисииите на Парламента по икономическите и монетарни въпроси, както и по въпросите на гражданските свободи,

правосъдието и вътрешните работи, преди да бъде гласуван от Парламента през 2015 г. <<http://www.step.org/european-ministers-debate-amended-money-laundering-directive-next-week>> и <<http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20141216IPRO2043/html/>>. Бел. ред.: Директива (ЕС) 2015/849 на Европейския парламент и на Съвета от 20 май 2015 г. за предотвратяване използването на финансовата система за целите на изпирането на пари и финансирането на тероризма, за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012 на Европейския парламент и на Съвета и за отмяна на Директива 2005/60/ЕО на Европейския парламент и на Съвета и на Директива 2006/70/ЕО на Комисията) е приета на 20 май 2015 г. и е публикувана на 5.6.2015 в Официален вестник на Европейския съюз, <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/?uri=CELEX%3A32015L0849>>

От схемата се вижда, че доверителят използва довереници в Британските Вирджински острови, например тръстова компания, предоставяща доверителни услуги, за да учреди дискреционен доверителен фонд на островите Кук като „депозира“ минимална сума в него. Впоследствие фондът придобива различни активи, закупени с придобитите по престъпен начин средства, като използва следните структури:

- Компания, учредена в Либерия и придобита чрез акции на приносител, която има банкова сметка в Латвия и луксозни леки автомобили.
- Учредена в Панама компания с номинални акционери, притежаващи акции от името и за сметка на доверителния фонд, която има банкова сметка в Лихтенщайн и имущество в други локации.
- Учредена в Деллаур компания с номинални акционери, притежаващи акции от името и за сметка на доверителния фонд, с банкова сметка в Кипър и яхта в Бахамите.

По-нататъшното разследване разкрива, че тръстът има дискреционни бенефициенти, като по такъв начин активите са притежание чрез акции на приносител и номинални акционери на компании, в които бенефициентът има дискреционен интерес. За да се докаже, че доверителят (който е и заподозрян) е действителният собственик, трябва да се установи, че той контролира тръста, ръководейки се от собствената си изгода като непосредствено нарежда на довереника как да изпълнява своето право на преценка.

5. УСТАНОВЯВАНЕ НА КОНТРОЛ И ОБЛАГА

Ключово предизвикателство при разследването на корпоративни средства е разкриването на действителния собственик чрез доказване на това кой ги контролира. Основното намерение на престъпника е да успее да се възползва от придобитите по незаконен начин активи, понякога рискувайки да се издаде пред разследващите и да допусне грешки. Понякога дори фрагментарна информация може да доведе до повдигане на завесата на тайнствеността. Могат да бъдат използвани различни разследващи техники в рамките на този процес, включително бази данни (като сайтовете, създадени от Международния консорциум на разследващите журналисти (ICIJ)¹⁰², която публикува документи с имена на лицата,

¹⁰² ICIJ е глобална мрежа от 185 разследващи журналисти в повече от 65 страни, които си сътрудничат по различни журналистически разследвания. Тя бе лансирана като проект на Центъра за публичен

който движат тайни компании и частни тръстове), но няма една единствена общовалидна препоръка, освен тази, че практикуващият трябва да действа със същата изобретателност и творчество, както действа и самият престъпник.

Практикуващият трябва не само да идентифицира лицето, което контролира корпоративното средство, но и да установи кой в крайна сметка се е облагодетелствал от тази структура. Както и при разследването на други случаи с имущество, придобито по незаконен начин, това предполага провеждане на финансово разследване, чрез което да бъдат открити и документирани движенията на фондове, т.е. чрез което да се проследи пътят на парите. Връзката между произхода на парите, получателите, времето на получаването на активите и мястото, където те се съхраняват или са депозирани, може да даде нужната информация за идентифицирането на бенефициента¹⁰³.

Финансовият сектор може да предостави много ценни източници на информация на практикуващите, участващи във финансовото разследване и проследяването на активи. Добрият практик познава изискванията, които трябва да бъдат спазвани от финансовите институции по силата на мерките против прането на пари и в частност с оглед надлежната проверка на клиента, както и изискванията за съхраняване на документацията¹⁰⁴. Тези данни му позволяват да задава верните въпроси и да изисква необходимата документация като например предварителните доклади за бизнес отношенията на лицето, както и кореспонденцията му, оценките на риска, записи от банковите му сметки, документите за откриване на таква сметки и др.

Изискванията за комплексна проверка¹⁰⁵, които са задължителни за финансовите институции, включват например идентифициране на действителния собственик (наред с клиента) и предприемане на подходящите стъпки за установяване истинската самоличност на действителния собственик, които да удовлетворят съответната финансова институция. Те трябва да се

интегритет (Centre for Public Integrity), с оглед разпространяването на характерния за него стил на активна журналистика, разследваща истории, които не се ограничават в национални граници. Репортерите и редакторите на мрежата предоставят в реално време източници и съвременни инструменти и техники на журналистите по света. <<http://www.icij.org/offshore/secret-files-ex-posed-offshores-global-impact>>.

¹⁰³ Вж. Параграф 3, посветен на финансовото профилиране.

¹⁰⁴ Вж. Глава 5, посветена на прането на пари и проследяването на активите, по-конкретно Параграф 4: „Използването на превантивни мерки срещу пране на пари при проследяването на активите“.

¹⁰⁵ Работна група за финансово действие. Препоръка 5.

спазват от финансовите институции, предприемащи подходящите мерки за установяване собствеността и контролната структура на клиента, когато става въпрос за юридически лица и съдружия. Специално внимание следва да се отдели на финансовите продукти, които породжат съмнения по своята същност, като например в случаите, когато клиентът не съвпада с действителния собственик (обща сметка, обща собственост върху ценни книжа, инвестиционни компании и други колективни инвестиции), при офшорни компании, в случаите, когато клиентите притежават активи без конкретни действителни собственици (например дискреционни доверителни фондове), както и при клиенти, обвързани с професионална конфиденциалност (адвокати или нотариуси, които съхраняват сметки за специфични професионални цели).

Ако дадено корпоративно средство е било създадено, за да прикрие действителния собственик на съответен фонд, финансовото проследяване често ще срещне затруднения при установяването на действителния собственик на парите. Лицето, което се облагодетелства от придобитото по престъпен начин имущество, т.е. което притежава луксозни коли и живее в луксозни ваканционни имоти, е действителният собственик.

5.1. Международно сътрудничество

Когато незаконно придобитото имущество е регистрирано в офшорни структури, международното сътрудничество е наложително. В такива случаи то позволява подпомагането на разследването при получаване на документи и доказателствен материал с оглед разкриването на действителния собственик (там, където това е възможно). Затова познанията за процедурите при разследвания с международен елемент, използването на многостранни и двустранни споразумения, уменията да се формулират писма с искания, както и да се поддържат неофициални канали на информация, са жизненоважни за всеки практикуващ, който трябва да установи връзката между незаконно имущество и даден престъпник¹⁰⁶. Важно е също така да се знаят условията в различните държави и как да се получи нужната информация, тъй като сътрудничеството между юрисдикциите е от основно значение за успешното приключване на разследването.

При подобни случаи разследването се основава върху употребата, анализа и проверката на цял спектър от източници, както документални, така и свидетелски, на-

миращи се в съответната юрисдикция. Тук трябва да се отчетат особеностите на бизнес средата и правната рамка в съответната държава и сектор. Колкото по-сложна е офшорната структура, толкова по-сложно ще е и разследването. Един от ключовите елементи на разследването и анализа е да се търсят и установяват несъответствия и грешки.

Успехът на дадено разследване често зависи до голяма степен от уменията на практикуващия да използва всичките си правомощия, инструменти и достъпни ресурси за събиране на доказателствен материал и проследяване на активите. През последното десетилетие особено активно като източник на сведения се използват откритите източници, включващи придобиването и анализа на информация от публично достъпни източници¹⁰⁷. Примери за подобни източници включват публично достъпните бази данни (от типа на базите данни за имотите и корпоративните субекти), които могат лесно да бъдат получени чрез използването на публично достъпни търсачки от типа на Гугъл или да бъдат анализирани с помощта на специално разработени програми, например Разузнавателната система за възстановяване на активи (ARIS) на Международния център за възстановяване на активи (ICAR).

Обект на разследването би трябвало да бъде не само съответният тръст или компания, но и свързаните с тях структури и възможните връзки. Трябва да се изготвят профили на всички участващи лица, включително номиналните, доверените лица и други трети страни, участващи в офшорните структури. Най-важната задача е да се установи местонахождението на всеки фрагмент от информацията, разкрита в съответната държава или в чужбина, като бъдат документирани връзките между всяко от лицата, независимо от това колко малка и незначителна изглежда информацията. Понякога даже само един адрес или телефонен номер може да съдържа ключа към разкриването на мрежа от кухи компании. За да се гарантира, че нито един фрагмент от информацията няма да бъде подминат, практикуващите би следвало да използват методи за „картографирането“ и за установяване на връзки от типа на безплатния онлайн инструмент уEd¹⁰⁸. Информацията след това би трябвало

¹⁰⁷ Вж. Параграф 2 относно стратегията и разследването при различните случаи.

¹⁰⁸ уEd е мощна десктоп апликация, която може да бъде използвана бързо и ефективно за създаването на висококачествени диаграми. Тя може да бъде свалена безплатно и да бъде използвана за създаване на редица различни типове диаграми, включително флоучартове, мрежови диаграми, организационни програми и Entity Relationship diagrams, както и да се въвеждат външни данни за анализиране. Може да се намери на <http://www.works.com/en/products_yed_about.html>.

¹⁰⁶ Вж. Параграф 4 относно ВПП.

да се сравни с подробните данни, съобщени от заподозрения, с цел да се установят несъответствия и странни обстоятелства. Пример за несъответствие може да бъде ситуация, при която действителният собственик (заподозреният) заявява, че не притежава активи. Разследването установява, че номиналното лице, което е посочено като директор на редица корпоративни средства, свързани със заподозрения, управлява активи на стойност милиони долари. Възможно е заподозреният да е собственик на тези активи. Следователно, нужно е да се установи, че въпросните активи са похарчени в негова облага и по негово „искане“.

5.2. Значима документация/ информация

Необходимо е да се акцентира върху получаването на цялата налична информация от доставчиците на до-

верителни и корпоративни услуги. Като общо правило например, обект на регулация напоследък стават доставчиците на доверителни фондове, а не самите фондове. Това се дължи на факта, че доверителните фондове представляват частни споразумения и правоотношения и не прибягват до изкуствени структури, какъвто е случаят с компаниите, които са самостоятелни юридически лица. Следователно, за да проникне отвъд корпоративната завеса, зад която дадена структура прикрива самоличността на контролиращото лице, практикуващият е по-вероятно да получи релевантна информация/доказателствен материал от доставчиците на доверителни и корпоративни услуги или от представители на други групи професии, носещи отговорност за учредяването/управлението на структурата.

Следната таблица предлага пример за вида информация, която може да се събере относно дейността на доверителните фондови и компаниите.

Доверителни фондове	Компании
Пълни данни за доверителя и довереника	Учредителни актове
Акт за доверително управление и неговите вариации	Акционерно/дялово участие
Протоколи и решения на довереника	Книги, които задължително се водят съгласно законодателството
Писмо с препоръки	Разрешен и емитиран акционерен/дялов капитал/ копия от сертификати за поименни акции и акции на приносителя
Цялата кореспонденция, издадени пълномощни, имейли и инструкции	Цялата кореспонденция, издадени пълномощни, имейли или инструкции
Подробна информация за бенефициента и писма за добавяне или изключване на бенефициенти	
Счетоводни отчети (които трябва редовно да бъдат водени), които може и да не са одитирани	
Списък на активи	
Кореспонденция с всички инвестиционни управители	
Редовни оценки на активите	
Решенията, взети от довереника – например относно капитала, разпределяне на приходите, позовавания на промени или корекции на доверителния инструмент, съществени промени или трансакции, включващи доверителните активи	

Доверителни фондове**Компании**

Записки/телефонни записи (честа практика е доверителният да получи телефонно обаждане от доверителя, който има дискреционен интерес в доверителния фонд, с искане за извършване на плащане или предоставяне на кредит. Ако това искане не бъде отразено или бъде разгледано като указание, може да доведе до заключението, че доверителят контролира активите на тръста.)

Ако даден доверителен фонд не е бил учреден редовно, това може да помогне на разследващия да идентифицира/потвърди самоличността на действителния собственик на дадена структура. Така например, ако доверителят (заподозреният) декларира, че е създал доверителен фонд, но продължава да осъществява контрол върху имуществото му, въпросният фонд няма да бъде считан за такъв. Ако се докаже, че той дава указания на довереника относно извършването на разплащания от сметката на фонда и че по този начин се облагодетелства, това ще допринесе за разобличаването на дадения тръст и за потвърждаване самоличността на действителния собственик на незаконно придобитото имущество.

Важно е също така да се получи пълен набор от финансови документи от съответните банки, тъй като това ще допринесе за успешното извършване на финансовото

разследване. Всички меморандуми, кореспонденцията или електронните съобщения, свързани с въпросните сметки, трябва също така да бъдат събрани. Освен това, всичките чекове, банкови преводи, дебитно-кредитни меморандуми и данни от счетоводната дейност трябва да бъдат прегледани внимателно и анализирани.

С оглед на закупуването на собственост, следва да бъдат осигурени всичките документи относно приключване на сделките, включително и всичките бележки, файлова информация и електронни съобщения, както и помощните документи за плащането на ипотечи. Самоличността на всяко лице, получаващо и изпращащо поща на адрес от и до имота също би следвало да бъде установена, както и данни за източниците на средствата, заплатени на посредници или упълномощени лица да се разпореждат с доверителните сметки.

7. ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА ЦИФРОВИ ВАЛУТИ

1. Запознаване с цифровите валути.....	93
1.1. Основни характеристики	93
1.2. Къде се намират биткойните на потребителите?.....	95
1.3. Законодателни характеристики	95
2. Проследяване на цифрови валути.....	96
2.1. Биткойн и престъпниците.....	96
2.2. Блокверигата като инструмент за разследване	97
2.3. Техники на разследване.....	97
2.4. Конкретен случай: Пътят на коприната	99
3. Заключителни бележки	101

1. ЗАПОЗНАВАНЕ С ЦИФРОВИТЕ ВАЛУТИ

През последните години сферата на финансовите разплащания преминава през безпрецедентна вълна от технологични иновации, водещи до развитие на нови електронни методи за плащане. Тези инструменти увеличават опасенията, свързани с изпиране на пари и финансиране на терористична дейност, тъй като новите технологично развити канали могат да бъдат използвани и за престъпни цели. Технологиите се развиват изключително бързо, като в същото време законодателствата се приспособяват по-бавно. Тази разлика в темповете създава празнина, от която се възползват престъпниците. Това е особено актуално, когато става въпрос за нови методи за прехвърляне на пари по целия свят. Финансови трансакции, които винаги са били извършвани посредством пари в брой или свързаните с тях инструменти, вече могат да бъдат реализирани чрез нови технологии като интернет, мобилни плащания или карти, които бързо намират масово приложение в цял свят. Тези имат (и вече имат) въздействие върху ефективността на съществуващите техники за разследване и добри практики във връзка с финансовите престъпления. Старите начини за извършване на трансакции включваха употребата на пари в брой, чекове и банкови сметки и разчитаха до голяма степен на задължението, което финансовите институции имат, да прилагат изискванията, свързани с познаването на своите клиенти. Новоразработените начини на плащане могат да превърнат предишни методи и добри практики в остарели и неактуални, и да поставят под съмнение начина, по който се провеждат финансови разследвания.

Цифровите валути биха могли да улеснят престъпниците да укрият източника на своите приходи и да прехвърлят своите средства през граница без да бъдат засечени. Някои скорешни случаи (като платежната система Liberty Reserve и онлайн пазарът за наркотици Silk Road) показват, че престъпните организации вече използват цифрови валути за изпирането на приходите си от незаконна дейност. От друга страна, тези случаи също така показват, че макар и трудно, разследването на собствеността върху цифрови валути не е невъзможно. Мрежите за цифрови валути обикновено документират трансакциите в разпределен публичен счетоводен дневник/книга/споделена база данни, (описан подробно по-долу), по отношение на който може да се прилагат аналитични инструменти за мониторинг с цел да се открият подозрителни трансакции. Цифровата трансакция винаги оставя следа и след като завесата бъде повдигната, активите могат да бъдат потърсени, намерени и конфискувани.

1.1. Основни характеристики

Цифровата валута най-често се определя като валута или разменно средство, което се създава и съхранява по електронен начин (за разлика от физическите средства като банкноти и монети)¹⁰⁹. Тази дефиниция се отнася практически до почти всички виртуално съществуващи валути (щатски долар, евро и т.н.). Някои от тях (като биткойните) са „криптовалути“, вид цифров код, основан на криптография (за свързване на цифрови подписи на трансфери), партньорски мрежи и децентрализация. Поради своите характеристики криптовалутите поставят по-големи предизвикателства, особено когато са обект на финансово разследване. Тази глава се фокусира върху криптовалутите и по-специално върху биткойните¹¹⁰, на които се основават почти всички останали криптовалути.

Цифрови и криптовалути

Голяма част от паричната маса по света (американски долар, евро, британски паунд и т.н.) се създава и търгува предимно в електронен вид и се управлява от компютри. В едно общество, извършващо все повече безкасови плащания, всички валути се превръщат в цифрови такива, но въпреки това тяхното емитиране също се управлява от централните банки и тяхната експанзионистична монетарна политика. В същото време правителствата не влияят върху криптовалутите тъй като тяхното създаване е децентрализирано и се основава на предварително зададен математически процес, чрез който се лимитира тяхното количество.

¹⁰⁹ През 2012 Европейската Централна Банка дава определение на виртуална валута или виртуални пари като „вид нерегулирана, цифрова валута, която се създава и обикновено контролира от нейните разработчици и се използва сред членовете на конкретна виртуална общност“. Според дефиницията на европейската банкова институция European Banking Authority от 2014: „виртуална валута е цифровото представяне на стойност, която не се емитира от централна банка или публична институция“, която се приема „от физически лица и юридически лица като платежно средство и може да бъде прехвърляна, съхранявана или търгувана по електронен път“. Използват се и понятията „цифрова валута“ или „цифрови пари“, с които се означават нетрадиционните средства за размяна в интернет, позволяващи осъществяването на мигновени трансакции и презгранично прехвърляне на собствеността. Виртуалната валута и криптовалутите се разглеждат като типове цифрова валута, но не и обратното. (бел. ред.) вж. <https://en.wikipedia.org/wiki/Virtual_currency; https://en.wikipedia.org/wiki/Digital_currency>.

¹¹⁰ Думата „Биткойн“ (с главно „Б“) се използва, когато става дума за концепцията/технологията/мрежата/платежна система. Думата „биткойн“ (с малка буква) се използва, когато се говори за валутата.

Определеното ниво на поверителност, скоростта на изпълнение на транзакциите и свързаните с това ниски разходи са сред характеристиките, които допринасят за непрекъснато нарастващата употреба на криптовалuti от страна на потребители, търговци и инвеститори.

През ноември 2008 г. в интернет под името „Сатоши Накамото“ (Сатоши)¹¹¹, се появява публикация, озаглавена „Биткойн: Партньорска електронна разплащателна система“ (peer to peer)¹¹², с която се представя използването на директна партньорска мрежа (интернет базирана)¹¹³ за създаването на „система за извършване на електронни транзакции, които не се базират на доверие“. На 3 януари 2009 г. Биткойн мрежата се превърна в реалност с пускането на първия Биткойн клиент с *отворен код и издаването на първите биткойни*¹¹⁴.

Главната особеност, която различава Биткойн от всички други опити за създаване на цифрова валута, е децентрализираността на системата за разплащане. Тя използва технология, която позволява на потребителите да търгуват директно помежду си без намесата на централната власт, банка или каквато и да е друга финансова институция. Софтуерът на мрежата е с отворен код. Той не е притежаван от един единствен орган, а по-скоро от общност от хора, и е отворен за сътрудници и работчици. Управлението и клирингът на транзакциите и издаването на нови биткойни е колективен процес, извършван от група хора, които доброволно използват компютрите си, за да управляват съвместно системата. Тези дейности са част от процес, наречен „майнинг“ (копаене или добиване на биткойни). Компютрите, управляващи мрежата, проверяват и записват транзакциите в регистър – публично споделян счетоводен дневник, в който всяка една осъществена транзакция бива записана трайно и не може да бъде премахната. За извърш-

ването на тази дейност доброволците (копачите) биват възнаграждавани с новоиздадени биткойни и платени такси за извършените транзакции.

В основата на тази мрежа стои споменатият счетоводен дневник – регистър на всички извършени транзакции, наречен блокверига (на англ. blockchain – бел. ред.)¹¹⁵. Той съхранява всички биткойн транзакции в серии помалки звена, наречени „блокове“, които са подредени по хронологичен ред, свързани са помежду си, служи за удостоверяване на времето на извършването на съдържанието се в него транзакции, и потвърждава тяхната валидност. Нов блок бива добавян средно на всеки 10 минути, когато някой от свързаните в мрежата компютри успее пръв да разгадае даден математически проблем¹¹⁶. Възнаграждението за намиране на решението се изразява в определен брой биткойни, чиято стойност намалява наполовина на всеки четири години, като по този начин се поставя лимит на броя на създаваните валутните единици (21 милиарда биткойни). Майнингът не е единственият начин за придобиване на биткойни, също както и добивът на злато не е единственият начин човек да се сдобие с благородния метал. Биткойни могат да бъдат получени и в замяна на продукти и услуги, също както и при другите валути, тъй като хиляди магазини вече приемат цифровата валута, включително и международни марки като „Оуверсток“ и „Експедиция“. Биткойни могат да бъдат закупени и от други лица, които ги продават директно или посредством обмен. Полезно е да бъдат споменати два различни софтуера, свързани с употребата на криптовалута. Първият стои в основата на валутата и позволява на потребителите директно да се свързват един с друг, да споделят информация и колективно да обновяват публичния регистър. В Биткойн мрежата този софтуер, който произлиза от оригиналния код на Сатоши, се нарича „биткойн ядро“ и се поддържа от цяла общност от работчици. Втората категория софтуер е т.нар. „биткойн клиент“, използван от потребителски компютри или смартфони за управление на адреси (виж по-долу) и изпращане/получаване на транзакции.

¹¹¹ Относно този псевдоним вж. по-подробно <<https://money.bg/techno/koy-e-istinskiyat-sazdatel-na-virtualnata-valuta-bitkoyn.html>> (бел. ред.).

¹¹² S. Nakamoto, A Peer-to-Peer Electronic Cash System, <<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>>. Понятието „peer to peer“ служи за означаване на разпределена мрежова архитектура, съставена от участници, които отдават част от своите ресурси (като процесорна сила, дисково пространство, ширина на мрежовата връзка) директно на разположение на другите мрежови участници без необходимост от централна мрежова инстанция. Участниците (peers) са едновременно „снабдители“ и „потребители“ на ресурси за разлика от традиционния клиентско-сървърен модел, където само сървърите дават (снабдяват), а клиентите консумират. (бел. ред.)

¹¹³ Мрежа, директно свързваща потребителите, в която те са равнопоставени и имат равни правомощия. Те директно предоставят ресурсите си (или част от тях) на други потребители без да е наложителна координация на централно ниво. За разлика от традиционния модел клиент-сървър, при тази система потребителите се явяват едновременно доставчици и потребители на ресурси.

¹¹⁴ <<https://blockchain.info/block/000000000019d6689c085ae165831e934ff763ae46a2a6c172b3f1b60a8ce26f>>.

¹¹⁵ Докато понастоящем виртуалната валута биткойн е предмет на критики заради проявили се недостатъци (неефективна, скъпа и непрозрачна транзакционна система), включително за това, че е неурегулирана и предлага анонимност, от която лесно се възползва престъпността, се призовава да се премине към по-рационални, прозрачни, стабилни и отговорни системи на управление, в т.ч. да се използват иновационният потенциал на технологията блокчейн, която лежи в основата на Bitcoin и позволява създаването на цифрови валути и виртуални банки. (бел. ред.) Вж <<https://money.bg/internet-it/virtualnata-valuta-bitcoin-si-otiva-kakvo-shte-ya-zameni.html>>.

¹¹⁶ <http://en.wikipedia.org/wiki/Cryptographic_hash_function>.

1.2. Къде се намират биткойните на потребителите?

Биткойните биват разменяни между потребителите посредством „биткойн адрес“, последователност от числа и букви, която изглежда по този начин: 1FedeAz5x1HU XrCNLbtMDqsw6o5GNn4xqX. Биткойн адресите биват автоматично генерирани от биткойн клиента (заедно с криптографска двойка ключове) веднага щом той бъде инсталиран на дадено устройство. За разлика от банковата система, където потребителят обикновено притежава една или няколко банкови сметки, при криптовалутите потребителят може да има толкова адреси, колкото са му нужни. Често адресите биват използвани само по веднъж и след това биват заличени от съобщения за конфиденциалност. Всяка транзакция, записана в блокверигата, свързва баланса с даден адрес и двойка ключове. Балансът, отразен от адрес в блокверигата, принадлежи и може да бъде изразходван от всеки, който има частния ключ на адреса и може да потвърди дадена транзакция с него – също както се използва парола, за да се получи достъп до дадена банкова сметка. Потребителите могат да изпращат биткойни до други потребители като използват биткойн клиента посредством компютър, мобилен телефон или всяко подобно устройство. Когато изпращачът започва извършването на транзакция, мрежата бива сигнализирана за това. Тя от своя страна удостоверява валидността на транзакцията, проверявайки дали е подписана правилно с необходимия частен ключ, както и дали трансферираната стойност не е била вече изразходвана в миналото. Тъй като балансът не е нищо повече от поредица от транзакции, записани в публичния счетоводен дневник, наличието на физически монети отсъства, а при клиента, използван за извършване на транзакции, не се съхранява никаква стойност. Биткойните са просто едно вписване в блокверигата, а притежателят на биткойните е собственикът на частен ключ, който да му позволява да подписва дадена транзакция. Както ще бъде показано, тази система води до сериозни трудности в случаите, когато се наложи да бъде иззета или конфискувана определена сума биткойни, свързани с престъпна дейност.

Цифрови дневници

Цифровият дневник, подобно на счетоводния, който се използва в мрежата Bitcoin, съдържа първоначалното състояние (наличности) на всички участници в мрежата и пълната история на всички сделки, които са извършвани някога в самата мрежа. Всеки път, когато се обявява нова сделка, започва процес на ве-

рификация. В примера по-долу, ако Едуард иска да прехвърли 10 биткойни на Давид, мрежата ще провери през целия дневник, и ако се установи, че Едуард не разполага с достатъчно средства, ще отхвърли сделката. Но ако Едуард публикува нова заявка за прехвърляне на 5 биткойни към Дейвид, и този път в мрежата се установи, че той в действителност притежава 5 биткойни, сделката ще бъде разрешена.

Блокверига

Алис 10 – Боб 10 – Чарли 5 – Дейвид 15

Алис изпраща 5 на Боб

Дейвид изпраща 5 на Чарли

Алис изпраща 5 на Чарли

Боб изпраща 10 на Дейвид

Дейвид изпраща 10 на Боб

Боб изпраща 5 на Едуард

Дейвид изпраща 5 на Едуард

Едуард изпраща 5 на Алис

Едуард изпраща 10 на Дейвид

Едуард изпраща 5 на Дейвид

Биткойн адреси

Ако дадено лице иска да изпрати биткойни на някой друг, то тогава то се нуждае от биткойн адрес – също както при писането и изпращането на имейл. Тази информация ще помогне на мрежата да обнови регистъра и да запише новия собственик на трансферираното количество. И също както при имейл адресите, човек може да има колкото си поиска биткойн адреси, защото те биват създавани автоматично от използвания биткойн клиент. Адресите представляват 26-35 буквено-цифрова поредица от знаци, започваща с 1 или 3.

1.3. Законодателни характеристики

Популярността на Биткойн нараства като в момента е на лице голяма общност от хора и търговци, които обменят валутата в замяна на виртуални и физически стоки. Светът вече е преминал етапа, когато това беше просто една

любопитна тема и се считаше за своеобразен онлайн експеримент. Биткойн се използва все по-често като валута и системата привлича сериозни инвестиции.

От 2010 г. насам настъпиха много промени след като бе извършена първата покупка чрез използването на биткойни¹¹⁷. Пазарът е достигнал горна граница от няколко милиарда долара, биткойните се приемат от повече от 50 000 търговци по света, докато инвестициите, достигнали 300 млн. долара само през първите месеци на 2014 г., подпомагат новостартирани фирми, които развиват инфраструктурата и софтуера на Биткойн. В качеството си на нов и радикално различен финансов инструмент, биткойните се характеризират с постоянно и бързо променящ се правен статут, определящ ги едновременно като валута, стока, цифров актив и т.н.

Повечето държави понастоящем нямат официална политика или дефиниция относно биткойните, но правителствата вече започват да обръщат внимание на този въпрос. Въпреки че някои от тях отправиха предупреждение към банки и компании да не търгуват с биткойни (например Китай, Индия, Боливия, Ливан и др.¹¹⁸), до този момент общата нагласа от страна на правителства и банки е в полза на ненамесата. При такава рамка биткойните не се разглеждат като валута от гледна точка на националните закони и гражданите имат право да ги използват за покупка и продажба на стоки и услуги без да е налице регулаторна намеса. В същото време е необходимо обмяната на биткойни, която обикновено се осъществява единствено онлайн, да бъде регистрирана като паричен превод и да следва съответните регулации за познаване на клиента. Но и тези детайли търпят промени и правителствата, особено това на САЩ, сериозно обмислят издаването на „Бит-Лиценз“ за компании, които използват новата валута, за да се предпазят клиентите и да се избегне възникването на големи загуби (както в случая със скорошния банкрут на някогашната най-голяма биткойн борса Mt.Gox)¹¹⁹.

Ясно е, че регулациите, свързани с Биткойн, имат за цел също и да не позволят обмяната на пари във виртуалната валута с цел избягване на данъчно облагане. Американската служба за събиране на данъци и други данъчни органи по света издават противоречиви разпоредби, отнасящи биткойните към различни данъчни режими. Регулациите са необходими за борба с още едно очевидно явление – използването на биткойни и други цифрови валути за престъпни цели.

¹¹⁷ <<http://www.forbes.com/sites/ericmack/2013/12/23/the-bitcoin-pizza-purchase-thats-worth-7-million-today>

¹¹⁸ <http://en.wikipedia.org/wiki/Legality_of_Bitcoins_by_country>.

¹¹⁹ <http://en.wikipedia.org/wiki/Mt._Gox>.

2. ПРОСЛЕДЯВАНЕ НА ЦИФРОВИ ВАЛУТИ

2.1. Биткойн и престъпниците

След предупреждения от страна на Работната група за финансово действие¹²⁰ бе изготвен допълнителен доклад, разглеждащ заплахите от употреба на цифрови валути при извършването на престъпна дейност. През април 2012 г. Федералното бюро за разследване (ФБР) на САЩ публикува разузнавателна оценка, озаглавена „Виртуалната валута биткойн: Уникалните характеристики поставят различни предизвикателства при възпирането на престъпна дейност“¹²¹. В оценката се споменава:

„При Биткойн няма централизиран орган, което затруднява правоприлагащите органи да засичат съмнителни дейности, да идентифицират потребители и да се сдобиват с документация по транзакциите – все проблеми, които могат да привлекат злонамерени лица към системата Биткойн. По пътя на логиката Биткойн може също така да привлече и лица, занимаващи се с пране на пари, както и други престъпници, които избягват традиционните финансови системи, използвайки интернет за извършването на международни парични трансфери.“

Всъщност, вече са налице случаи, в които престъпни организации ефективно са използвали цифрови валути за изпиране на постъпления от незаконна дейност. Най-добрият пример е Костариканската платежната система, наречена Liberty Reserve. Тя с готовност е приемала силно подозрителни депозити, конвертирала ги в собствената си цифрова валута (Liberty Reserve долари) и след това ги е конвертирала обратно в чиста валута чрез процес, създаден да прикрие връзките с техния произход. Дейността по изпирането на пари остава скрита и анонимна. В крайна сметка Liberty Reserve е закрыта през май 2013 г., след като през нея са изпрани 6 млрд. долара. За разлика от Liberty Reserve, Биткойн е децентрализирана партньорска система, свързваща потребителите директно. При нея не е налице компания или изпълнителен директор, на които да се представи съдебно разпореждане за разкриване самоличността на притежател на адреси, използвани като фония за прекарване на приходи от незаконна дейност. Няма централен „биткойн акаунт“, който да бъде иззет

¹²⁰ <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf>.

¹²¹ <http://www.wired.com/images_blogs/threatlevel/2012/05/Bitcoin-FBI.pdf>.

и конфискуван, нито има главен сървър, който да може да бъде спряен.

2.2. Блокверигата като инструмент за разследване

Приема се, че Биткойн мрежата позволява анонимни и непроследими транзакции като престъпниците могат да използват валутата, за да преместват средствата си без те да бъдат засичани. Разбира се, това поражда сериозни дискусии и дебати, дължащи се отчасти и на неинформираността от страна на медиите и стремежа им за сензации. Гавин Андресен, главен учен към Фондация „Биткойн“, обяви:

„Въпросът с поверителността при биткойн транзакциите е наистина сложен. Ако дадено лице иска да бъде сигурно, че транзакциите му ще запазят своята поверителност, то тогава ще му се наложи да наеме експерт по криптография, който да анализира системата му.”

Въпреки че транзакциите са свързани с поредица от символи вместо с имена, те са ясно разпознаваеми в блокверигата и биват едновременно съхранявани на хиляди компютри и сървъри, където са лесно достъпни и могат да бъдат анализирани от всеки, включително и от страна на правоприлагащите органи. Ако определена транзакция или адрес е свързан с определена самоличност, проследяването на финансовите потоци през блокверигата се превръща в тривиално упражнение. Например един автор, който пише няколко книги под псевдоним – в случай че името му бъде разкрито, всяка книга, която той е писал, ще бъде свързана с него. Това не означава, че идентифицирането на притежателя на даден адрес е лесна задача, но досегашният опит доказва, че това не е невъзможно. За разлика от разплащанията в брой, цифровите транзакции винаги оставят следа и в момента, в който завесата бъде повдигната, активите могат да бъдат търсени, намерени и конфискувани. Както бе потвърдено и от основните разработчици, постигането на приемливо ниво на анонимност в Биткойн може да бъде доста сложна задача. Въпреки че системата може да предостави степен на поверителност, която други средства за онлайн плащания не са в състояние, лице, притежаващо нужната мотивация, може да анализира и реконструира биткойн транзакционна дейност, извършена от заподозрян. В своята публикация, посочена по-горе¹²², Сатоши препоръчва употребата на напълно нов адрес за всяка извършена транзакция, за да не може всяка транзакция да бъде

свързана с общ собственик, но тази препоръчителна практика не е достатъчна да гарантира пълна анонимност заради други особени характеристики, вградени в Биткойн кода.

2.3. Техники на разследване

Въпреки широкоразпространеното схващане, Биткойн системата не е създадена да изпира пари или да скрива доходи от данъчно облагане, и също така не е анонимна по своята същност. Всеки мотивиран и добре квалифициран компютърен потребител може извърши транзакции по такъв начин, че да прикрие самоличността си, но в повечето случаи потребителите и историята на транзакциите им могат да бъдат идентифицирани. Биткойн транзакциите определено са по-малко анонимни от транзакциите в брой.

Много учени са публикували свои проучвания, в които обясняват и подлагат на проверка редица стратегии и техники, насочени към анализирането на блокверигата и свързването на адреси към техните собственици. Откритията от тези проучвания, в комбинация с характерните свойства на Биткойн протокола и съществуващи разследващи техники, могат да предоставят на разследващи и прокурори полезни и мощни инструменти за проследяване на активи, скрити посредством блокверигата.

2.3.1. Използване на свойствата на транзакциите за установяване на връзки

Както бе описано по-горе, Биткойн протоколът не прехвърля стойност сред потребителите, трансферирайки истински „монети“. Дадено лице притежава биткойни, ако е налице транзакция в блокверигата, изпращаща пари на адрес, който лицето контролира чрез съответния частен ключ. Когато тази транзакция бъде разглеждана в блокверигата, ще може да се установи свързаното с нея въвеждане (произхода на изпратените биткойни), нейната стойност, времево клеймо (удостоверяващо кога е извършена транзакцията), както и свързаното с нея извеждане (местонахождението на изпратените биткойни). Въвеждането и извеждането на изпратените биткойни могат да бъдат повече от едно заради начина, по който биткойните са изпратени и получени. Това може да бъде разяснено с помощта на няколко примера. За справка ще бъде разглеждана транзакция, възникнала в блок #216000¹²³. В този блок се показва нагледно транзакция с едно въвеждане и едно извеждане.

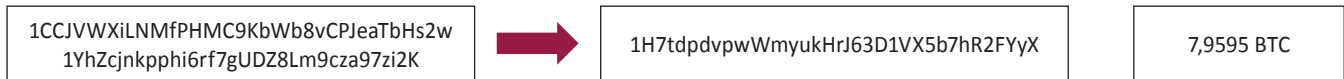
¹²² Виж бележка 112 по-горе.

¹²³ <<https://blockchain.info/block/00000000000001f79a2db15d0ec6d951729e044749372caf504679bba5b1e65e>>.

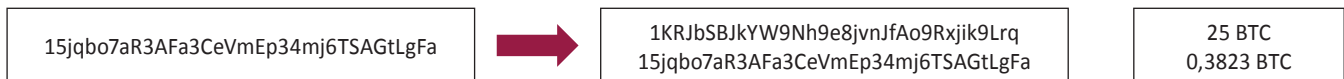
Фигура 1

0,1 BTC

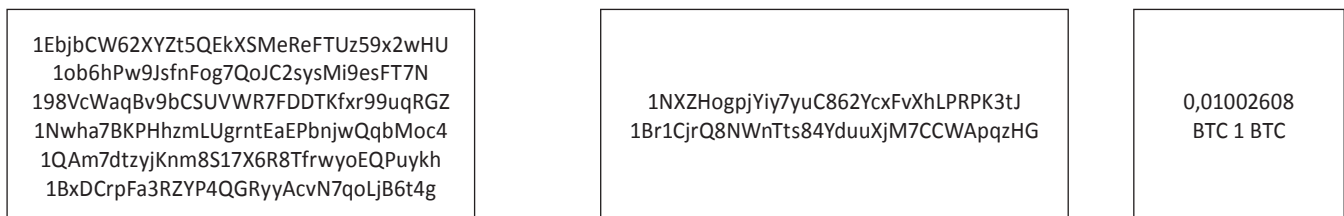
Фигура 2

7,9595 BTC

Фигура 3

25,3823 BTC

Фигура 4

1,01002608 BTC

В примера, представен на Фигура 1, Потребител А изпраща 0,1 биткойна (BTC)¹²⁴ от своя адрес 1F58q¹²⁵ до адрес 17N24E. Това означава, че Потребител А е имал в един от своите адреси точно сумата, която е искал да трансферира към получателя на транзакцията (който може да бъде самият Потребител А или друг Потребител Б). Но какво се случва, ако Потребител А няма нито един адрес със сумата, която възнамерява да изпрати? В такъв случай, вместо да изпраща по-малки суми чрез независими една от друга транзакции, потребителят може да използва различни адреси, които той притежава, и да ги комбинира в една единствена транзакция с повече от едно въвеждане, както е в случая с примера от същия блок, представен по-долу.

На Фигура 2 е показана транзакция с повече от едно въвеждане. За целите на дадено разследване тази част от Биткойн протокола е изключително важна. Тъй като изпращачът на 7,9595 BTC е подписал транзакция, включу-

ваща две въвеждания от два различни адреси, човек би предположил, че той притежава частните ключове, свързани и с двата адреса, и следователно е бил собственик на количеството, съдържащо се там. Ако идентичността на някой от адресите, свързани с транзакция с няколко въвеждания, бъде разкрита, то тогава всички други адреси също ще бъдат идентифицирани. Често, по-големи транзакции се нуждаят от комбинирането на няколко различни въвеждания. Следващият пример акцентира върху друга основна характеристика на Биткойн протокола.

Фигура 3 показва, че Потребител А е искал да изпрати 25 BTC от своя адрес 15jqbo до адрес 1KRJbS. За жалост той не е разполагал с адрес с точната сума, ами с такъв, съдържащ малко повече биткойни (25,3823). В този случай едно от свойствата на протокола позволява автоматичното създаване на „смяна на адреса“ от страна на клиента на изпращача. Когато въвеждането е по-високо от сумата, която даден потребител възнамерява да изпрати, клиентът създава нов адрес (и съответния частен ключ), за да бъде получено „рестото“. Този нов адрес става притежание на същия потребител, който инициира транзакцията, и когато тази сума бъде изхарчена или консолидирана с други адреси като част от една нова транзакция, всички възникващи транзакции могат да бъдат лесно свързани със собственика на 15jqbo. Както по-

¹²⁴ „BTC“ е разговорно съкращение за биткойни. В следствие на ISO 4217, стандарт, публикуван от Международна организация по стандартизация (МОС), който задава валутните кодове, в бъдеще биткойните най-вероятно ще бъдат търгувани под името „ХВТ“, където Х обозначава наднационална принадлежност.

¹²⁵ За повече яснота Биткойн адресите ще бъдат реферирани, използвайки първите им шест символа.

казва Фигура 4¹²⁶, в случай че при дадена транзакция са налице няколко въвеждания, както и „смяна на адрес“, тогава с едно и също лице могат да бъдат свързани дори още повече адреси.

2.3.2. Използване на борсите за събиране на информация

Определени лица и организации в миналото са действали по начин, характерен по-скоро за Дивия Запад, и характеризиращ се с малко или дори в някои случаи с никакви задължения. В днешно време обаче всички борси са подчинени на изискванията, свързани с опознаването на клиента (Know Your Client – KYC), а в много страни – и да бъдат регистрирани като финансови посредници. В резултат на тези изисквания борсите за цифрова валута играят важна роля при различни разследвания на правоприлагащите органи. Благодарение на тях разследващи и прокурори могат да получат достъп до по-подробна информация относно определени лица, извършващи транзакции, а не само Биткойн адресите им. Тази информация може да бъде например:

- информация за контакт: име, дата на раждане, адрес, телефон, имейл адрес, копие от документ за самоличност (лична карта) или паспорт;
- потребителска информация: баланс, лог-ин (местонахождение, време и IP адрес); и
- финансова информация: банкова сметка или номер на кредитни карти, използвани за захранване на сметката или за теглене на средства.

На своите страници, посветени на „потребителското споразумение“, Биткойн борсите реферират към политиката за опознаване на клиентите и предупреждават клиентите си, че може да им се наложи да разкрият информация, свързана с тях, или да „откажат да извършат

¹²⁶ В доклад, публикуван през 2011 г. <<http://arxiv.org/pdf/1107.4524.pdf>>, изследователи от Университета в Дъблин приложиха гореспоменатите техники в случай, свързан с предполагаемата кражба на 25 000 биткойна, докладван от потребител „Алинвейн“ в Биткойн форума <<http://forum.bitcoin.org/index.php?topic=16457.0>>. Формулираният анализ успешно проследява действията на крадците, имащи за цел изпирането на незаконно придобити средства и прикриването на техния източник. Проучването не успява да установи самоличността на крадеца поради липсата на правомощия легално да бъде изискана и получена ключова информация от фирмите. Въпреки това, едно подобно разследване, свързано с превод на пари през банкови сметки в различни юрисдикции, би отнело месеци и би изисквало сериозни усилия при подготвянето и изпращането на множество искания за взаимна правна помощ към страни, които е вероятно да откажат съдействие. В един друг доклад от 2013 г., наречен „Шепа биткойни: Характеризиране на плащанията сред безименни лица“ <<http://cseweb.ucsd.edu/~smeiklejohn/files/imc13.pdf>>, група изследователи от Университета в Калифорния използват някои от горепосочените свойства, за да идентифицират собствениците на повече от един милион Биткойн адреса, притежавани основно от борси и онлайн пазари.

или да отменят заявена Биткойн транзакция в резултат на призовка, съдебно решение или друго обвързващо нареждане¹²⁷.

2.4. Конкретен случай: Пътят на коприната

Разследването на доставчици и обмен на цифрова валута са все още в началото си. Досега предявените обвинения са малко на брой и няма започнато съдебно производство, приключило с присъди. Особено интересен е разгледаният по-долу случай, тъй като показва как да бъде разследвана и осъдена незаконната дейност, изцяло основана върху използването на биткойн. На етапа на написването на ръководството все още съдът не се беше произнесъл. Въпросният случай също така показва, че представителите на правоприлагащите органи нямат нужда от диплома по информационни технологии, за да са в състояние да разследват подобни случаи, тъй като подобно разследване включва голям обем старомодна детективска дейност. Информацията по случая е взета от обвинението, повдигнато от ФБР срещу неизвестен извършител. Както бе изтъкнато по-горе, съдебният процес все още не е приключил и следователно обвиняемият следва да бъде считан за невинен до доказване на противното.

Случаят е свързан с нашумелия уебсайт за онлайн търговия с дрога под наименованието „Пътят на коприната“. Сайтът наподобява eBay платформа, свързваща дилъри на наркотици с техни клиенти, като за целта се използват биткойни. Клиентите получавали поръчките си по пощата. Фактът, че биткойн са единствената използвана форма на заплащане показва доколко собственикът на уебсайта, (известен с псевдонима си Страшният пират Робъртс – Dread Pirate Roberts или ‘DPR’), както и продавачите и купувачите, са били спокойни, поради анонимността на използваната цифрова валута. Нещо повече – сайтът е бил достъпен единствено чрез приложението, наречено ‘The Onion Router’ (TOR), мрежа, чието предназначение е да осуети анализа на трафика. Сред предлаганите на сайта продукти (през пролетта на 2013 г. той е предлагал хиляди стоки за продажба), 70 % са били наркотици. Наред с тях обаче е имало стотици оферти за „услуги“ от типа на устройства за хакери на социални мрежи, стотици пиратски листинги, хакнати акаунти на Амазон, фалшиви шофьорски книжки и паспорти.

¹²⁷ <https://coinbase.com/legal/user_agreement>.

Разследването е започнало няколко месеца след активирането на „Пътят на коприната“. През юни 2011 г. американският сенатор Чарлз Шумер публично поискал от федералните агенти да разследват сайта. Само няколко месеца по-късно, през ноември 2011 г., били установени редица нелегални покупки от сайта. Агентите също така проверили в интернет, където открили пост, датиращ от началото на 2011 г., в който е споменат потребител на име ‘altoid’, рекламиращ „Пътят на коприната“. Малко след това, същият потребител изпратил друг пост за „Пътят на коприната“ на друг онлайн форум – ‘Bitcointalk’, търсейки подкрепа за лансирането на нова компания, търгуваща с биткойн. Въпросният потребител съобщил и свой електронен адрес – fossulbricht@gmail.com. ФБР поискало от Гугъл електронните адреси (Gmail), регистрирани на името на Рос Улбрихт, включвайки фотография, която съвпада с неговата снимка в профила в LinkedIn. Записите също така показват и IP адреса, използван за достъп до акаунта, водещ до адреса на апартамент в Сан Франциско, в който Улбрихт се нанесъл през септември 2012 г. По предварителна информация, още през март 2012 г., той разкрил акаунт на собствено име в друг уебсайт, постнал компютърен код (впоследствие намерен в списъка на кодове на източниците на „Пътят на коприната“) и потърсил съвет как да реши възникнал проблем. Потребителят обаче осъзнал грешката си и заличил истинското си име, но твърде късно, за да остане незабелязано. През юли 2012 г. следователите идентифицирали сървърите на „Пътят на коприната“, базирани в Исландия, Латвия и Румъния. Те изпратили искане за ВПП, което им позволило да получат копие от сървъра, заедно със записите на 1,2 млн. транзакции, както и цялата електронна поща на сайта.

Междувременно, агент на ФБР под прикритието на наркотрафикант, под претекст, че иска да работи в „Пътят на коприната“ и собственика DPR, успява да убеди един от служителите на сайта да му сътрудничи. Последният влиза в ролята на купувач, поръчва доставка до своето жилище, след което федералните агенти го арестуват. Веднага след като разбира за това, DPR се свързва с агента под прикритие и му нарежда да екзекутира арестувания, за да не предаде сведения на ФБР. Според представените в съда документи, той платил 80 000 щатски долара за услугата. Последното парче от пъзела е задържането от митничари през юли 2013 г. на пратка с 9 фалшиви лични карти, всичките с фотографията на Улбрихт.

Няколко дни по-късно следователите го посещават в Сан Франциско. Според представените в съда документи той отказал да отговаря на въпросите, като посочил, че хипотетично всеки може да посети сайта „Пътят на коприната“ и да си закупи каквато дрога или фалшив документ пожелае. Накрая, на 1 октомври 2013 г., федералните агенти арестуват заподозрения в публична библиотека в Сан Франциско. Опасявайки се, че съдържанието на неговия лаптоп може да е било закодирано, респективно че няма да могат да получат достъп до него, федералните агенти изчакват, докато той го включи, преди да започне да чете в библиотеката.

По такъв начин, те успяват да получат личните кодове на стотици биткойн адресанти, съхраняващи се в лаптопа, както и да конфискуват над 170 000 биткойни. Това е моментът, когато компютърните умения на разследващите се оказват много важни. Както бе посочено по-горе (параграф 1.2.), отнемането на личните кодове не гарантира изключителен контрол върху натрупаните биткойни, намиращи се на свързвания с тях биткойн адрес, освен ако техният титляр не е сигурен, че никой друг няма копие на този личен код. В този случай, следователите не мога да знаят дали друг съдружник на Улбрихт нямат копие на тези кодове, поради което бързо преместват отнетите биткойни на новосъздадени биткойн адреси. Няколко месеца по-късно, през юни 2014 г., Маршалската служба на САЩ¹²⁸ успешно провежда аукцион на част от тези биткойни (29,656.51306529 броя). Планирано било остатъкът да бъде продаден на аукцион през 2015 г.

2.4.1. Резултати от семинара на Базелския институт по управление

През април 2014 г. Базелският институт по управление проведе семинар на тема „Прането на виртуални пари – ново предизвикателство“. В него взеха участие представители на правоприлагащи служби от редица държави, представители на банковия сектор, както и двама от федералните агенти, участвали в разследването на „Пътят на коприната“. Разисквани са два основни аспекта на този случай: как трябва да бъде събиран доказателственият материал и как да се работи със закодираната информация. По-долу се обобщават основните изводи:

¹²⁸ Правоприлагаща агенция в рамките на Министерството на правосъдието. (бел. ред.)

Сътрудничество

Както показва въпросният случай, задължително условие при разследване, извършвано в различни юрисдикции, е да бъде установено работно взаимодействие с други държави, за улесняване навременния обмен на информацията. Подобно взаимодействие позволява на молещата инстанция да опознае конкретните правни изисквания в замолената юрисдикция. В това отношение за получаване съдействие за отнемане на активи и съхраняване на данни може да бъде използвана Конвенцията на Съвета на Европа за престъпленията в кибернетичното пространство.

Доказателствена верига

Въпреки че т.нар. блокверига съхранява и показва по ясен и прозрачен начин историята на всичките сделки с биткойн, извършвани някога през мрежата, и че тази история може да бъде анализирана, за да бъдат открити следи от одит, разследващите трябва самостоятелно да открият връзката между дейността на заподозряното лице и съмнителните сделки, обект на разследването. Наблюдението, анализът на интернет трафика, криминалистичният анализ на ИТ инструментариума на заподозрения, както и информацията, получена от показания от съответни компании, могат да доведат до безспорно установяване на връзка между действията на въпросното лице и незаконните деяния, установени с помощта на блокверига.

Трябва внимателно да се проучи доколко този материал е събран чрез спазване на правните процедури, което го прави годен за веществено доказателство. Внимателното боравене с този материал ще позволи да бъде избегната опасността от компрометиране на случая чрез последващи възражения за подправяне на доказателствата или за процедурни нарушения. Целта е да се докаже, че целият доказателствен материал е бил съхраняван от самото начало на отнемането му до представянето му в съда, като бъде документиран начинът, по който са били събрани, анализирани и съхранени съответните данни. Освен това, трябва да бъдат издирени и анализирани съмнителните сделки, използвайки гореописаните техники (т.нар. “multi-input” и “multi-output”) при достъп до блокверигата. Тази операция може да разкрие допълнителни адреси, притежавани от заподозряното лице, както и други потенциални финансови потоци и авоари.

3. ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

Като се отчита обстоятелството, че понастоящем технологичните ограничения препятстват усилията по извличане на липсващия частен ключ от явния публичен ключ (на което се основават всички съвременни стандарти за криптиране), успешното идентифициране на въпросните частни ключове на адресите, на които се намират фондовете, които трябва да бъдат иззети, се превръща в основен проблем. Докато в някои юрисдикции съществува изискването заподозряното лице да предаде паролата си, за да позволи разчитането на криптираните файлове, все още има редица потенциални трудности, свързани със спазването на това изискване. В много случаи наказанието за отказ от разкриване на парола е само до две години лишаване от свобода. В случаи като „Пътят на коприната”, при който незаконните активи възлизат на стотици милиони щатски долари, тази присъда изглежда прекалено малка, за да възпира бъдещи престъпници. Освен това, особено в системите на континенталното право, тази присъда може да бъде напълно погълната от тази за престъплението, чрез което са придобити въпросните активи.

Както и при всяко друго наказателно разследване, могат да бъдат използвани различни стратегии, които, както и при евентуална грешка от страна на заподозрения, могат да доведат до изтичането на релевантни лични данни. Това на свой ред може да подпомогне предприемането на последващи стъпки. Поради начина, по който биткойн адресите функционират (чрез двойка публично-частни ключове), както и поради честото криптиране, извършено от компютърно грамотни престъпници, за да скрият съдържащите се в компютрите им доказателства, особено внимание следва да бъде отделено на възможността да се разкриват пароли, закодирани фрази или частни ключове, като се използват методите на компютърната криминалистика или тези на техническото и конвенционалното наблюдение.

След като бъдат установени и отнети, въпросните би следвало да бъдат съхранявани по подходящ начин. Там, където това е разрешено от съответното вътрешно право, би следвало да бъде проучена възможността за обмяната на отнетите биткойни срещу конвенционални валути (вж. 2.4. Конкретен случай: „Пътят на коприната”). Това може да се наложи поради колебанията в котировката и потенциалното обезценяване на отнетите авоари. В миналото биткойните преминаха през резки промени на стойността си, достигайки до 60 % понижение на стойността в течение на няколко часа. Когато това не е възможно, тези авоари би следвало да бъдат преместени незабавно от адресите, от които за иззети

поради съображения за сигурност. Съответен резервен ключ може да е бил даден на съучастници, чрез който те да прехвърлят биткойни на друг адрес. Най-доброто решение би било да се създаде нов сигурен адрес, за да се избегне опасността от потенциална манипулация от

зловреден софтуер. За тази цел трябва да бъде използван сигурен и несвързан с интернет компютър, на който да бъде създаден нов адрес и свързан с него частен ключ, с гарантирана сигурност и документиран по подходящ начин.

